celý jejich náboženský život ztroskotává [1Pt 2,7]. *Kámen. *Urážka. Bůh však je mocen uchrániti věřící před klopýtnutím a pádem [Ju 24]. *Pohoršiti.

Uraziti [se], uhoditi [se], udeřiti [se] Ex 21,18n.22.26, raniti, poraniti [se], zavaditi Ž 91,12, sr. Mt 4,6; L 4,11, způsobiti bolest Jb 5,18 [sr. Oz 6,1n], natáhnouti se Ž 37,24, býti rozedrán Za 12,3, býti nesvorný, odpadlý od smlouvy, nevěrný Př 18,19 [»Nesvorný bratr (klade větší odpor) než opevněné město«. Tvar hebr. slovesa *p-š-'* jehož je tu užito, lze ovšem také překládat ukřivděný, proti němuž bylo nevěrně jednáno]. U Ez 28,24 je užito slovesa, jež znamená způsobiti trpkou, hořkou, palčivou bolest. Ez tu přirovnává pohanská města k trnu a bodláku, jež působí palčivou bolest [sr. Nu 33,55; Joz 23,12n]. Myslí se tu na nákazu modlářstvím a nemravným životem. Na všech těchto místech je v hebr. textu užito po každé jiného výrazu.

V NZ-ě jsou tak překládána čtyři řecká slovesa. U Mt 4,6; L 4,11; J 11,9n jde o sloveso *proskoptein* = naraziti na něco, klopýtnouti o něco, v přeneseném smyslu urážeti se na něčem, cítit se odpuzován v 1Pt 2,8 [sr. Iz 8,14] a Ř 9,32. Kdo se cítí uražen, odpuzován spásou, nabízenou v Kristu, odnese si ovšem i duchovní škodu, bude duchovně poškozen. Duchovně poškozen může býti i bratr, který se cítí odpuzován způsobem, jak jiný bratr zachází s masem a vínem, zasvěceným modlám [Ř 14,21. Sr. 1K 8,12, kde je užito slovesa *typtein* = zraniti, poraniti]. Slovesa *skandalizein, skandalizesthai* [= přivésti někoho do léčky, upadati v léčku; přeneseně pohoršiti, býti pohoršen, také někdy ve smyslu sváděti. *Pohoršení. *Pohoršiti] jsou překládána Kral. výrazem urážeti [se] u J 6,61 a ve 2K 11,29. U J jde o podnět k protibožskému jednání a tak k uvedení do zkázy. Ve 2K 11,29 prohlašuje Pavel, že cítí otcovsky s jednotlivými křesťanskými sbory v jejich slabostech a prožívá zvlášť palčivou bolest, když vidí, že je někdo pohoršován a sváděn ke zlému [Kral.: »Kdo se uráží«, Žilka: »Kde je kdo vydán svodu, aby mne to nepálilo«]. Slovesa *adikeisthai* [= býti stižen křivdou, býti poškozen] je užito ve Zj 2,11. Hejčl překládá: »Vítězi neuškodí druhá smrt«.

Urážeti se. *Uraziti [se].

Urážka [*Uraz], to, oč člověk klopýtne, přeneseně o výčitkách svědomí [1S 25,31 ‚u. srdce'], o svodu k hříchu [Ez 7,19; 14,3.4.7, sr. 18,30], o tom, co přináší neštěstí [Ž 119, 165], co vede k duchovnímu a mravnímu pádu [Ez 3,20]. ‚K. u-y' = kámen, jenž vede k pádu, jestliže si ho člověk nevšimne. Podle Iz 8,14 bude Hospodin svatyní a kamenem u-y. Vykladači obvykle myslí na to, že Hospodin bude jedněm místem útočištným, druhým pak zkázou. Ale místem útočištným byl oltář, ne svatyně [1Kr 1,50; 2,28]. Orelli má za to, že výrazem svatyně se má vyjádřit nedotknutelnost svatosti Boží [sr. Iz 5,16; Ez 28,22], na níž ztroskotají všichni, kdo neposvěcují samého Hospodina zástupů, t. j. kdo spoléhají na Rezina a syna Romeliášova [Iz 8,6]. Bůh se projeví jako pravá svatyně soudem. Kdo se Boha bojí a spoléhá na jeho slovo, nemusí se ničeho bát. Je-li však jeho svatost zneuznávána, tomu se projeví jako něco nedotknutelného, což přivodí škodu a pád [sr. Ž 18,26n]. Na Iz 8,14 často navazuje NZ, když mluví o Ježíši Kristu, který byl položen ku pádu a ku povstání mnohým [L 2,34, sr. Mt 21,42nn; Ř. 9,32n].

V 1K 8,9 varuje apoštol věřící, aby se jejich volnost, kterou jim zaručuje víra, nestala příčinou záhuby slabších ve víře. *Pohoršení. *Pohoršiti.

Urban, křesťan, jemuž Pavel v Ř 16,9 posílá pozdrav. Toto jméno se často vyskytovalo mezi otroky, zvláště v císařském domě.

Uri [zkrácenina jména *Uriáš]. - 1. Otec Bezeleela, dovedného umělce, povolaného ke stavbě a výzdobě stánku úmluvy [Ex 31,2nn; 35,30; 38,22; 1Pa 2,20; 2Pa 1,5]. - 2. Otec Gebera, Šalomounova výběrčího daní [1Kr 4,19]. - 3. Vrátný, kterého Ezdráš přiměl k propuštění pohanské manželky [Ezd 10,24].

Uriáš [= Hospodin je světlo]. - 1. U. Hetejský, jeden z 30 hrdinů-vojevůdců Davidových, manžel Betsabé, dcery Eliamovy. Jako jeho původní jméno uvádějí někteří badatelé Hurrian Arija. Zdá se, že se stal ctitelem Hospodinovým, jak naznačuje jeho hebr. jméno [2S 23,39; 1Pa 11,41]. Když se Davidovi nepodařilo užít ho k zakrytí svého cizoložství, dal jej postavit do první řady útočícího vojska, aby byl zabit [2S 11,1nn; 1Kr 15,5; Mt 1,5].

2. Nejvyšší kněz v době Achasa, krále judského [2Kr 16,10-16], který vystavěl oltář v Jerusalemě podle vzoru damašského. Snad totožný s jedním ze dvou svědků, kteří byli přítomni, když Izaiáš napsal na desce tajemné jméno svého budoucího syna [Iz 8,2].

3. Prorok, syn Semaiáše z Kariatjeharim, který totožně s předpovědí Jeremiášovou prorokoval zkázu Judstva. Před rozzuřeným králem Joakimem utekl do Egypta. Ale byl přiveden násilím zpět a zabit [Jr 26,20-23].

4. Kněz z rodiny Kózovy [Hakkoz v 1Pa 24,10], otec Meremota, jenž s Eleazarem a jinými převzal nádoby a poklady chrámové, přinesené z Babylona do Jerusalema [Ezd 8, 33; Neh 3,4.21].

5. Jeden z těch, kteří stáli vedle Ezdráše, když vyučoval lid Zákonu Hospodinovu [Ezd 8,4].

Uriel [= El (božstvo) je světlo]. 1. Levita z rodu Kahatova [1Pa 6,24], nejspíše hlava kahatovského rodu v době Davidově [1Pa 15,5.11]. - 2. U. z Gabaa, jehož dcera Michaia byla matkou Abiáše, judského krále. [2Pa 13,2]. - 3. Časté jméno andělů v apokryfických knihách SZ-a.

Urim [Nu 27,21; 1S 28,6], obyčejně ve spojení s *thumim [Dt 33,8 a j.], nějaký los, kamínek, který nosil velekněz v *náprsníku

soudu, když vstupoval do svatyně před Hospodina [Ex" 28,30; Lv 8,8]. Ve spojení s u. a thumim poznával velekněz vůli Boží ve složitějších případech, šlo-li o všechen lid anebo některý kmen. Právě proto byly u. a thumim vloženy do záhybů náprsníku zdobeného 12 jmény izraelských kmenů, napsanými na 12 drahokamech. Příklady, v nichž byla žádána Boží odpověď nejspíše skrze u. a thumim, jsou popsány v Sd 1,1; 20,18.23.27n; 1S 10,22; [14,36-42]; 22,10.13; 23, 9-12; 28,6; 30,7n; 2S 2,1; 5,19.23n]. Při tom nezáleželo na tom, zda byl velekněz ve svatyni [Sd 20,27n; 1S 22, 10]. Stačilo, aspoň ve starších dobách, kterékoli místo, měl-li kněz na sobě efod. Zdá se, že po návratu ze zajetí babylonského už nebylo kněze s u. a thumim, rozumíme-li dobře Ezd 2,63; Neh 7,65. O různých theoriích, jak u. vypadalo, viz *Thumim.

Úroda, výnos polí [Lv 23,39; Jr 7,20 a j.], vinic [Nu 18,30; Ab 3,17 a j.], domu [Jb 20, 28] a pod. »Hojná ú. jest v síle volů« [Př 14,4], t. j. poctivá a rozumná práce, pečlivé zorání pole přináší užitek [sr. Př 12,11]. LXX překládá: »Kde je hojná ú., tam je patrná síla volů«. Podle Př 15,6 ú. člověka nepobožného přináší jen zmatek a trápení. V přeneseném smyslu se mluví o ú. rtů, t. j. slova jsou přirovnávána k setbě, jež přináší ú-u pro toho, jenž je proslovil, i pro toho, jenž se s ním stýká [Př 18,20, sr. 12,14; 13,2]; o ú-ě spravedlnosti, t. j. o plodech spravedlnosti viz 2K 9,10; sr. Oz 10,12, kterou ovšem může rozmnožit [Kral. ‚přispořiť] pouze Bůh. Žilka překládá: »Poskytne a rozmnoží i vám osení a dá vzrůst plodům vaší spravedlnosti« [sr. 1K 3,7]. *Spravedlnost.

Uroditi ve smyslu poroditi, zroditi v Ž 7,15*

Úrok, stč. = daň; roční plat, na př. z pozemku nebo za ochranu, poplatek. To, co my nazýváme ú., označovali Kral. staročeským výrazem *lichva. Hebrejština má pro tyto obchodní zvyklosti dva výrazy: *nešek,* překládané výrazem lichva, t. j. úrok z peněz, a *marbît,* překládané výrazy úrok, zisk. První se týkal peněžní půjčky, druhý poplatku v naturáliích, který člověk slíbil dáti tomu, kdo mu vypomohl v okamžité nouzi obilím, pokrmem a pod. *Půjčiti, půjčovati. Obojí bylo zakázáno v poměru k chudým Izraelcům [Ex 22,25; Lv 25,35-37; ale sr. Dt 23,20]. Dt 15,7-11 nařizuje, aby se nuznému půjčovalo z lásky, t. j. bez úroku [lichvy] a poplatků. Mezi vlastnostmi spravedlivého [= zbožného, *Spravedlnost] je vypočítáno i to, že nedává na lichvu a nebere na ú-u [Ez 18,8.17], kdežto člověk, který činí pravý opak, nemůže obstát před Bohem [Ez 18,13; 22,12]. Př 28,8 praví, že ten, kdo rozmnožuje svůj statek lichvou *[nešek]* a úrokem *[tarbît,* odvozeno od téhož kořene jako *marbît],* shromažďuje ne sobě, ale tomu, kdo bude lépe umět hospodařit s majetkem ve prospěch chudých [sr. Př 13,22; 22,16; Jb 27,16; L 19,24]. U Ezd 4,13 jde o tři druhy poplatků, které vybírali Peršané od podrobených zemí: ‚plat', t. j. poplatky daňové, ‚clo', t. j. naturální dávky, a ‚úrok', t. j. poplatky těch, kteří užívali státních silnic. Podobně Ezd 7,24, kde perský král Artaxerxes vyňal kultický personál židovský z povinnosti daňové jakéhokoli druhu. Nejspíše platilo totéž o knězích v Persii.

Urozený. Tento výraz je ve SZ-ě překladem hebr. *nádîb* = štědrý, šlechtic, kníže [Jb 12,21], ale také tyran, násilník [Jb 21,28] a *šôᵃʿ* = boháč, šlechetný [Jb 34,19]. Kral. tento poslední výraz překládají také slovem *slovoutný. Ap. Pavel připomíná Korinťanům, že urozenost, vyšší společenské postavení není samo o sobě legitimací do království Božího. Vše záleží na vyvolení Božím, které nedbá na lidská měřítka a dělidla [1K 1,26].

Urputně, -ý, zatvrzele, zarytě, zavilý, neústupný [2Pa 36,13; 1S 20,30; Iz 46,12].

Úřad, úkol, který kdo vykonává, místo, které kdo zastává, na př. místo královského číšníka [Gn 40,13], místo dohližitele, dozorce [Ž 109,8], služba chrámová [L 1,23], členství v nejvyšší radě židovské [L 23,50]. *Úředník.

V Ř 12,7 překládají Kral. řecké *diakonia* [= služba] výrazem ú. Karafiát překládá přesněji: »Buďto přisluhování, v přisluhování«. Myslí se tu na dar, charisma služby, nikoli na nějaký církevní ú. Žilka proto překládá: »Jiný má dar služby, ať se věnuje službě«. V 1K 9,17 je tak přeloženo řecké *oikonomia* [== správa statku, správcovství, správa domu, vladařství, sr. L 16,2nn]. Pavel tak označuje svůj apoštolský ú., zvěstování evangelia, který nekoná dobrovolně, z vlastního rozhodnutí, nýbrž proto, že musí [sr. 1Te 2,4], takže nemá nároku na odměnu nebo dík [sr. L 17,9n]. Neboť správcovstvím býval obvykle pověřován otrok, který za svou práci nebyl placen [sr. Ko 1,25 a Ef 3,2, kde je užito téhož řeckého výrazu]. V Žd 8,6 je tak přeloženo řecké *leitúrgia* [= služba, hlavně kněžská]. V Ef 6,20 jde o řecké sloveso *presbeuein* = konati vyslaneckou službu, vyřizovat poselství [sr. 2K 5,20, kde je užito téhož slovesa]. Karafiát Ef 6,20 překládá: »Pro něž [t. j. evangelium] poselství konám v řetězu«.

Úřadný. ‚Osoba ú-á' u Mk 14,43 je člen synedria, radní [řecky *búleutés,* *Sněm], rovněž u L 23,13 [‚vládce', *archón].*

Úředník. Tak překládají Kral. nejméně šest různých hebr. výrazů, z nichž některé znamenají dozorce [Gn 41,34; 2Pa 2,2.18; 23,18] nebo písaře [1Pa 26,29; 2Pa 26,11] nebo správce [Gn 47,6; Ex 1,11; 1Kr 14,27; 2Pa 34,8] nebo úkoláře robot [Ex 3,7; 5,6.10. 13n] nebo satrapu [místodržícího u Peršanů, Dn 6,13]. Úřednický stav u Izraelců vznikl ovšem až v době královské a s rozvojem měst, podřízených přímo králi, což vedlo často ke sporům, protože původní zřízení *starších mělo ještě značnou úlohu. Kral míval několik nejvyšších ú-ů [knížat, 1Kr 4,2], z nichž hlavní místo zaujímali rádcové [1Pa 27,33; Ezd 7,14]

v čele s *přítelem [2S 15,37; 16,16; 1Pa 27, 33] nebo ‚otcem' [Gn 45,8, sr. Sk 7,10] nebo nejvyšším radou královským [1Kr 4,5]. Důležitým ú-em byl také královský kronikář [sr. Est 6,1], písař nebo písaři [*sofér* asi totéž, co státní sekretář, kancléř, 2S 8,17; 1Kr 4,3; Jr 36,12] a vojenský velitel, hejtman [2S 24,2, sr. 8,16; 1Kr 4,4], K pomocným ú-ům [služebníkům] královským patřili t. zv. ‚druhý po králi', místodržitel králův [2Pa 28,7], správce královského paláce [1Kr 4,6; Iz 22,15], vrchní berní správce [2S 20,24], dozorce nad robotou [1Kr 4,6], správce královských statků, královské šatny, komorníci [2Kr 25,19, obyčejně cizinečtí eunuši; Jr 52,25] a jiní [sr. 1Pa 27,25nn. 31]. Do větších měst byla dosazována knížata, odpovědná přímo králi [1Kr 22,26]. Mezi královské úřednictvo bylo časem počítáno i kněžstvo [2Kr 16,11; Am 7,10], ač si dovedlo dobře hájit své výsady jakožto znalci Zákona Hospodinova. Ale byl-li král současně veleknězem, klesl význam ostatních kněží na úroveň ú-ů.

Pro mesiášskou dobu slibuje Bůh svému lidu, že pokoj bude jeho dozorcem a spravedlnost jeho vladařem [Iz 60,17]. Pokoj a spravedlnost jsou tu personifikovány jako praví vládci lidu [sr. Iz 32,16n]. Těžko srozumitelný je Za 10,4. Mluví se tu o tom, že Bůh navštíví milostivě dům judsky, t. j. svůj lid. Pak to bude dům, který si sám stačí na všecko. Z něho vzejde úhelní kámen [Iz 28,16], t. j. nebude potřebovat cizích vládců. Z něho samého vzejde Mesiáš. Z něho vzdejde stanový hřeb jak k upevnění stanu, tak ke klidnému pořádku uvnitř stanu [sr. Iz 22,23n]. Z něho vzejde i všelijaké lučiště, t. j. bude mít dost vlastní moci, aby se mohl ubránit nepříteli. A z něho vzejde též všeliký úředník, kníže [doslovně hebr. vladař]. Juda bude mít dostatečný počet potřebných vůdců. Jiní vykladači myslí na úkoláře, kteří budou vymáhat práci na porobených nepřátelích.

NZ o Chuzovi, ú-u Herodesově [L 8,3]. Snad šlo o správce domu Herodesova. Ve Sk 16,20.22 jde o t. zv. duumviry, nejvyšší představitele městské správy ve Filipách, městě zřízeném po vzoru ústavy římské. Zj 6,15 v t. zv. přijatém textu vypočítává mezi těmi, kteří budou jati hrůzou nade dnem soudu, také ú-y, řecky *dynatoi* [= ti, kteří jsou silní, mají vliv]; Karafiát překládá: hejtmane.

Na ostatních místech čteme o ú-cích chrámových, kteří měli na starosti vnější pořádek v chrámu a v jeho nádvoří. V jejich čele stál velitel z kněžských řad, jenž se dělil s veleknězem o důstojenství [L 22,4.52; Sk 4,1; 5,24]. I chrámová levitská policie patřila pod jeho velení.

Usaditi se na svých kvasnicích [Jr 48,11]. *Kvasnice.

Uschlý, o ruce = odumřelá ruka [Mt 12, 10; Mk 3,1.3; L 6,6.8, sr. 1Kr 13,4; Za 11,17], o kostech, jejichž morek vyschl [Ez 37,11].

Úsilé, úsilí, usilování = práce, lopocení, námaha, snažnost a jejich výsledky [Dt 28,33; Jb 20,18; Ž 7,11, sr. Př 5,22; Ž 105,44; 109,11; Př 5,10; Ez 23,29], takže Zeman může překládat Ž 78,46: »Jejich úrodu dal žravému hmyzu a jejich polní výnos kobylkám«, Ž 105, 44: »Dal jim země národů [= pohanů] a zabrali výtěžek [= zisk] namáhavé práce národností«, a Ž 109,11: »Cizinci nechť ukořistí jejich výtěžek«. V hebr. textu je na těchto místech užito tří různých hebr. výrazů. Zajímavé jsou reformační překlady 1S 2,3. Kral.: »Usilování [jeho] jemu [Bohu] nepochybují«. [V Poznámkách upozorňují na překlad: »Není počtu skutkům jeho«]. Luther: »Neboť Hospodin je Bůh, který to pozoruje, a nedopouští, aby se takové předsevzetí podařilo«. Angl. autorisovaný překlad: »Hospodin [je] Bůh vědění, a jím jsou jednání vážena«. Karafiát překládá: »Od něho skutkové vystiženi bývají«. Jiní navrhují překlad: »Bůh vědění, ačkoli jednání nejsou vážena«. Myslí se při tom na skutky pýchy, které sice nejsou hned souzeny, ale Bůh o nich ví. Vše záleží na tom, jak se čte jedna hebr. částice, jež může znamenat buď záporku ‚ne', anebo ‚od něho', ‚jím'. V Př 15, 22 jde o plány, úmysly, předsevzetí [sr. Př 16,3; 19,21; 20,18 aj.]. U Iz 32,7 jsou nástroje, prostředky, zbraně *skrbného v král. překladu nazývány usilováním. Mnozí překladači tu nemyslí na skrblíka, nýbrž na pleticháře, kteří překrucují výroky druhých [sr. Iz 29,21]. Ž 11, 3 překládá Karafiát správněji: »Základové se boří«. Zeman: »Podvracejí-li se základy, co zmůže spravedlivý?« Myslí se tu na základy státního života.

Usilovati, namáhati se, snažiti se o něco [Nu 14,44; 1S 19,2; Ž 127,1; Př 23,4; Iz 22,4; Ř 10,3; Ef 4,3], pokoušeti se [L 1,1; 13,24; Sk 9,29], horlivě se přičiňovati [2K 5,9]. 1Pt 1,10 překládá Žilka: »Po této spáse toužili a pátrali proroci«.

Uskrovniti, mírniti [se], uskrovniti se. 2K 12,6 překládá Hejčl: »Ale upouštím od toho, aby někdo nemyslil o mně více, než co na mně vidí«. Žilka: »Uskrovňuji se však, aby si někdo nemyslil o mně, že ze sebe dělám víc, než co je na mně vidět«.

Uslyšán, uslyšeti. *Slýchán, slýchati, slyšeti. Často ve smyslu vyslyšeti modlitbu [Gn 17,20; 25,21; 30,6.17.22; Ex 22,27; Nu 20,16; Dt 3,26; 9,19; 1S 7,9; 2Pa 7,12; Jr 42,2; L 1, 13; Sk 10,31; 2K 6,2 a j.].

Usmysliti sobě, stč. = rozumu nabýti, rozmysliti si [1Kr 8,47], napraviti se [Jr 6,8], litovati [Mt 21,29.32].

Usnouti. *Smrt. *Spáti.

Usnouti s otci svými = umříti a odejíti tam, kde jsou otcové, t. j. do šeolu [o králích, 1Kr 2,10; 11,43; 14,20; 15,8.24; 16,6.28; 22, 40.51; 2Kr 8,24; 10,35; 13,9.13; 14,22; 15,7. 22.38; 16,20; 20,21; 21,18; 24,6; o Mojžíšovi Dt 31,16]. *Peklo. *Smrt. *Spáti. N.

Někteří odborníci ve vazbě ‚u. s otci svými' vidí jen eufemistický výraz pro smrt. Ve skutečnosti v ní je obsažena důrazná polemika proti představě, že by smrt mohla slavit triumf

tam, kde je u díla Hospodin-Bůh živý. On není jako kananejští bálové, kteří umírali a znovuožívali každoročně s koloběhem přírody. On je týž vždy a všudy. On si vydobyl svůj lid a vyvedl jej z Egypta, on se svým lidem uzavřel smlouvu nepohnutelnou, on svému lidu dal v Davidovi krále podle srdce svého - a ve své věrnosti toto své dílo udržuje. Ani smrt je nemůže rozrušit, neboť smrt je jen průvodním zjevem všeho stvořeného. Pominou nebesa i země a s nimi i smrt, zůstává však slovo Hospodina-Boha živého na věky. Písmo sv. ukazuje za hranice časnosti tam, kde časných proměn není. Proto nutno chápat vazbu ‚u. s otci svými' jako výraz víry, že i ve smrti zůstává věřící v rukou Stvořitelových a tím ve svazku jeho lidu, církve Páně. Užívá-li se tohoto rčení hlavně o králích [ne však výlučně! Sr. *Smrt, zn. B.], tedy proto, že král jako figura neboli předobraz Krista ukazoval obzvláště jasně k tomuto Krali králů, jenž o sobě řekl: »Já jsem... život...« [J 11,25; 14,6], smrt přemohl [1K 15,55] a svou krví smlouvu Boží s lidem zpečetil. B.

Usouditi, usouzení. Ve smyslu umíniti si, rozhodnouti [se], 2S 7,27; 2Pa 25,16; 1K 2,2, vynésti soud, Iz 14,27; Zj 16,5; rozkaz, nařízení, Jon 3,7, rozhodnutí, Jr 51,11. Karafiát překládá Dn 4,14: »Z usouzení [= rozhodnutí] hlásných výpověď [vyšla], z poručení svatých vyžádáno, [až by] k tomu [přišlo], aby poznali...«. Hlásní a svatí jsou andělské bytosti nebeské, které zasedají v radě Hospodinově [sr. Ga 3,19; Žd 2,2]. LXX zde má velmi odlišný text. Hejčl překládá 2K 1,8n: »Nechcem, bratří, abyste nevěděli o našem soužení..., že jsme [totiž] nesmírně nad svoji sílu byli tak postiženi, že jsme ztratili naději i v život. Ano, sami nad sebou jsme vyřkli rozsudek smrti, abychom nespoléhali na sebe, nýbrž na Boha, který křísí mrtvé«.

Uspíšiti se, pospíšiti si [2S 15,14; 1K 11,21].

Ústa. Podle Kral. mají ú. nejen lidé, ale i zvířata [Nu 22,28; Dt 25,4; 1K 9,9; 1Tm 5,18; Ž 22,22; Dn 6,22; Jb 41,10.12; Zj 12,15; 16,13], ptáci [Gn 8,11; Iz 10,14], země [Gn 4,11; Nu 16,30.32; 26,10; Dt 18,18], peklo [Iz 5,14] a ovšem i Bůh [Dt 8,3; Iz 1,20; 62,2; Pl 3,38; Mt 4,4 a j.]. Jde tu o anthropomorfní představy, jež Bohu přisuzují téměř všecky orgány lidského těla, aby tak bylo zabráněno myšlence, že Bůh je snad jen neosobní, nezúčastněné, ustrnulé jsoucno. Bůh naopak jako osobní vůle jedná, reaguje na vše, co se děje; je ochoten se zjevit, odpovídat na lidské touhy, slyšet lidská úpění, zasahovat do lidského života. Bibl. anthropomorfismy chtějí ukázat, že jde o živého, skutečného Boha. Modly mají také ú., ale nemluví, mají oči, ale nevidí, uši, ale neslyší, nos, ale nečijí, ruce, ale nepracují [Ž 115,5nn], kdežto Hospodin vidí, slyší, mluví a jedná. Svá slova vkládá do úst svých služebníků [Ex 4,12.15; Dt 18,18; Iz 59,21; Jr 15,19], takže se nemohou vymlouvat na ‚zpozdilá ú.' [těžkopádnou řeč, Ex 4,10]. Hospodin k nim mluví ‚ú-y k ústům', t. j. bezprostředně, bez prostředníků [Nu 12,8, sr. 2J 12]. Z úst Hospodinových vyšel Zákon [Ž 119,72], člověk je živ nikoli jen chlebem, ale vším, co vychází z úst Hospodinových, t. j. jeho rozkazy i zaslíbeními [Dt 8,3]. ‚Tázati se úst Hospodinových' - žádati za orakulum [Joz 9,14; Iz 30, 2]. ‚Stavět proti nebi ú.' [Ž 73,9] = rouhati se Bohu.

Všimněme si některých hebraisujících biblických obratů: ‚Ú-y svými volati' [Ž 66, 17] = volati plným hlasem, zplna hrdla, ‚otevříti ú. ' [Ez 16,63; 29,21, sr. Nu 22,28] - promluviti, ‚zacpati ú.' [Jb 5,16; Iz 52,15], ‚vložiti ruku na ú' [Sd 18,19; Mi 7,16, sr. Jb 21,5; 29,9; Př 30,32] = mlčeti, umlknouti. ‚Hůl úst' [Iz 11,4] = působivý výrok; ‚ovoce úst' [Př 12,14] = následky toho, co člověk mluví [sr. Př 13,2; 18,20; Mt 12,37], ‚oběti úst' [Ž 119,108] = modlitby a chvalozpěvy. Jedněmi ú-y' [1Kr 22,13; Ř 15,6] = jednomyslně. ‚Psáti z úst' [Jr 36,4] = dát si diktovat, ‚souditi z úst' [L 19,22] = souditi podle slov, ‚popadnouti něco z úst' [L 11,54] = číhati na slova. V Př 16,26 jsou ú. orgánem hladu, ‚Žráti celými ú-y' [Iz 9,11] = býti hltavý. ‚Rozdírati ú. ' [Ž 35,21; Iz 57,4; Pl 2,16] = rozvírat, otvírat [si] ú. v posměchu a nenávisti. ‚Ú. naše jsou otevřena k vám' [2K 6,11] = otevřeně jsme vám pověděli [protože jsme k vám naplněni láskou]. ‚Otvírat ú.' k přijetí poučení [Ž 81,11; 119,131, sr. Ez 2,8; 3,1]. U Joz 1,8 by bylo lépe překládati »z úst« než »od úst«. Jozue má míti Boží Zákon ustavičně v ústech; má o něm nejen přemýšlet, ale i mluvit.

Někdy jsou ú. označením toho, co z nich vychází, tedy přikázání [Pl 1,18], řeč [Jb 15,6; Př 11,11; sr. Ž 55,22]. Proto se sz věřící modlí, aby Bůh položil stráž jejich ústům [Ž 141,3, sr. Př 13,3; 21,23; 30,32; Mi 7,5] a žalmista se rozhoduje, že pojme v uzdu svá ú. [Ž 39,2]. Na druhé straně ú. spravedlivého jsou pramenem života [Př 10,11]. Ž 17,3 jest snad lépe překládat: »Usmyslil jsem si: Má ú. nepřestoupí« [přikázání], sr. Nu 22,18; 1S 15,24, kde je užito téhož hebr. slovesa. Lze však překládat také: »Má ú. nepřekypí« [hněvem, vášní, ukvapenými slovy].

Už ve SZ-ě se činí rozdíl mezi vyznáním úst a srdcem, skutky, pravým smýšlením [Ž 5,10; 55,22; 62,5; Př 10,6; 11,9; Iz 29,13; sr. Mt 15,8]. Jen srdce moudrého rozumně spravuje ú. jeho [Př 16,23]. Toto rozlišování mezi vyznáním úst a srdcem je obzvlášť patrné v NZ-ě [Mt 15,8]. Bůh ovšem, jenž zkoumá srdce, nedá se oklamat. Kdo je vnitřně zlý, zkažený, nemůže ze svých úst vynášet nic jiného než zlé, byť to znělo sebe lépe [Mt 12, 34n]. Ú. konečně přece jen prozradí, co je v člověkově srdci [Mk 15,11.17-19]. Při tom však NZ klade důraz na nebojácné vyznání úst, jež ovšem musí odpovídat vnitřnímu životu [Ř 10,9n, sr. Mt 10,32; Mk 8,38; L 12,

8], víře srdce. Na druhé straně víra, která by byla *jen* v srdci, která by se neprojevila slovem [ústy] a ovšem i životem, by byla v podezření, že je pouhou představou a vlastně sebeklamem. Proto apoštol zdůrazňuje, že jsme arci ospravedlněni srdečnou vírou, ale teprve vyznání úst, jež je ovocem a potvrzením této víry, veřejné osvědčení víry slovem i životem přináší konečnou spásu [sr. Ř 5,9n.21; 6,22n; 8,10n.13; 13,11; 1K 1,18]. Obsahem této víry je zmrtvýchvstání Ježíše Krista, tedy celé jeho spasitelné dílo [sr. Sk 1,22; 2,32; 3,13nn; 4,2; 13,27-39; 23,6; Ř 4,23; 1K 15,12-20]. Ovšem, i za tímto veřejným vyznáním stojí moc Ježíše Krista, který svým učedníkům dává ú. [= slova] i moudrost, jíž nelze odolati [L 21, 15].

Ustalý, stč. = unavený [2S 16,14; 17,2; Jb 22,7; Př 25,25; Iz 5,27; 28,12; 40,29; 50,4; Jr 14,9; 31,25].

Ustání, stč. = unavení, únava, ochabnutí [Dt 11,10; Kaz 10,15; Pl 4,17], svízel, trud [2K 11,27].

Ustanoven. *Ustanovený, ustanoviti.

Ustanovení. Kral. tak překládají ve SZ-ě hebr. výrazy *chók, chukká,* odvozené od slovesa *chákak* = vyrýti, tedy něco, co bylo do něčeho vyryto, vepsáno; zvyk, zvykový zákon, *právo. Je ovšem nesnadno vymeziti přesný rozdíl mezi *soudem, *přikázáním a u-m [Ex 15,25n; 29,28; 30,21; sr. 18,16, kde *chók* je přeloženo výrazem *rada]. Podle 1Pa 16,17 a Ž 105,10 souvisí u. se smlouvou, ano u. a smlouva jsou souběžné výrazy [Jr 33,26]. Jde nejčastěji o kultické předpisy [Ex 29,28; 30,21; Lv 26,43; Nu 9,12; 15,14n; 30,17; Ž 81,5; Ez 43,18] a návody, jež plynou pro různé životní okolnosti z přikázání Božích [Dt 4,1.8; 7,11; 2S 22,23; 1Kr 2,3; 3,14; Neh 1,7; 9,13 a zvl. v žalmech, na př. Ž 18,23; 89,32; 119,5.8.12.16.54.80.155; 147,19 a j.], takže u. a řád jsou souznačné výrazy [Ž 81,5].,U. pohanů' zahrnují jak náboženské, kultické, tak mravní zvyky [2Kr 17,8; Jr 10,3]. Odvrátí-li se Boží lid od u. Hospodinových, nechá je na pospas u. nedobrých [Ez 20,25; sr. Neh 9,13; Ž 81,12n; Sk 7,42; Ř 1,24n; 2Te 2,11], ale smlouva s Izraelem je tak pevná jako řád nebes [Jr 33,25n].

V NZ-ě jde hlavně o tři výrazy a jedno řecké sloveso. Řecké *paradosis* [= to, co bylo předáno, tradice] označuje židovskou tradici, ať ústní nebo písemně zachycenou, jež není obsažena ve SZ-ě. Jsou to u. starších [Mk 7, 3.5 a par.], podle Ježíše u. lidská [sr. Ko 2,8] na rozdíl od u. Božích [Mk 7,8.9.13 a par; Sk 6,14]. Farizeové lpěli na závaznosti těchto u. právě tak, jako na závaznosti Zákona [Ga 1,14]. Saduceové je odmítali. Rovněž Ježíš, který považoval za opovážlivost rozmnožovat Boží příkazy. Ap. Pavel zná ovšem i křesťanské tradice [,u. ', 1K 11,2], jejichž zachovávání vyžaduje od věřících. Pavel je převzal od svých předchůdců, v posledu od Krista, a odevzdal je sborům jako řády pro sborový život [J. B. Souček, Výklad 1K, str. 117].

K této tradici počítá především evangelium [1K 15,2n] o smrti a vzkříšení Ježíše Krista, dále u. sv. večeře Páně [1K 11,23]. Zato všecka lidská u. odmítá [Ko 2,8].

Ve Sk 16,4 a Ef 2,15; Ko 2,14 je užito řeckého výrazu *dogma* [= nařízení, výnos]. Ve Sk jde o u., na němž se usnesl t. zv. apoštolský koncil. V Ef a Ko jde o Mojžíšův zákon a jeho podrobná u., jež ovšem smrtí Kristovou byla smazána, protože jím byla naplněna. Ve Sk 21,21 je použito řeckého *ethos* [= mrav]. Žilka překládá: »Říkáš prý, aby nedávali obřezávati děti a neřídili se dávnými mravy«.

Na ostatních místech je užito řeckého *katabolé* = založení, počátek, vznik, stvoření [světa, Mt 25,34; L 11,50 ;J 17,24; Ef 1,4; Žd 4,3; 9,26; 1Pt 1,20; Zj 13,8; 17,8]. *Svět.

Ustanovený, ustanoviti. Ve smyslu pomazati k něčemu [o Moudrosti, Př 8,23], zříditi [Gn 41,41; Nu 14,4; 2S 7,11; 1Kr 12, 32; 1Pa 22,2; Am 5,15; Mk 3,14; Tt 1,5; Žd 3,2; 10,9], dosaditi [Ž 2,6; Dn 2,21; 4,14; 5,21; Mt 24,45], nařiditi [Mt 27,10], dále dávati, tradovati [Mk 7,13], vydati [nařízení, Dn 6,7] a pod. Ve Sk 10,42 je užito řeckého slovesa *horizein* = určiti někoho k něčemu, za něco, jmenovati někoho něčím, prohlásiti koho za co, při čemž je zde právě tak jako v Ř 1,4 přesvědčení, že tím, zač byl vzkříšením prohlášen Ježíš, už dávno byl, a to od počátku světa v radě Boží. Podobná myšlenka je vyjádřena jiným řeckým slovesem v Žd 1,2. Kristus byl určen za soudce živých i mrtvých a ustanoven za dědice, Pána veškerenstva [sr. Žd 2,7].

Ustanovitel [Iz 33,22] práv, stč. zakladatel, původce, stavitel, ten, který upevňuje právo, hebr. spíše: vůdce [v míru i ve válce], velitel.

Ustati, ustávati, stč. = marně se namáhati [Gn 19,11], unaviti se, býti unaven [Ex 18,18; Sd 4,21; 8,4; 2S 23,10; J 4,6], vysílen [Jb 3,17; Ž 6,7; 69,4; Iz 1,14], klesati [Jr 4,31]. Jr 15,6: »Jsem unaven [samým] slitováváním«. A přece se Bůh nikdy neznaví a neumdlí [Iz 40,28] a také ti, kteří na něho očekávají, nepropadnou únavě [Iz 40,31]. Ti ovšem, kteří nejednají podle rozkazů Božích, jsou natrvalo unaveni [Jr 9,5]. Ga 6,9 překládá Žilka srozumitelněji: »Ať nikdy neochabneme v činění dobra, neboť, nepolevíme-li, budeme v svůj čas sklízeti«. Žd 12,3 staví za vzor vytrvalosti a neochablosti na duchu samého Ježíše.

Ustávání [1Te 2,9] = námaha.

Ustávati. *Ustati.

Ustavěti, stč. = vystavěti [Gn 33,17; Iz 5,2; Ez 13,10; Mt 7,24.26; 26,61; Žd 3,4], pevně stanoviti, nařiditi [L 3,13], pevně postaviti. Ř. 14,4 překládá Škrabal: »Bude však státi, neboť Pán je mocný udržeti ho zpříma«.

Ustavičně, ustavičnost, ustavičný. Ve smyslu stále, vytrvale [Ex 28,29; 30,8; Ž 51,5; 71,3.14; 105,4; Př 5,19; Iz 21,8; Ez 46,14; Dn 6,16.20], na věky [1Pa 16,15; Ž 44,9],

provždy [Ž 103,9]; stálý, pevný, trvalý [Ex 29, *42;* Př 15,15], vytrvalý [Př 19,13]. Hebrejština má pro to několik různých výrazů. Jr 31,3 lze doslovněji překládat: »Zachoval jsem ti svou přízeň [milosrdenství] «, »dal jsem trvati svému milosrdenství k tobě« [sr. Ž 36,11, kde je tentýž hebr. výraz překládán slovesem ‚rozprostříti', v Ž 85,6 ‚protahovat'].

V NZ-ě jde o překlad řeckého *ektenés* [= napjatý, vytrvalý, horlivý, opravdový]. Je to označení vytrvalé, horlivé modlitby [Sk 12, 5, sr. L 22,44; Sk 1,14; 2,42.46; 2Tm 1,3]. Každé velké rozhodnutí apoštolské doby a všecek život prvotní církve byl provázen vytrvalou modlitbou [řecké *proskarterein* = býti [míti] stále pohotově, sr. Mk 3,9, vytrvati při něčem, vytrvale se oddávati] podle vzoru Ježíšova a jeho výzvy [L 18,1-8]. Vyjadřovali tak své synovství, svou důvěru v Boží vedení a ochotu vyčkávat jeho pokynů [sr. Sk 6,4 v překladu Hejčlově: »My však zůstaneme při modlitbě a službě slova«, Žilkově: »My se dále věnujeme cele modlitbě...«]. Ř 12,12; Ko 4,2 vybízí věřící, aby byli na modlitbě vytrvalí. Podobně v Ef 6,18 jsou čtenáři vyzýváni, aby vedle modliteb za všechny věřící vedli vytrvalý modlitební život každého času, aby se mohli osvědčit jako rytíři Ježíše Krista v denních zápasech.

Ve Sk 26,7 je užito podst. jména *ekteneia* = vytrvalost. Vytrvalou službou Bohu dnem i nocí doufá Izrael dosáhnouti uskutečnění Božích slibů. Myslí se tu na bohoslužbu, modlitby, oběti a pod. [sr. 1Pa 9,33; Ž 134,1].

Ustavičný. *Ustavičně. *Horlivě. *Horlivost. *Opravdový.

Ustaviti [se], stč. = pevně postaviti, stanoviti, ustanoviti [Dn 2,38; L 12,14], utvrditi; rozhodnouti se [Rt 1,18; 2Pa 30,19; L 9,51]. ‚U. srdce při Hospodinu' [1S 7,3; 2Pa 12,14] upřímně se upnouti k Hospodinu. ‚U. někoho v doufání' [Ž 22,10] = naplniti důvěrou, dát bezstarostně spočinout. ‚U. srdce v bázni' [Ž 86,11] = soustředit, sjednotit srdce v bázni. ‚U. se v srdci' [1K 7,37] = státi pevně v svém srdci, ustáliti se v duši.

Ústavně, stč. = ustavičně, stále, vytrvale [Ž 72,15; 82,5].

Ustavovati [se], stč. = ustanovovati [Dt 21,16; Neh 9,17; Žd 7,28]; stavět se [na cestu, Ž 36,5].

Ustrašiti, stč. = nahnati strachu, zastrašiti [Neh 6,9.19].

Ustrčiti, stč. = trknouti, potrkati [Ex 21,35].

Ustrčiti se, ustrkovati se, stč. = klopýtnouti [Jr 46,12], úraz utrpěti [Př 4,12.19].

Ustrnouti = utkvíti, zůstávati, setrvávati [Oz 11,7].

Ústupek [1Kr 6,6] ve zdi = zúžení zdi. Zeď chrámu Šalomounova se do výše víc a více zužovala, aby pokojíky v jednotlivých patrech mohly býti větší [viz *chrám, str. 242, obrázek č. 4 s ústupkovými komorami].

Ustydnouti se, stč. = zastyděti se, leknouti se [Mt 21,37; Mk 12,6; L 20,13].

Úsudek, stč. = rozhodnutí, rozsudek, usnesení [Ž 2,7; 119,91.160; Jr 1,16]. Karafiát překládá přesněji než Kral. Př 16,11: »Váha a závaží spravedlivé [jsou] Hospodinovy« [sr. Př 11,1; Lv 19,36].

Usvadnouti, uvadnouti [Gn 41,6; Iz 19,6; Jr 23,10; Jl 1,12; 1Pt 1,24], obrazně o chřadnutí člověka hladem [Dt 32,24], o chřadnutí srdce [Ž 102,5], oka a jazyka [Za 14,12], o vadnutí boháče [Jk 1,11] a pod.

Ušinouti se = uchýliti se [z pravé cesty, Ž 73,2].

Uškoditi. *Škoda. *Škoditi.

Ušlechtile, ušlechtilost, ušlechtilý. -Kral. tak překládají několik hebr. výrazů, jež znamenají krásu, výbornost, slávu. Bůh činí všecko krásně, výborně [Kaz 3,11], Josef byl krásné postavy [Gn 39,6; sr. Jk 1,11], Assur zářil svou velikostí [Ez 31,7], výstřelek Hospodinův bude k slávě [Iz 4,2]. Někde Kral. výraz u-e přidávají, na př. Ž 122,3 [Zeman překládá: »Jerusaleme, jsi vystavěn jako těsně k sobě spojené město«], jinde jde v hebrejštině o seskupení slov téhož kmene, což znamená zdůraznění výpovědi: »Jistotně zkvetne« [Iz 35,2]. Ž 93,5 překládá Zeman: »Tvá svědectví jsou velmi spolehlivá. Tvému domu, Hospodine, sluší [je milá] svatost«.

Uštipnouti, stč. = bodnouti [Př 23,32].

Utai, potomek Bigvaiův. Doprovázel Ezdráše z Babylona [Ezd 8,14].

Utajiti se, umlknouti, ukrýti se [Ž 22,3 překládá Zeman: »Nedostává se mi uklidnění (utišení, abych jsa vyslyšen, ztichl)«].

Utéci se, najíti útočiště, obrátit se s důvěrou k někomu [Př 18,10; Žd 6,18].

Útěcha, potěcha, potěšení, radost [Ž 48,3; 119,50]. Karafiát překládá poslední slova Davidova ve 2S 23,5: »Ne tak zajisté dům můj před Bohem silným«. David cítil, že jeho domácnost byla poskvrněna hříchem, a přece s ním učinil Hospodin věčnou smlouvu. »Nebo [toť jest] všecko mé spasení a všeliká ú., i když nevzdělává«. Karafiát při tom odkazuje na Ab 3,17n. Většina vykladačů však chápe hebr. zápory jako otázku a tedy jako zdůrazněné přitakání. Tak také Kral. Při tom ú. je překladem hebr. *chéfes* = rozkoš, touha. »Pro všecku mou spásu a všecky mé touhy zdaž mu [mému domu] nedá vzrůstu?« *Utěšení.

Utěradlo, stč. = kratiknot na ořezávání a utírání ohořelého knotu, tedy jakýsi druh nůžek, kleští [Ex 25,38; 37,23; Nu 4,9; 1Kr 7,49, sr. Iz 6,6, kde je totéž hebr. slovo přeloženo výrazem kleště].

Utěšení, -ý, utěšiti. Tak překládají Kral. ve SZ-ě šest různých hebr. výrazů, nejčastěji kořen *n-'-m*, který ovšem tlumočí také výrazy rozkošný [Ž 147,1 o zpívání žalmů; Ž 135,3 o jménu Hospodinovu], libý [Ž 81,3 o harfě; sr. 2S 23,1], veselý [Ž 16,6 o krajině], potěšení [Jb 36,11] a pod. s příslušnými slovesy. Všecky tyto překlady ukazují, co vše zahrnují výrazy u-í, u-ý, u-iti. Saul a Jonata byli milí a u-í za

svého života [2S 1,23], u-ý je milý z Pís 1,16, u-á je i jeho choť [Pís 7,6], u-é jsou cesty božské Moudrosti [Př 3,17], jednomyslnost bratří je u-á [Ž 133,1], u-é [přívětivé, vlídné] řeči jsou jako plást medu [Př 16,24] a slova u-á možno zmařit, když se člověk stýká se závistivcem [Př 23,6.8]. Je u-ou věcí, když člověk ve svém srdci ukládá slova moudrých [Př 22,18]. Dokonce i zboží, nabyté *uměním, může být u-é [Př 24,4]. V Boží pravici jsou vždy roztomilosti [něco milého, Ž 16,11]. Ve všech těchto výrazech prosvítá rozkoš, potěšení, radost. K Za 11,7.10 viz heslo *Svazující. Ez 32,19 se ironicky ptá, zda snad Egypt byl krásnější než ostatní země. A přece budou jeho obyvatelé ležet v podsvětí s neobřezanci. Je známo totiž, že se Egypťané obřezávali. Přesto nebudou mít v podsvětí žádnou výhodu. Budou ležet s pohany [sr. Ez 31,18; Jr 9,26].

Kral. utěšiti je překladem tvaru hebr. slovesa *nácham* = míti soucit, lítost, dát útěchu s účinnou, přátelskou domluvou a pomocí [Ž 71,21; Iz 12,1; Za 1,17]. *Utěšitel.

Manželka je v Př 5,19 přirovnávána k u-é [hebr. *chén* = krásný, lepý, půvabný] srně, láska choti z Pís 4,10 je u-á [hebr. *jáfá* = býti krásný]. Vyvrácený Jerusalem v Pl 1,7 se rozpomíná na všecka u-í [hebr. *mach^{a}muddîm* = vzácné, drahé věci]. Snad se tu právě tak jako ve v. 11, kde je užito téhož hebr. výrazu [‚drahé věci‘], myslí na poklady jerusalemských paláců [2Pa 36,19], zvláště však na poklady chrámové [2Pa 36,10, sr. Iz 64,11]. Neboť Jerusalem byl radostí, útěchou celé země [Kral. ‚u-ť‘, hebr. *másôs* sr. Iz 24,8; Ž 48,3, kde je užito téhož hebr. slova].

V NZ-ě jde o překlad tří řeckých výrazů. Ve Sk 2,28 je řecké *eufrosyné* = radost [je citován mesiášský Ž 16,8-11, který je vztaho ván na vzkříšení Ježíše Krista], ve Sk 4,36 je tak přeloženo řecké *paraklésis s* [= útěcha, potěšení, *Barnabáš], a ve F 2,1 je řecké *paramythion* [= domluva, »platí-li nějaká laskavá domluva«].

Utěšitel, ten, který se pomocně slitovává a tak potěšuje [Iz 51,12, sr. 12,1; 49,13; 51,3; 52,9; Jr 31,13; Za 1,17; Ž 71,21; 86,17; 94, 19; 119,82, kde je užito téhož kořene *n-ch-m* *Utěšení]. Jde vesměs o činnost Boha, který jedině je s to účinně potěšovati [sr. Jb 21,34; Za 10,2; dále Kaz 4,1; Na 3,7]. Bůh jako u. je proto často přirovnáván k pastýři [Ž 23,4; Iz 40,11; Jr 31,8n] a k matce [Iz 66,11-13, sr. 2K 1,4]. *Potěšen, potěšení. Ovšem, Boží potěšování má i své prostředníky: především slovo [Ž 119,50], *soudy [Ž 119,52], proroky, kteří jsou zároveň soudci i těšiteli [Iz 43,22-28; Jr 31,18nn], a zvláště *Služebníka Hospodinova [Iz 61,2].

V NZ-ě jde vesměs o výraz *paraklétos* [= na pomoc přivolaný obhájce, zastánce, přímluvce, zástupce; ten, který mluví ve prospěch někoho před někým], který Kral. překládají také slovem *přímluvce [1J 2,1, advokát]. Řecké sloveso, z něhož je *paraklétos* odvozeno, znamená původně: k někomu naléhavě mluviti nebo volati. Tento základní význam může nabýti rozmanitého zabarvení. Tak volati o pomoc, prositi, napomínati, útěšně domlouvati, potěšovati. Především Ježíš sám sebe označuje za u-e, přesněji zastánce, když slibuje učedníkům jiného u-e [J 14, 16]. Vedl, posiloval, zastával učedníky a radil jim [L 13,6-9; 22,31n; J 17] a podle 1J 2,1 jednou jako zmrtvýchvstalý bude jejich advokátem u Otce. Už ve SZ-ě se mluví o andělu-vykladači [přímluvci, Jb 33,23nn], o svědku před Bohem [Jb 16,19-22], vykupiteli [Jb 19, 25nn], kteří stojí před soudnou stolicí Boží jako obhájci věřících, činících pokání [sr. Za 1,12; 3,1-10]; také v apokryfické a rabínské literatuře se mluví mnoho o přímluvcích u Boha. Ale NZ přisuzuje tuto úlohu zmrtvýchvstalému Kristu, který jako jedině Spravedlivý se. zastává hříšníků za předpokladu, že v něho uvěřili a činí pokání [sr. Ř 8,26n.34; Žd 7,25; také J 16,26, kde se prošení Synovo za věřící předpokládá, a Mt 10,32n; Mk 8,38].Jinými slovy vyjadřuje tutéž myšlenku Pavel Ř 8,34: Kristus za nás na pravici Boží *oroduje. To je základní smysl jeho učení o *ospravedlnění.

Jinak je titul *paraklétos* dáván jen Duchu sv., který po odchodu Ježíšovu zůstane s učedníky na věky [J 14,16; 16,7]. Je poslán Otcem, po případě Kristem [J 14,16.26; 15,26; 16,7] nikoli *světu, který jej nemůže přijmouti, nemá-li přestat býti světem [J 14,17], nýbrž učedníkům, aby je všemu naučil, ale v souhlase s tím, co učil a činil Ježíš a s odkazem na něho [J 14,26; 15,26; 16,13n], a aby jim pomáhal vydávati svědectví o Kristu [Mk 13,11]. Jeho svědectví usvědčí svět z hříchu a dokáže, že Kristus má pravdu i vítězství na své straně [J 15,26; 16,8-11]. Ozývá se tu i myšlenka, že Duch je také zastáncem, zástupcem, jakoby »advokátem« Božím: potvrzuje v myslích a životech lidských pravdu Božího slova. Z toho všeho je patrno, že překlad u. není dost výstižný pro řecké *paraklétos.* Spíš jde o Zastánce, Přímluvce, Pomocníka.

Utěšiti. *Utěšení. *Utěšitel.

Utíkající, uprchlík [Iz 21,14; Jr 50,28]. Jr 50,21 překládá Karafiát: »Proti té zemi zpurných [hebr. *m^{e}rátajim*] táhni, proti ní a proti obyvatelům pomsty [hebr. *p^{e}kôd]*; zhub [je] a zahlaď jako proklaté, [sháněje se] po nich, dí Hospodin«. Šlo snad původně o dvě města, Merataim a Pekod [Ez 23,23], jež se stala symbolem vzpoury proti Hospodinu a předmětem Boží pomsty [‚obyvatelé pomsty‘ = na něž čeká pomsta]? O u-ch není v hebr. textu řeči. Jde o naprostou zkázu. Karafiát vsunuje slovesný tvar ‚sháněje se‘, aby doplnil obrat ‚po nich‘. Luther hebr. ‚po nich‘ chápe jako potomky a překládá: »Zpustoš a proklej jejich potomky«.

Utíkání, útěk, úprk [Iz 52,12], útočiště [Joz 8,20; Jb 11,20], vyhnanství [Ž 56,9]. ‚Obrátí se k u. ‘ [Jr 49,24] = obrátí se na útěk. ‚U. zahyne od rychlého‘ [Am 2,14] = útěk

zajde i rychlému, t. j. ani běžci nezbude času na útěk [sr. Jr 25,35; 46,6 a Ž 142,5], ‚Město ku. ‘ [Nu 35,11] = město útočištné, *Útočiště. ‚Dát v u. ‘ [Nu 21,29] = zahnat na útěk, porazit na hlavu.

»Modlete se, aby u. vaše nebylo v zimě aneb ve svátek« [Mt 24,20]. Zima byla v Palestině dobou prudkých dešťů, jež činily cesty neschůdnými a nesjízdnými. Také pole ani stromy neposkytovaly v té době žádnou potravu. Sváteční [sobotní] den pak nedovoloval delší cestu než asi 1 km [*Sobotní cesta]. Krom toho bylo zakázáno nositi v tento den břemena [Ex 16,29; 20,8nn; Jr 17,21 a j.]. Křesťané před zkázou Jerusalema zachovávali předpisy Zákona Mojžíšova [Sk 1,12].

Utíkati, většinou ve smyslu prchati [Gn 16,8; 35,1; Ex 14,5; Lv 26,17; 1S 17,24; Př 28,1; Iz 30,16; J 10,12 aj.]. Je možno u. také před Bohem, ale marně [Jon 1,10; Ž 139,7nn]. Ve smyslu vystříhati se něčeho [1K 6,18; 1Tm 6,11; 2Tm 2,22], varovati se [1Tm 6,20].

Utíkati se, hledati pomoc u někoho [Iz 8,19; 20,6; 31,1; Oz 7,11; 8,9]. Hebrejština užívá pro to různých sloves.

Útisk, utiskati, utisknouti, utiskování, utiskovati. Hebrejština má pro tyto pojmy dvanáct různých výrazů, jež označují všecky možné druhy útisku. Nejčastěji jde o kořen *'-š-k* [devatenáctkrát], jenž označuje násilí, nespravedlivé jednání, vydírání, šizení. *Nátisk. *Oklamávati. Izrael byl velmi citlivý na spravedlivý poměr zvláště k chudým a bezmocným [Lv 19,13; 24,14; 1S 12,3n; Jr 7,6; Za 7,10]. Př 14,31 vyjadřuje ducha celého SZ-a v tomto směru: »Kdo utiskuje chudého, útržku činí Učiniteli jeho«. Nejde jen o mocné a bohaté, kteří utiskují, ale také o chudé [Př 28,3]. SZ předpovídá nouzi všem utiskovatelům [Př 22,16; Mal 3,5, sr. Ž 62,11; Iz 49,26] a spojuje útisk bližního se zapomínáním na Boha [Ez 22,12]. Někdy může být utiskován celý národ pro svou nevěrnost Hospodinu [Dt 28,29; Oz 5,11, sr. Ž 106,42], ale může také sám utiskovat [Oz 12,7]. Obstát před Bohem může jen ten, kdo chodí v spravedlnosti, mluví pravé věci, pohrdá ziskem z útisku a pod. [Iz 33,14n, sr. Ez 18,5nn. 12.16]. Útisk je jednou přímo překladem hebr. obratu ‚ne spravedlivě‘ [Jr 22,13].

Další sloveso, které Kral. překládají uvedenými výrazy, je hebr. *jáná* = utlačovati, činiti křivdu, zvláště o potlačování občanských práv jakéhokoli druhu [Ex 22,21; Dt 23,16; Jr 22,3; Ez 22,7.29; 45,8, sr. 46,18; Sof 3,1] a nepoctivosti při obchodech [Lv 25,14.17]. Hebr. *nátá* znamená v určitém tvaru násilně odháněti, odmítati [při soudu, Iz 29,21, sr. Am 5,12; Př 18,5]. Přímo o násilí mluví hebr. *chámas* [Jr 22,3; Ab 1,9] a *rásas* [2Pa 16,10; Jb 20,19]. Utiskovati znamená stručně býti nepřítelem [hebr. *sar,* Jr 30,16].

U Jr 23,10 nejde o utiskování, nýbrž o běh [hebr. *m^e^rûsá* od slovesa *rûs* = běžeti]. Běh obyvatel země je nešlechetný [sr. Jr 8,6], t. j. všichni se honí za nešlechetnostmi, jejich způsob života je nešlechetný. Totéž slovo je ve 2S 18,27.

‚Plod utiskati‘ [Jb 39,3] = poroditi. Hrozný překládá: »Sehnuvše se dají svým mláďatům proraziti«.

V NZ-ě u Mt 5,44 jde o pronásledovatele, za něž se má učedník Ježíšův modlit, v 1Te 4,6 o klamání bratra, u Jk 2,6 o sociální útisk se strany boháčů.

Utišení se. V Iz 30,15 připomíná prorok, že Juda se mohl zachrániti, kdyby se byl obrátil, t. j. činil pokání odvratem od svévolně zvolených cest a protibožských činů a dovedl se upokojit v důvěřivém očekávání na Boha. Místo toho však Juda drze provokoval Assyrii a doufal v pomoc Egypta. ‚Spokojit se', ‚utišit se' jsou souznačné pojmy. Znamenají úplně spolehnout v naprosté odevzdanosti na Boží pomoc, jež zcela určitě zasáhne v čas potřeby.

Utišiti se, obrazně o meči, který dosud řádí, je však vyzýván, aby se uklidnil [Jr 47,6].

Utištění, tíseň [2K 6,4; sr. 1,4-11].

Utištěný, hebr. ‘*ánáv* = ubožák, soužený, *chudý, zbožný [Ž 9,13, sr. 10,12, kde je totéž hebr. slovo přeloženo výrazem chudý], tichý [sr. Nu 12,3], utiskovaný [hebr. *'ášůk,* Ž 103,6; 146,7; Oz 5,11. *Útisk].

Utíti [utnu], o trestu na válečných zajatcích, kterým byly utínány palce u rukou i u nohou [Sd 1,6n; sr. Ez 23,25], o trestu na ženě, jež při hádce mezi muži se snaží svému manželu pomoci tak, že odpůrce chytí za přirození. Podle Dt 25,11n měla jí býti uťata ruka. Sr. také Ex 21,23n; Lv 24,20; Dt 19,21. I po zabití bývaly utínány ruce a nohy [2S 4,12]. Snad také u Mt 24,51 ¸L 12,46 se myslí na oddělení údů utnutím [Žilka překládá: »Rozsekne ho«, Hejčl: »rozčtvrtí ho«]. V Egyptě byly lupičům utínány ruce.

S tohoto hlediska můžeme pochopiti i napomenutí Ježíšovo u Mt 5,30; 18,8; Mk 9,43. 45. Jde o potrestání sama sebe, a to na tom orgánu, kterým bylo hřešeno. Snad má při tom Ježíš na mysli předejití budoucího trestu ve věčném odsouzení, hlavně však chce naznačit vážnost rozhodnutí v boji proti pohoršení, které člověk musí učinit, chce-li být jeho učedníkem [sr. Mt 16,26].

Útočiště. *Město útočištné. Kral. tak překládají pět výrazů, z nichž *miktál* je vyhrazeno pro města útočištná, v kterých mohl najíti asyl ten, kdo někoho zabil neúmyslně [Nu 35, 6.12-15.25-28.32; 1Pa 6,57]. Nejčastěji však jde o překlad hebr. *mach^a^sé* [= ukryt] Tak skály jsou úkrytem i útočištěm králíků [Ž 104, 18], jsou-li v nebezpečí a před nepohodou. Hospodin je úkrytem spravedlivých a chudých [Ž 46,2; 61,4; 62,9; 91,2.9; 94,22; Př 14,26; Iz 4,6; 25,4] v den soužení [Jr 17,17; Jl 3,16]. Totéž hebr. slovo překládají Kral. také výrazem naděje [Ž 14,6] nebo doufání [Ž 71,7; 73,28] ..Jiným výrazem pro u. je *misgáb,* na př. Ž 9,10; 18,3, takže tu lze mluvit o útočištné skále nebo vyvýšeném útočišti [Ž 94,22; 144,2;

Iz 33,16]. U Iz 20,5n je tak přeloženo hebr. slovo, jež znamená vyhlídku, naději. Lidé si ovšem často hledají svá vlastní ú., jež jsou omylná [na př. *lež, Kral. ‚svod', Iz 28,15.17].

Útočištný [1Pa 6,57]. *Útočiště.

Útok. O ú-u, napadení vojenském, nepřátelském, Jb 15,26; 16,14; Ž 27,2; Sk 17,5, o nebezpečné zápletce 1Kr 5,4. V Ef 6,11 jde o ďábelské úklady.

Utrápiti se v 1S 14,24 má význam býti znaven, vyčerpán.

Utrhač, utrháni, utrhati, utrhavý. Hebrejština má pro tato slova aspoň čtrnáct různých výrazů, nejčastěji *cháraf* [podst. jméno *cherpá],* jež původně znamená trhati, odtrhávati, v obrazném smyslu haněti, potupovati, šprtati, pohrdavě mluviti [vůči Bohu ‚rouhati se', 1S 17,45; 2Kr 19,4.23; Ž 44,17; Iz 37,4. 24; 2Pa 32,17] a pod. [Sd 8,15; Neh 6,13; Ž 42,11; 44,14; 89,52; 102,9; Př 27,11, sr. Ž 119,42; Pl 3,61]. Někdy sám Hospodin vydává nevěrné Izraelce v posměch a utrhání [Jr 29,18]. Hebr. *rákîl* znamená pomlouvače, toho, kdo druhého očerňuje [Lv 19,16; Př 11,13; Jr 6,28; 9,4], takže často ohrožuje i život [Ez 22,9, sr. 1Kr 21,10; Jr 37,13]. Ostatní hebr. výrazy jsou ojedinělé a znamenají lehkomyslné mluvení, proklínání [Ex 22,28], výsměch [2Pa 30,10], povýšenecké pohrdání [Neh 2,19], klepaření [Ž 15,3], drásání slovy [Ž 35,15], bičování jazykem [Jb 5,21], pošklebování [Sof 2,8], tlučhubovství, tlachalství [Ž 140,12], klevetnictví [Př 26,22], našeptavačství [Př 18,8, *Ubitý a Karafiátův překlad] a pod. Výrazová bohatost, jíž je označena pomluva a pod., ukazuje, jak citlivý byl Izraelec na všecky její druhy. Neboť *pohanění láme srdce [Ž 69,21]. Slovo totiž mělo pro Izraelce určitou sílu, ať už šlo o slovo chvály nebo potupy [*Hanba, 2. *Klatba]. Zvláště utrhání pro víru v Boha bylo pro Izraelce živelně bolestné, jak o tom svědčí mnoho žalmů, neboť utrhání věřícím se v jeho představách přímo dotýká Boha [sr. Př 14,31; Za 2,8] a nemůže zůstati bez trestu [Ž 140,12, sr. 101,5].

V NZ-ě jde o pět řeckých výrazů [sloves i podst. jmen], nejčastěji *katalalein* = mluviti zle [o bližním], pomlouvati. Nejde při tom jen o zdůraznění prolhanosti, falešné pomluvy, ale hlavně o to, že je to výraz nelásky. V 1Pt 2,1 je vypočtena řada neřestí, jež musí znovuzrozený člověk odložit: zlobu, lest, pokrytectví, závist a utrhání [sr. 2K 12,20], jež jsou pro NZ vlastnostmi pohanství [Ř 1,30, kde je tak přeloženo řecké *psithyristés* = našeptavač; 1Pt 2,12; 3,16] a prohřešením proti Zákonu Božímu a tím proti Bohu [Jk 4,11]. Je přirozené, že věřící nemohou nic jiného na světě čekat než urážky, neboť i Kristus na kříži byl urážen [Mt 27,44, řecky *oneidizeiri],* ale právě to je má povzbuzovat k řádnému životu, aby nebylo žádné příčiny k urážkám, naopak, aby jejich život dával příčinu k oslavování Boha [1Pt 2,12] a k pokání [1Pt 3,16]. Ve 2K 8,20 nejde o utrhání, nýbrž o podezření. Žilka: »Máme se na pozoru, aby nás někdo neměl v podezření [řecky *mómásthai]* při tomto hojném daru« [sr. 2K 6,3]. Šlo totiž o odevzdání sbírky, se kterou Pavel poslal Tita a ještě jednoho bratra jako svědky, že je úplná [sr. 2K 12,18]. V 1Tm 3,11 a 2Tm 3,3 je tak přeloženo řecké *diabolos* [= pomlouvač, nepřítel, svůdce, ale potom i ďábel]. V prvním případě jde nejspíše o diakonky, ne o manželky diákonů nebo biskupů, jež nemají být pomlouvačné, [‚ne dvojího jazyka', sr. 1Tm 3,8; *Převrhlý], ve druhém případě o pracovníky v církvi, kteří se zvrhnou k nerozeznání od synů ďáblových a mezi jiným budou vynikat i ďábelským pomlouvačstvím. *Útržka.

Utrhání. *Utrhač.

Utrpení. *Soužen, soužení. *Trpělivě. *Trpěti. Řeckého *pathéma* [= to, co je snášeno, čím člověk trpí], po případě množ. č. *pathémata,* je užito především k označení toho, co trpěl Ježíš Kristus [Žd 2,9; 2K 1,5; F 3,10; Žd 2,10; 1Pt 1,11; 4,13; 5,1], pak také toho, čím procházejí věřící v Krista [Ř 8,18; 2K 1,6n; 2Tm 3,11; Žd 10,32; 1Pt 2,9] pro své spojení s ním. Ježíš Kristus podle Žd 2,9 procházel u-m už svým vtělením, kdy byl ‚snížen málo pod anděly' [Ž 8,6] s vyhlídkou na to, že podstoupí smrt. Ale jeho u. smrti způsobilo ověnčení slávou a ctí [sr. Žd 12,2]. Toto u. bylo z milosti Boží zástupné [‚za všecky okusil smrti'] a přivedlo Krista k dokonalosti [Kral. ‚skrze utrpení posvětil', Žilka: ‚skrze u. dokonalým učinil', Škrabal: ‚aby u-m přivedl k cíli původce jejich spásy']. Ale tato u. Kristova, jimiž prošel za svého pozemského života, přecházejí i na věřící v něho [2K 1,5 v překladu Škrabalově: »Jako jsme zahrnováni Kristovým utrpením, tak se nám dostává skrze Krista i hojné útěchy«], takže mají podíl na nich [F 3,10; Ga 2,20; Žd 13,13; 1Pt 4,13]. To jim dává jistotu, že budou účastni i jeho vzkříšení [F 3,11] a jeho slávy [Žd 2,10; 1Pt 4,13; 5,1], a spojuje je v jednotu [2K 1,6; 1Pt 5,9]. Proto se Pavel může radovat ze svých u., která snáší jako apoštol pohanů v tom přesvědčení, že »doplňuje nedostatky soužení Kristových ve svém mase za jeho tělo, jímž je církev« [Ko 1,24 v překladu Součkově]. Obecná nz myšlenka, že lidé Kristovi musí na sebe vzít podíl na Kristově u. [Mk 8,34; J 16, 33; F 3,10], je tu »vyhrocena zcela zvláštním způsobem: je tu naznačeno, že soužení, jež je údělem církve jako lidu, ano těla Kristova, má zcela přesně stanovenou míru, která musí být naplněna; pokud se to nestane, vznikají nedostatky, jež je možno a nutno vyrovnat. Apoštol zvláštní mírou svých utrpení ... obzvláště dobře přispívá k tomu, aby stanovená míra soužení církve byla naplněna; apoštol tedy trpí za ostatek těla církve, umožňuje, aby ostatní v církvi trpěli méně« [J. B. Souček, Výklad Ko, str. 39]. Tím Pavel nikterak nechce doplňovat jedinečné a neopakovatelné spasitelné u. Kristovo na kříži, ale církev jako tělo Kristovo má podle něho za úděl zúčastnit se

na této zemi soužení Kristova. Pavel je ovšem přesvědčen, že žádné nynější u. není srovnatelné s budoucí slávou, která má být zjevena při věřících [Ř 8,18; sr. 1J 3,2]. *Job. *Služebnjk Hospodinův.

Útržka. Stč. = utrhání na cti, pomluva, falešná žaloba, posměch. Ve SZ-ě jde o podstatné jméno *cherpá* [Ž 119,22; Př 6,33; Jr 31,19; 42,18; 44,8.12; 49,13; 51,51; Ez 16,57 aj.] a sloveso *cháraf* [= útržku činiti, 2Kr 19,16; Ž 55,13; Př 17,5; Iz 30,5 aj.], o nichž bylo vše podstatné řečeno v hesle *Utrhač. Praví-li se v Ž 22,7 ‚jsem ú. lidská', jest to totéž jako ‚jsem posměch člověka', ‚za posměch člověku' [sr. Ez 36,15]., Dám tě ‚v ú-u mezi národy' [Ez 5,14] = vystavím tě posměchu národů. ‚Snáším ú-u dětinství svého' [Jr 31,19] = snáším pohanění, které jsem si zasloužil pro nevěrnost Hospodinu ve svém mládí [sr. Jb 13,26]. Kral. překládají výrazem ú. Také hebr. *tókéchá* = trestání [2Kr 19,3; Iz 37,3; sr. Ž 149,7, kde je totéž slovo přeloženo výrazem ‚trestání', a Oz 5,9, kde je totéž slovo tlumočeno výrazem ‚kázeň']. Mk 15,32 překládá Žilka: »Uráželi jej«.

Uttai, nějaký Judovec z rodiny Fáresovy, syn Amiudův. Byl hlavou čeledi a bydlil v Jerusalemě [1Pa 9,4].

Utvrditi [se], **utvrzení, -ý, utvrzovati.** Stč. = opevniti, upraviti, upevniti: opevnění. Hebrejština má pro tyto výrazy čtrnáct slov, nejčastěji *kun* a *kúm*. Hebr. *kun* znamená původně státi zpříma, přeneseně: býti, existovati, v určitém tvaru *připraviti [sr. Nu 23,1; Jb 28,27; Ž 9,8; Ez 28,13], nachystati, založiti, *sformovati (nč. zformovati) [Ž 119,73], na př. svatyni [Ex 15,17], město [Ab 2,12], lid [Dt 32,6], zemi [Ž 119,90; Iz 45,18], okršlek světa [Jr 10,12; 51,15], nebesa [Př 3,19], měsíc a hvězdy [Ž 8,4]; ale také upevniti, pevným učiniti, na př. člověka spravedlivého [Ž 7,10], jeho kroky [Ž 40,3], krále [1Kr 2,24], jeho dynastii [Ž 89,5], království [1S 13,13; 2S 7,12; Iz 9,7; 1Pa 17,11; 28,7; 2Pa 12,1; 17,5], trůn [2S 7,13], město [Ž 87,5], pravdu [Ž 89,3], nebo znovuzříditi [Iz 62,7], *potvrditi, pevně postaviti [Ž 103,19] a pod.

Hebr. *kûm* [= zdvihnouti se a státi] znamená v určitém tvaru dáti pevný základ něčemu, na př. smlouvě [Gn 9,17; 17,7.19.21; Ex 6,4; Lv 26,9; Dt 8,18; Ez 16,62], přísaze [Gn 26,3; Nu 23,19], slovu [1S 1,23], takže u-iti může znamenat i splniti, dodržeti [sr. Dt 9,5; 2Pa 6,10, kde je totéž hebr. sloveso překládáno výrazem ‚splniti', ve 2S 7,25 výrazem ‚naplniti', Neh 9,8, u Jr 44,25 výrazem ‚plniti', podobně 2Kr 23,3.24], vykonati [sr. Jr 23,20; 30,24, v hebr. totéž sloveso] a pod.

Ostatní hebr. výrazy, překládané Kral. uvedenými slovy, jsou řidší anebo ojedinělé. Tak hebr. tvar slovesa *cházak* [= pevně svázati; býti pevný] může znamenat posíliti, učiniti silným [na př. království, 2Pa 11,17, závory bran, Ž 147,13], podporovati, pomáhati [knězi ve službě, 2Pa 35,2], zpevniti [hřebíky, Iz 41,7; kladivy Jr 10,4; stěžeň bárky, Iz 33,23; stanové kolíky, Iz 54,2], zesilovati [2Pa 34,10] a pod. Hebr. '*ámad* [= přistoupiti, státi] může v určitém tvaru znamenat učinit, aby něco stálo, postaviti, nechat stát, zachovati, uchovati [na př. Jerusalem, 1Kr 15,4, Izraele, 2Pa 9,8, nebesa Ž 148,6; sr. Ex 9,16, kde je totéž sloveso překládáno výrazem zachovati], potvrditi [Ž 105,10]. - Sloveso '*áman* [= býti spolehlivý, stálý] je tak přeloženo ve 2S 7,16; sloveso *'ámas* [= býti silný, upevniti] u Iz 35,3; sloveso *básar* [= býti nepřístupný; učiniti nepřístupným] u Iz 22,10; sloveso *sámak* [= podepříti] v Ž 51,14; 112,8, a pod. Všecky tyto výrazy mluví převážně o šinnosti Boží ve světě a na člověku, s nimiž Bůh provádí své plány tak, že jejich uskutečnění se nemůže nic postaviti v cestu.

Také v NZ-ě jde o deset různých nebo vzájemně významem podobných výrazů, nejčastěji tvary sloves *stérizein, stereún* - pevně položiti, upevniti [L 16,26], zpevniti [Sk 3,7], učiniti silným, dodati síly [Sk 7,16; Ř 16,25], býti posilňován [Sk 16,5], posilniti [1Te 3,13; 2Te 2,17; 3,3; 1Pt 5,10], pevně založiti [2Pt 1,12]. Toto posílení se týká hlavně víry, jež může růst, ale také hynout [1Tm 1,19]. Proto apoštolům tolik záleželo na tom, aby sbory i jednotlivci byli upevňováni ve víře a trvali u víře, a radovali se, když ve sborech viděli pevnost víry [Ko 2,5]. Být utvrzen ve víře je tolik jako být utvrzen v pravdě [2Pt 1,12]. Ovšem, jen Bůh je mocen utvrditi zjevením svého tajemství [vykupitelského díla Kristova, Ř 16,25] v každém dobrém činu i slovu, jež plynou z víry [2Te 2,17], ve svatosti [1Te 3,13], v pravdě [2Pt 1,12], ve víře [Ko 2,7; sr. Ž 10, 17], i když k tomu používá lidských prostředníků, kteří přinášejí zvěst evangelia, a předpokládá poslušnost [Sk 16,5]. Věřící jsou povinni utvrzovat druhé. Jinak jejich skutky nejsou plné před Bohem [Zj 3,2].

Pevnost víry předpokládá, že člověk stojí na pevném základě nz zvěsti a je vkořeněn v Krista. Tuto myšlenku vyjadřuje řecké sloveso *bebaiûn, bebaiûsthai* [= upevňovati, dát pevný základ, býti pevně založen] v Ko 2,6n [sr. 1K 1,8, kde je užito téhož slovesa]. Ovšem, tato řecká slovesa mohou také znamenat vyhlásiti za platné, stvrditi, potvrditi. Ap. Pavel i v okovech hájil a utvrzoval evangelium, t. j. vystupoval jako svědek pro skutečnost, platnost zvěsti o Kristu [F 1,7]. Podobně Žd 2,3 se mluví o těch, kteří stvrdili, t. j. za platné prohlásili to, co nejprve hlásal sám Kristus. Stvrzovali to znameními a divy, různými zázraky a dary Ducha sv., jimiž se Bůh k jejich svědectví hlásil. I církev svou existencí dává víře a myšlení jednotlivců pevný základ svým vyznáním a vyznáváním. 1Tm 3,15 ji nazývá ‚sloupem a utvrzením', sloupem a pevností, základem pravdy [řecky *hedraióma* = to, co je neotřesitelné].

Řecké sloveso *kyrún* v Ga 3,15 je vzato z právního života. Znamená ‚zjednati právní

platnost‘. Jde o poslední vůli, jež po nabytí právní platnosti nemůže být zrušena ani rozmnožena o nějaký dodatek. Pavel s touto poslední vůlí srovnává Boží sliby, dané Abrahamovi a jeho ‚potomkovi‘. Těmto slibům, zvláště že spravedlivý bude živ z víry, dal Bůh právní platnost, jež nemůže býti zrušena ani vydáním Zákona Mojžíšova. Téhož slovesa je užito také ve 2K 2,8. Jde o hříšníka, který byl z církve vyloučen, ale činil pokání. Pavel vyzývá Korinťany, aby nyní učinili nové usnesení a veřejně stvrdili lásku k němu, takže by opětovná láska nabyla platnosti a zavazovala všecky údy církve.

2Tm 4,17, kde je užito řeckého slovesa *pléroforein* [= naplniti; přivésti k plnému přesvědčení, v pass.: býti zcela proniknut něčím], překládá Žilka: »Pán mi přispěl a dal mi sílu, aby bylo přesvědčivé mé kázání«, Škrabal: »Aby se skrze mne hlásání [evangelia] dokonalo a aby [je] slyšely všechny národy « Řecké *nomothetein* v Žd 8,6 znamená uzákoniti. Řecké *karterein* [= býti silný, vytrvati] v Žd 11,27 popisuje víru, která dává vytrvalost i v nebezpečných okolnostech. Mojžíš měl víru, protože ‚jako by viděl Neviditelného‘, t. j. okoušel jeho přítomnost, třebas byl neviditelný. Tato víra mu dala možnost vytrvat ve svěřeném úkolu. - Konečně v Ř 14,4 je tak přeloženo řecké *histanein* = postaviti na nohy. Bůh může i slabého ve víře postaviti pevně, a proto nemá nikdo práva takového člověka odsuzovat, pokud náleží Pánu.

Utvrzený. *Utvrditi.

Utvrzovati. *Pevný. *Utvrditi.

Uvadnouti. *Usvadnouti. U L 8,6 jde vlastně o uschnutí. Ju 12 přirovnává bludaře v církvi ke stromům, které v pokročilém podzimu vůbec ještě nemají ovoce. Hejčl překládá »Stromy na podzim bez plodů«.

Uvaliti, naložiti na někoho zlé [2S 15,14], nepravosti [Iz 53,6], obrazně: u. svou cestu na někoho [Ž 37,5] = nechat někým rozhodnout o své cestě, plně spoléhat na něho a nemít sám úzkostlivých starostí [sr. Mt 6,25nn]. ‚U. své činy na někoho‘ [Př 16,3] = nechat se vést při všech svých činech druhým, nechat rozhodovat druhého o tom, co činit. Vulgáta jinak punktuje hebr. sloveso a překládá: »Zjev Hospodinu své činy«. Tak jako dítě sděluje svá přání a své úmysly otci a matce, tak se má radit věřící s Hospodinem o svých předsevzetích.

Uvázati, uvazovati, stč. vedle našeho přivázati, připevniti [Gn 38,28; Joz 2,18; Dt 6,8] také obvázati [Ž 147,3; Iz 1,6; 30,26; 61,1; Ez 30,21; 34,4.16; Oz 6,1; L 10,34].

Uvázati se v něco = zmocniti se čeho [Nu 21,35; 1S 14,47; Ž 83,13; Mt 21,38].

Uvažovati mezi sebou [L 20,5] = rozvažovati společně, společně promýšleti.

Uvésti [se] ve smyslu přivoditi [Gn 2,21; 27,12; 38,23 a j.], přivésti [Gn 42,38; 44,29; 46,7; 1Kr 2,9 a j.], seslati [Gn 9,14; Ex 10,13 a j.], uvaliti [Ex 32,21; Lv 22,9 a j.], navštíviti [Lv 26,16 a j.], způsobiti [Joz 6,18; 1Kr 14,10; 21,21 a j.] a pod. Hebrejština má pro toto sloveso velmi mnoho různých sloves a slovesných tvarů.

V NZ-ě je několik zajímavých výskytů tohoto slovesa. Tak v Ř 6,17 jde o sloveso *paradidonai,* jež označuje tradování, předávání něčeho; v tomto případě křesťanského učení [sr. 1K 11,2.23; 15,3; L 1,2, kde je totéž sloveso překládáno výrazem ‚vydati‘]. ‚Pomstu u. ‘ [2Te 1,8] = vykonati trest. ‚U. sekty zatracení‘ [2Pt 2,1] = zaváděti zhoubná kacířství. ‚U. lepší naději‘ [Žd 7,19] = zavésti lepší naději. Duch sv. uvede ve všelikou pravdu [J 16,13], t. j. do celé pravdy. Věřící nebudou při tom jen trpnými nástroji; budou vedeni tak jako Izrael byl veden pouští sloupem ohnivým a oblakovým.

Uvěřiti. *Věřiti. *Víra.

Uviniti, stč. = usvědčiti [J 8,46].

Uvlačovati, stč. = protáhnouti, prostrčiti, provlékati, o sochorech Ex 26,29. *Svlak.

Uvoditi = uváděti, přiváděti [Gn 24,6; 1S 2,6; 1Kr 14,16; Jb 12,24; Mt 5,32; Žd 1,6]. ‚V příjemnost u. sebe' [2K 4,2] = doporučovat sebe. ‚U. děťátko podle obyčeje Zákona‘ [L 2,27] = přinésti dítě k obřízce [sr. Lv 12,2nn]. 1K 7,18 má Žilka přesněji: »Byl někdo povolán v době, kdy byl neobřezaný? Ať nezakrývá stopy toho«. Podobně Škrabal: »Ať [to poznamenání] neodstraňuje«. Snad se tu myslí na nějakou operaci, kterou bý se daly zakrýt stopy obřízky. Neboť obřízka jako vnější obřad a znamení sama o sobě nic není - ani ovšem její nepřítomnost - před Bohem vše záleží na zachovávání příkazů Božích, sr. Ga 5,6; 6,15 [J. B. Souček, Výklad 1K, str. 83n].

»Neuvoď nás v pokušení« [Mt 6,13; L 11,4]. Myslí se tu nejspíše a především na pokušení posledních, eschatologických dnů [Mt 24,4-31; L 21,10-16], nejen na každodenní pokušení, jimiž procházejí i věřící. Staří vykladači chápou tato slova tak, že v nich vidí prosbu za vyvarování těch pokušení, v nichž by věřící nebyl s to obstát. Ale zdá se, že věřící prosí za odstranění pokušení vůbec, neboť na Bohu plně závisí, zda své vyvolené chce provésti těmito zkouškami posledních dnů či nikoli [sr. Gn 22,1nn; Jk 1,13n].

Uvozovati v moc [Ž 47,4] = podmaniti, u. pokutu [Lv 22,16] = uváděti pokutu; u. do země [Dt 8,7] - přiváděti do země.

Uvrci, uvrhnouti, uvržen, ve smyslu vmetnouti, vhoditi [Gn 37,20.24; Ex 1,22; 15, 1; Jb 30,19; Ez 43,24; Mt 13,42; 22,13 aj.], hoditi, na př. opánek [Kral, obuv] na znamení opovržení a zotročení [Ž 60,10; sr. Nu 24,18]; spustiti, snésti [J 5,7]. ‚U-i ve spustliny‘ [Ž 73,18] = nechat se rozpadat v trosky. Velmi nesnadný je překlad Jb 36,18. Elihu hrozí Jobovi přicházejícím soudem a varuje jej, aby nebyl smeten se země [Boží] ranou. U-i ve smyslu uvaliti, naložiti [břímě, to, co je člověku uloženo] na někoho, Ž 55,23, sr. 1Pt 5,7. ‚Býti uvržen na někoho‘ [Ž 22,11] = požívati

něčí péče. Zj 18,21 překládá Škrabal: »Takto jedním rozmachem bude hozen Babylon« [sr. Neh 9,11].

Uz. Jméno nějakého aramejského kmene [Gn 10,23], který odvozoval svůj původ od Náchora [Gn 22,21] a byl nějak spojen s Dí-zanem Horejským [Gn 36,28, kde se jméno čte *Hus]. Job bydlil v zemi U. [Jb 1,1] a byl vystaven útoku Sabejských a Kaldej-ských [Jb 1,15.17]. V době Jeremiášově bydleli v zemi U. Idumejci [Pl 4,2]. Josephus. Flavius pokládá U-a za zakladatele Damašku a Tra-chonitisu. Jiní vidí v U. krajinu Ausitai na poušti záp. od Eufratu. Zdá se tedy, že U. nutno hledati v Syrské poušti někde mezi Damaškem a původním sídlem Idumejců, pokud to arci vůbec je zeměpisný pojem.

Uza [= (Hospodin je) síla]. 1. Syn Abinadabův, v jehož domě v Kariatjeharim byla uložena po 20 let truhla úmluvy. David se pokusil o převezení truhly do Jerusalema. Byla naložena na nový vůz. U. kráčel při vozu, Achio, jeho bratr, před vozem. U humna Náchorova se U. dotkl truhly ze strachu, že se skácí. Ihned umřel. Místo bylo po této události nazváno Pereš Uza [,= zničení U-ovo]. Smrt U-ova byla vykládána jako trest Boží jednak za to, že truhla byla vezena a ne nesena, jak bylo předepsáno [Nu 4,15; 1Pa 15,2], jednak za to, že se neuctivě dotkl posvátného předmětu [1S 7,2n; 2S 6,3-11; 1Pa 13,7-14].

2. Syn Merariův [1Pa 6,29].

3. Benjaminovec, syn anebo potomek Echudův [1Pa 8,7].

4. Zakladatel rodiny Netinejských, jejíž potomci se navrátili se Zorobábelem z babylonského zajetí [Ezd 2,49; Neh 7,51].

5. Původní majitel zahrady, jež přešla konečně do rukou Manassesa, krále judského. Manasses i jeho syn Amon byli v této zahradě pochováni [2Kr 21,18.26; sr. 2Pa 33,20]. Nejspíše šlo o nějaké místo v Jerusalemě nebo v jeho blízkosti.

Uzal, syn Jektanův, jehož potomci se usadili ve starověkém Sána, hlavním městě Jemenu v jz Arábii na pobřeží Rudého moře [Gn 10, 26n; 1Pa 1,20n].

Uzda, postroj na hlavu tahouna [Ž 32,9; Př 26,3. *Udidla], obrazně o obmezení, sebeobmezení [Jb 30,11; Jk 1,26], ukáznění [Jk 3,2]. Ž 39,2 překládá Zeman: »Chci přiložit náhubek na svá ústa«.

Uzdravení, uzdraviti, uzdravování, uzdravovati. *Lékař, *Lékařství. *Nemoc. Nemoci byly ve starověku a také ve starém Izraeli uváděny v souvislost s působením démonů. Snad právě proto na př. malomocenství a různé pohlavní choroby činily člověka kulticky nečistým. Záhy však byla nemoc uváděna také v souvislost s hříchem a tudíž i s Bohem; Bůh nemoc dopouštěl anebo ji sesílal jako trest, takže byla chápána jako projev Božího hněvu [sr. Ex 15,26]. Zvláště žalmy jsou svědectvím o této předpokládané souvislosti, i když snad někde jde o obraznou mluvu [Ž 32; 38; 51; 88; 91; 107,17-22]. Ale i tato obrazná mluva ukazuje na to, že mezi tělesnou nemocí a duchovním stavem byla uznávána jakási tajemná souvislost. Povrchní odvozování každé nemoci a každého utrpení z hříchu je odmítáno v knize Jb, ale záhada nemoci zůstávala nevyřešena a stala se předmětem mnohých bolestných úvah. Zvláště malomocenství bylo pokládáno za ránu a potupu od Hospodina, jež je srovnávána s plivnutím otce do tváře vlastního dítěte [Nu 12,14]. Byl-li si nemocný vědom viny, snažil se ji odstranit pokáním a tím přivodit uzdravení [2S 12,15nn; 24,14nn]. Byla-li nemoc odvrácena, překypoval žalmista vděčností k Bohu. Byl přesvědčen, že s odvrácením nemoci se obnovila opět Boží přízeň k němu. Svědčí o tom i žalm, připisovaný králi Ezechiášovi [Iz 38,10-20; 2Kr 20,1nn]. Pozdní židovství vytvořilo celou soustavu hříchů a jejich následků v podobě různých nemocí [sr. J 9,2], celkem však se ujímal názor o výchovném působení nemoci.

Poněvadž se uznávala souvislost mezi nemocí a hříchem, byl za jediného pravého lékaře pokládán Bůh sám [Gn 20,17; Ex 15,26; Dt 32,39; 2Pa 16,12; Ž 103,3]. K němu se obracel nemocný o pomoc v modlitbě [Nu 12,13; 2Pa 30,20] buď v kultickém shromáždění [Ž 5,4.8; 28,2; 38,7nn; 42,10; 88,14] anebo i soukromě [Gn 20,17; Ž 6; 16,10; 30,3; 32,3n; 38; 41,5; 51,9n; 103,3; 107,17nn; 147,3]. Na modlitbu Bůh uzdravoval a křísil mrtvé [1Kr 17,20nn; 2Kr 4,33nn] anebo nařídil prostředky, jež vedly k uzdravení [Nu 21,8n; 2Kr 5]. Někdy dal svou uzdravovací moc ‚muži Božímu‘, prorokovi [Iz 38,21]. Podle Ž 107,20 posílá Bůh své slovo, které uzdravuje. Předpokladem ovšem byla náprava života v poslušnosti a pokání [Ex 15,26]. Proto právě kněží se zabývali lékařstvím, především měli jakýsi kulticko-zdravotní dozor [Lv 13,49nn; 14,2nn; sr. Mt 8,4; L 17,14]. Je nasnadě, že se u Izraelců povolání lékařské nemohlo vyvinout tak jako u jiných národů právě proto, že nemoc byla pokládána za trest Boží. Ale u Jr 8,22 slyšíme o lékařství v Galádu. Nejspíše toto místo vynikalo v přípravě různých mastí, olejů, lékařských prášků [*Apatékář].

Nemoc bývá také obrazem mravního a duchovního stavu člověka anebo všeho lidu. Ale Bůh i tyto ‚nemoci‘ uzdravuje [Iz 19,22; 57, 18n; Oz 6,1; 7,1; 11,3; 14,4; Jr 3,22; 17,14; 30,17]. Předpokladem i tu je odpuštění hříchů [Ž 6,3; 30,3; 41,5; 103,3; Iz 6,10], takže uzdravení a milost Boží se stávají souznačnými pojmy [Ž 60,3nn; 147,3; Iz 61,1]. Jde totiž o obnovení obecenství s Bohem a z tohoto obecenství plynoucí pomoci. Bůh zřídil k této ‚lékařské‘ službě proroky, pastýře. Někteří z nich zklamali [Jr 6,14; Za 11,16], ale jednou přijde jedinečný *Služebník Hospodinův, plný jeho Ducha, jehož úkolem bude obvazovat zkroušené srdcem [Iz 61,1], ano, vzít na sebe nemoci a svou zsinalostí způsobit uzdravení

[Iz 53,5; 1Pt 2,24]. Tak vyvrcholila sz představa o Hospodinu jako uzdravujícím Lékaři.

I v NZ-ě se shledáváme s běžným tehdy názorem, že nemoc souvisí s démony [Mt 12, 22; L 13,11; 1K 10,10; 2K 12,7; Zj 16,2] nebo s činností-anděla Páně [Sk 12,23], který ovšem měl i prostředky k uzdravování [J 5,4]. I v NZ-ě nemoc nějak souvisí s hříchem [Mk 2,5; J 5,14]. Ježíš ovšem ulomil osten farizejskému názoru o tom, že každá nemoc je následek hříchu. Zná nemoci, jež mají zjevit na nemocném Boží skutky [J 9,3n] a přivést k pokání [J 11,4, sr. L 13,1nn; Ř 8,28; 2K 4,17; 12,7nn]. Nemoc je NZ-u zlo, jež odporuje Božímu stvořitelskému řádu. Proto je stavěn milosrdný Samaritán, obvazující rány, za příklad, hodný následování [L 10,34nn], a lékař Lukáš je milým průvodcem Pavlovým [Ko 4,14]. Sám pisatel 1Tm 5,23 dává lékařské rady a Ježíš jako lékař se pevně vtiskl v paměť současníků. Uzdravování bylo jednou z hlavních jeho činností, takže se zdá, že kázání evangelia a uzdravování patří v nz pojetí dohromady [Mt 4,23; 9,35; L 5,17; 6,19; Sk 10, 38]. Ježíš se sám nepřímo označuje za lékaře [Mk 2,17; L 4,23] a nebylo nemoci, která by se vymykala z jeho uzdravovací moci [Mt 4,24; 8,6n; 12,15; 14,14; 15,30; 21,14; Mk 3,10; L 5,15; 6,18n; J 5,1nn]. Mt 8,16 rozeznává dva hlavní druhy Ježíšovy lékařské činnosti: především vymítal ďábelství a pak uzdravoval všecky tělesné neduhy, a to většinou rozkazujícím slovem [Mt 8,9.13; Mk 1,25.27.41; 2, 10n; 7,34], dotekem [Mk 1,41], uchopením za ruku [Mk 1,31; 5,41; L 14,4, sr. Sk 3,7], vkládáním rukou [Mk 5,23; 6,5; 7,32; 8,23.25; L 4,40; 13,13], na dálku [Mt 8,5nn; 15,21nn; Mk 7,30; L 7,10; J 4,46nn]. Někdy užíval prostých lidových prostředků [Mk 7,33; 8,23; J 9,6]. Ojediněle se mluví o tom, že nemocní byli uzdraveni pouhým dotekem jeho roucha [Mk 3,10; 5,28; 6,56; L 6,19; 8,44n].

Badatelé si dali práci, aby našli obdobné případy uzdravování jak v rabínské, tak v egyptské a řecké literatuře. Ale obdoby jsou jen vnějškové. Ježíšovo uzdravování také nepochopíme, budeme-li je vykládat psychologicky podle obdoby moderní psychotherapie. Nešlo vždy jen o duševně choré. Ježíš uzdravoval proto, že jím jako Mesiášem se vlomilo království Boží do tohoto světa [Mt 8,17, sr. Iz 53,4; Mt 11,5, sr. Iz 35,5n; 61,1; Mt 12,28; L 17,21], jež znamená odstranění všeho zla ať duchovního, duševního nebo tělesného. Proto lámal satanskou moc [Mt 12,14-22; Mk 1,34; 3,10n; L 4,40n], proto uzdravoval jako vtělení a zjevení svaté Boží lásky všude tam, kde viděl skutečnou bídu. Jeho uzdravování bylo výrazem Božího slitování a milosrdenství, jež si nedaly překážet předpisy o svěcení soboty [Mt 12, 10nn; Mk 3,2n; L 6,7nn; 13,14;n 14,3n]. Nešlo mu přitom o zvýšení popularity [Mk 1, 44; 3,12; 5,43; 7,36; 8,26], ale o *znamení, že s ním skutečně přišlo ‚odpočinutí' království Božího. Jeho uzdravování nebylo samoúčelem, nýbrž odkazem a podnětem k životnímu obratu. Jinými slovy: jeho uzdravování se dala v rámci péče o duši jednotlivce [Mk 5,15; J 5,14] anebo celé skupiny posluchačů [Mt 9,1nn; 12,9nn]. Proto Ježíš někdy nejprve odpouští hříchy a potom uzdravuje [Mt 9,2nn], jindy napřed uzdravuje a pak utvrzuje víru ve své mesiášství [J 9,35nn, sr. 2,23. Je příznačné, že řecké *sózein* (= zachrániti, spasiti) lze překládati výrazem spasiti i uzdraviti, Mt 9,22; Mk 5,23.28; 6,56; L 8,48 a j.]. Ovšem víra v božskou moc Ježíšovu, osobní důvěra v něho, pokorné očekávání na něho, sebeodevzdání do Boží lásky a poslušnost byly předpokladem Ježíšova uzdravování [Mt 8, 5nn; 15,28; Mk 5,36; 9,23n; 10,52; L 7,50; 17,19]. Kde nebylo víry v jeho mesiášské poslání, tam nemohl ani Ježíš učiniti žádného *znamení [Mk 6,5, sr. Mt 17,16n]. Evangelia pak nenechávají pochybnosti o tom, že za uzdravováním Ježíšovým stála jeho modlitební důvěra ve všemohoucnost a lásku Boží [Mk 7,34; 9,29, sr. 11,23].

Poněvadž Ježíš přinesl dobu spásy - proto byl i lékařem - a poněvadž jeho učedníci měli svědčit o tom, co se stalo se světem příchodem Ježíše Krista, je samozřejmé, že i oni byli vybaveni uzdravovací mocí [Mt 10,1.8; L 9,1; 10,9]. Už za jeho pozemského života se tak stali svědky blížícího se království Božího [Mk 3,14n; 6,7.13]. Měli rozkaz, aby tuto svou činnost konali zdarma [Mt 10,8n], ale varuje je před duchovním sebevědomím [Mt 7,22] a ukazuje, že nikoli mimořádná moc, nýbrž její příčina [»jména vaše napsána jsou v nebesích«] má být předmětem jejich radosti [L 10,20]. Apoštolská doba převzala Ježíšův boj proti jakémukoli zlu, tedy i proti posedlosti a nemocem. Apoštolově při této své činnosti nejen napodobovali Ježíše, ale uzdravovali v jeho jménu [Sk 3,6; 4,22; 9,34; sr. 19,13nn]. Uzdravoval Petr [Sk 5,14n] i Pavel [Sk 14,8nn; 28,8n], i evangelista Filip [Sk 8,7]. I pro ně bylo uzdravování znamením přítomnosti Božího království, jež podporovalo kázání evangelia a potvrzovalo víru [Sk 2,43; 5,12; 6,8; 14,3; 15,12; Ř 15,18n; 2K 12,12]. Pokládali tuto moc za dar vyvýšeného Krista [Sk 3,16; 9,34] a zvláštní charisma, jež nebylo dáno všem [1K 12,9.28.30]. U Jk 5,14nn je mazání olejem udáno jako léčící prostředek [sr. Mk 6,13], ovšem za předpokladu modlitby [sr. 2K 12,8]. Ve dvou případech čteme také o lidovém názoru, že pouhý stín [Sk 5,15] nebo šátek [Sk 19,12] apoštolův stačil na uzdravení. Ale to jsou ojedinělé případy, jež naznačují, jaká moc byla přisuzována kazatelům evangelia. Nikde však v NZ-ě nečteme, že věřící jsou chráněni před nemocemi. Naopak se počítá s nemocí i u věřících [Jk 5,14nn; F 2,26; 2Tm 4,20].

Obrazně se mluví o uzdravování těch, kteří jsou v nebezpečí, že ztratí víru v Boha pod tlakem utrpení. Žd 12,12n vyzývá údy sboru, aby takové svou vlastní vytrvalostí

udrželi na nohou a snažili se vyléčit jejich malomyslnost [sr. Žd 3,12n; L 4,18].

Uzen Seera. Vesnice, kterou vystavěla Seera, dcera Efraimova [1Pa 7,24], snad dnešní Beit Sírá, asi 5 km jz od Betoron, a 20 km sz od Jerusalema.

Uzi [(Hospodin je) síla]. - 1. Syn Bukkiův [1Pa 6,5n], otec Zachariáše v pořadí nejvyšších kněží [1Pa 6,51], předek Ezdrášův [Ezd 7,4]. Sám však sotva kdy byl nejvyšším knězem, ač byl přímým potomkem Sádochovým.

2. Syn Tolův z pokolení Izacharova [1Pa 7,2-3], hlava rodu.

3. Syn Bélův z pokolení Beniaminova [1Pa 7,7], hlava rodu.

4. Syn Michry z pokolení Beniaminova, jenž po návratu ze zajetí babylonského bydlil v Jerusalemě [1Pa 9,8], otec Élův.

5. Představený levitů v Jerusalemě, syn Baniův z rodu Azafova, žijící za časů Nehemiášových [Neh 11,22].

6. Kněz z čeledi Jedaiášovy [Neh 12,19], jenž působil v době nejvyššího kněze Joakima.

7. Kněz, který spolupůsobil při posvěcování opravených a znovupostavených zdí jerusalemských [Neh 12,42].

Uziáš [= Hospodin je síla]. - 1. Levita z rodiny Kahatovy, předek Samuelův [1Pa 6,24].

2. Otec jakéhosi Jonatana, důchodní krále Davida [1Pa 27,25].

3. Jeden z rytířů Davidových, pocházející z města Asterat [Astarot, 1Pa 11,34].

4. Král judsky [2Kr 15,13.30-34; Iz 1,1; Oz 1,1; Am 1,1; Za 14,5; Mt 1,9], nazývaný v 2Kr 14,21; 15,1-8.17-27; 1Pa 3,12] *Azariášem.

5. Kněz z rodiny Charin, který na naléhání Ezdrášovo propustil svou pohanskou manželku [Ezd 10,21].

6. Otec Ataiášův, z rodu Fáresova. Bydlil po návratu ze zajetí babylonského v Jerusalemě [Neh 11,4].

Uziel [(božstvo) Él (je) síla]. 1. Čtvrtý syn Kahatův, zakladatel rodu, otec Mizaelův, Elzafanův a Sethriův [Ex 6,18.22; Nu 3,19.27.30], příbuzný Áronův se strany otcovy [Lv 10,4]. Aminadab, hlava rodu U-ova, a 112 jeho bratří byli určeni Davidem, aby doprovázeli truhlu úmluvy do města Davidova [1Pa 15,10].

2. Beniaminovec, syn Bélův [1Pa 7,7].

3. Hudebník za vlády Davidovy [1Pa 25, 4], nazývaný v 1Pa 25,18 *Azarel.

4. Levita, syn Jedutunův. Pomáhal králi Ezechiášovi při provádění jeho náboženské reformace [2Pa 29,14].

5. Syn jakéhosi Jesi z rodu Simeonova. V době Ezechiášově vedl úspěšnou výpravu proti Amalechitům na hoře Seir [1Pa 4,41-43].

6. Syn Charbaiášův, kněz, který pomáhal opravovati zdi jerusalemské [Neh 3,8]. Patřil k zlatníkům, t. j. výrobcům posvátných nádob chrámových.

Úzko, úzkost, úzký. V původním smyslu o všem, co není dost široké, co je těsné, úzké [o cestě, Nu 22,26; Mt 7,14; o studni Př 23, 27], v přeneseném smyslu o tísni, sklíčenosti, strachu, nesnázích. Většinou jsou tak překládány výrazy, odvozené z hebr. kořene *s-r-r,* jež označují trampoty [Dt 4,30], nesnáze [1S 13,6], duševní muka [1S 28,15; 2S 22,7; 24,14; 1Kr 1,29; Neh 9,37; Ž 4,2; 116,3; Iz 25,4; Pl 1,20], protivenství [2S 4,9; Iz 30,20], útrapu a starost [Ž 106,44; Oz 6,1], bídu a neštěstí [2Kr 19,3; Jb 5,19; Ž 25,17.22; 34,7; 69,18; 71,20; 143,11; Př 11,8; Iz 26,16; 37,3], bolest [Iz 21,3], politický útlak se strany okolních nepřátel [Abd 1,12.14], a pod. Ze souvislosti je nutno najít příslušný český výraz i pro hebr. *mûsák, m^{e}sûká,* jež označují tíseň, utlačování, soužení všeho druhu od bloudění po poušti, nemoci, vězení, mořské bouře až po smrt [Jb 36,16; Ž 25,17; 107,6.13.19.28]. Hebr. *n^{e}hámá* [odvozené od slovesa *náham* = těžce oddychovati] znamená v Ž 38,9 bol, nepokoj, neklid. Hebr. *kóser* v Ex 6,9 znamená podle Gesenia netrpělivost. Hebr. *mišbár* ve 2S 22,5 znamená příboj vln. Hebr. *óser* u Iz 53,8 může znamenat vězení, ale také utrpení nebo ochranu. Hebr. *ra'* v Ž 34,20 je označením zla. O theologickém významu všech těchto výrazů viz hesla *Soužen, soužení, soužiti, *Trápení, trápiti.

V NZ-ě jde o překlad dvou sloves a dvou podst. jmen. Řecké *thlipsis* [= sevření, soužení, trápení] a *thlibeisthai* [= býti svázán, utiskován, soužen] odpovídají hebr. kořenu *s-r-r.* O Josefovi se praví ve Sk 7,10, že ho Bůh vysvobodil ze všech jeho úzkostí. Myslí se tím na jeho trápení tělesné, duševní i duchovní. Na ostatních místech se mluví o úzkostech a souženích, která musejí snášet věřící v Krista [2Te 1,7], a zvláště sami apoštolové [2K 4,8; sr. 6,4, kde je užito výrazu *stenochória* = těsné místo, potom nesnáz, svízel, úzkost]. Už připojení ke křesťanství vyvolalo ve mnohých sborech odpor židovských i pohanských spoluobčanů [1Te 1,6 v překladu Hejčlově: »Protože jste přijali slovo přes četná soužení s radostí v Duchu sv.«]. Ale soužení a tíseň patří nejen k začátkům křesťanského života, nýbrž je trvalým jeho doprovodem [Zj 2,10, sr. Mt 10,35]. Ale žádná svízel *[stenochória]* není s to odloučiti věřícího od lásky Kristovy [Ř 8,35], naopak přivádí ho do užšího spojení s ním. *Trpěti. *Utrpení. Proto si Pavel libuje v úzkostech pro Krista [2K 12,10]. Ví, že ho čeká sláva Kristova, zatím co trápení a úzkost budou trvalým stavem těch, kdo činí zle [Ř 2,9]. Ve 2Tm 1,8 je užito slovesa *synkakopathein* = spolu s někým trpěti. Pisatel vyzývá Timotea, aby se s ním podrobil utrpení, jež plyne každému věrnému kazateli z jeho povolání při evangeliu a pro ně [sr. 2Tm 2,3, kde je totéž sloveso přeloženo výrazem ‚snášet protivenství'].

Ve 2K 8,13 má výraz úzkost *[thlipsis]* význam finanční tísně.

Uzříti. *Spatřiti. *Viděti.

Užasnouti se, užasnutí. *Děsiti se.

Užitečný, prospěšný [1S 19,4; Př 31,18; J 11,50; 16,7; 18,14; 1Tm 4,8; 2Tm 3,16; Tt 3,8 a j.], potřebný [Ef 4,29], na čem záleží [F 1,10] a pod. Předpokladem toho, aby věřící obstál před posledním soudem, je, aby jeho spojení s Bohem a Kristem neslo pravé, plné, ne prázdné ovoce [2Pt 1,8, sr. Tt 3,14]. Známkou bludařů je, že jsou neužiteční, t. j. bez ovoce [‚podzimní stromy bez ovoce' Ju 12 v Žilkově překladu]. Neužitečné skutky [Ef 5,11] = neplodné skutky, ježto z nich nevychází nic spasitelného.

Užitek, prospěch [Jb 10,3; 35,3; Kaz 1,3; 5,11; 1K 12,7 a j.], odměna [Ž 19,12], zisk [Ž 30,10; Př 3,14; Kaz 4,9; Sk 16,16; Ju 16], plody [Gn 43,11; Dt 14,22; 2Kr 8,6; Mt 13,8. 22; 21,34.43; Mk 4,7n; L 8,8; J 12,24; Jk 5,7], úroda [Ab 3,17; L 8,14], ovoce [L 8,15; F 4,17], úrok [L 19,23], úspěch [Ř 1,13], výhoda [Ř 3,1], výtěžek [Ř 15,28], podíl [2Tm 2,6] a pod.

Iz 17,11 lze překládati s Orellim: »V den, ve kterém vštěpuješ, ohradíš plotem, a téhož jitra přivádíš setbu v květ; prchla žeň v den utrpení a palčivé bolesti«. Myslí se tu na t. zv. zahrady Adonisovy [*Štěp], jež zkvetou a odkvetou, sotva jsou osety, a to bez jakéhokoli prospěchu [sr. Lv 26,16; Dt 28,38]. U Iz 23,3 se myslí na Nil, když se v kral. překladu mluví o u-u potoka. Karafiát překládá ‚žeň řeky', t. j. žeň, vyvolaná úrodnými zátopami Nilu. Podle Iz 27,9 dobrovolné zřeknutí se a zničení pohanských svatyní bude nejdůležitějším a nejpatrnějším ovocem [Kral. ‚veliký užitek'] očištění od nepravosti a odstranění hříchu Jákobova. Trpící *Služebník Hospodinův uzří vyrůstat ovoce svého utrpení [‚práci své duše']; to, co uvidí, jej zcela upokojí [Iz 53,11].

NZ mluví často o činech člověka jako o jeho *ovoci, u-u [řecky *karpos* = ovoce, plod]. Království Boží bude odňato těm, kdo se nevykazují činy, odpovídajícími tomuto království [Mt 21,43]. Posvěcení života je ovocem, jehož se na sobě dočká ten, kdo byl vysvobozen z hříchu a podmaněn v službu Bohu [Ř 6,22]. Apoštolova práce je přirovnávána k práci rolníka, který chce vidět plody své námahy [Ř 1,13; 2Tm 2,6]. Ap. Pavel touží po tom, aby víra a láska Filipenských nesla zřetelné ovoce [Kral. ‚užitek', sr. 1,11], které by se hromadilo na jejich účet, t. j. k jejich prospěchu při posledním soudu [F 4,17]. J 12,24 přirovnává smrt Ježíšovu k semeni, zasetému do země, aby tak mohlo přinésti mnohé ovoce.

V 1K 14,14 ukazuje Pavel, že při modlitbě ‚jazykem' [*Jazyk], t. j. u vytržení ducha, je rozum [Kral. ‚mysl'] nečinný, neplodný [Kral. ‚bez užitku']; v Pavlových očích je to něco méněcenného proti modlitbě při plném vědomí a rozumové činnosti. Podle 1Tm 4,8 tělesná cvičení, t. j. asketické praktiky, doporučované bludaři, mají jen nepatrný význam, snad v tom, že pěstují sebekázeň; pro zbožnost nemají však žádného užitku, už proto, že souvisí s bludnou mythologií.

Užiti [1. os. jedn. č. uživu], stč. = zakusiti, dostat v náhradu [Lv 26,34], míti zisk [Fm 20]. V Rt 4,6 je tak přeloženo hebr. *gá'al* = vykoupiti, splniti příbuzenskou povinnost. U Iz 14,4 jde o zanotování posměšné písně na babylonského krále, u Am 2,14 o vyvinutí síly.

V

Vačka [stč.], nč. = váček, hebr. *chárît* = kabelka, peněženka [Iz 3,22]. Ve 2Kr 5,23 je totéž hebr. slovo přeloženo výrazem pytel.

Vada. Jde většinou o tělesnou v-u [hebr. *mûm*], jež vylučovala člověka z levitské a kněžské služby [Lv 21,17n.21.23], na př. slepota, kulhavost, nerovnoměrná vyvinutost a znetvořenost některých údů a pod. Rabíni vypočítávali později 142 vad, jež vylučovaly z kultické služby. Také obětní zvířata musela být bez vady [Lv 22,20,23; Nu 19,2; Dt 15,21; 17,1], t. j. dokonale vyvinutá [hebr. *támîm* — celý, neporušený, bezvadný, Ex 12,5; 29,1; Lv 1,3; 3,1; 9,3; 22,21 aj. *Poškvrna]. Rovněž cizozemec nesměl nic přinášet k oběti. Už to, že nepatřil k vyvolenému lidu, bylo pokládáno za v-u [Lv 22,25]. V Dn 6,4 je tak přeloženo aram. *š^e^chîtá* = nešlechetné jednání. *Příjemnost. *Příhodný. *Vzácný.

Váda, vaditi se. *Hádati se, hádka. *Svár. Kral. tak překládají ve SZ-ě tři hebr. výrazy, z nichž *rîb* označuje právní spor [Gn 26,20.22; Př 3,30; Jr 2,29], *rágaz* = rozčilovati se, rozpalovati se hněvem [Gn 45,24] a *násá* = chytiti někoho za vlasy, rváti se [Ex 2,12; Lv 24,10], prudce se hádati [Nu 26,9].

O Mesiáši se v Mt 12,19-ve vztahu k Iz 42,1-4 praví, že se nebude příti [Kral. , vaditi', řecky *erizein*] se svými odpůrci, což pisateli evangelia vysvětluje, proč Ježíš odešel z místa, kde působil jako lékař, a přísně nakázal zástupům, aby ho nerozhlašovali. Chtěl se tak vyhnout sporům s farizeji. Pavel po zprávách, jež obdržel, se bojí [2K 12,20], aby po svém návratu do Korintu nenašel mezi údy sboru mezi jinými zly také ‚vády' [řecky *eritheia* = podlé sobectví, hledající jen vlastní prospěch a neschopné tužby po vyšších věcech; Žilka překládá: ‚osobní zaujatost', Hejčl: ‚sobectví', Škrabal: ‚prchlivost'. Slovníky udávají, že jde o smýšlení nádeníka, jemuž neběží o nic jiného než o osobní prospěch]. Na služebníka Páně se podle 2Tm 2,24 nesluší ‚vaditi se', t. j. libovati si v boji [řecky *machesthai],* ani pouštěti se do slovíčkářských hádek [řecky *logoma-chein,* 2Tm 2,14], jež jednak rozrušují, jednak podporují ješitnost, vyvolávají odpor a vedou ke stranictví ve sboru [sr. 1Tm 6,4].

Vafsi, otec Nahabia z pokolení Neftalímova. Byl vyslán jako zvěd do země Kananejské [Nu 13,15].

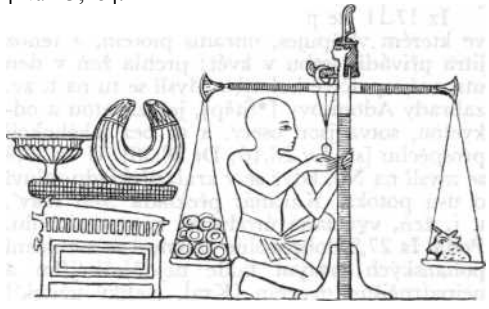

Vážení zlata (kotoučky na levé misce). Závaží na pravé misce má formu býčí hlavy. Vlevo zlatá nádoba, mísa a náhrdelník. Podle nástěnné malby z hrobu v Thebách.

Váha, váhy. 1. Staří Izraelci znali váhy [hebr. *moznajîm* = dvě misky vah, Jb 6,2; 31,6; Ž 62,10; Př 16,11; Iz 40,12.15; 46,6 a j.] i závaží [hebr. *ében* = kámen, Lv 19,36, kde Karafiát přesněji než Kral. překládá: »Váhu spravedlivou, kámen spravedlivý«]. Pokud nebylo ražených peněz, odvažovalo se stříbro a zlato v určitém poměru za zboží [Jr 32,10].

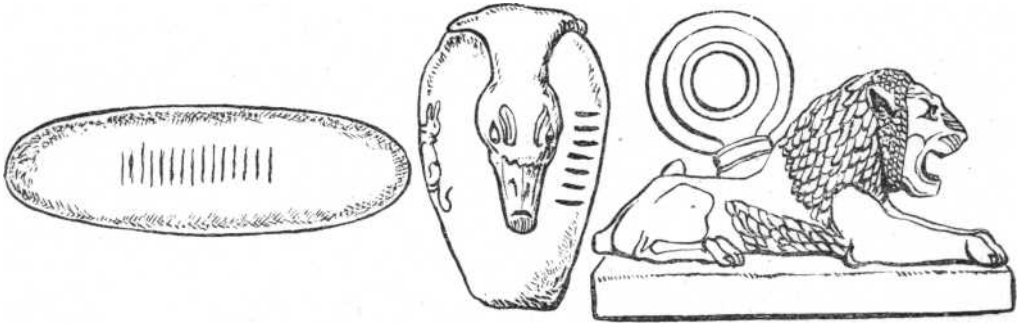

Babylonská závaží. 1. Kamenné z krevele. Patnáct čárek udává váhu (patnáct šekelů?). 2. V podobě kachny (královské lehčí). 3. V podobě lva (královské těžší).

SZ zdůrazňoval povinnost míti správné v-y i závaží jako podmínku trvalého pobytu v zaslíbené zemi [Dt 25,13-16; Př 11,1; 20,10.23]. Falešné v-y a falešná závaží jsou prohlašovány za ohavnost Hospodinu [Lv 19,35n; Ez 45,10; Oz 12,7; Am 8,5; Mi 6,11], neboť v-a i závaží patří Hospodinu [Př 16,11]. Nejstarší závaží byla kamenná. V *Lachisu [Lákíšu] bylo nalezeno závaží o váze 10.515 g s hebr. nápisem *nésef.* Jiná závaží tamtéž nalezená vážila od 9.280 do 10.210 g. Na dvou závažích byl nalezen nápis *beka'.* Jedno vážilo 6.150 g, druhé 6.095 g. Na jiných dvou byl nápis *pîm* [? = *pajîm* = duál od *pé* = ústa, označení dvou třetin šekelu, lotu. Viz níže! Podle hebr. textu 1S 13,21 platili Izraelci Filištincům po jednom *pîmu* za broušení radlice, motyky, vidlí a seker]. Vážily jeden 8.130 g, druhý 7.805 g. Většina z nalezených tu závaží pochází z konce sedmého a počátku šestého století př. Kr. Zdá se, že v Palestině v různých dobách a na různých místech byla v oběhu různá základní závaží a že také závaží téhož jména na jednom místě měnila svou základní váhu pod mezinárodním vlivem. Je také možné, že v témže kraji platily zároveň různé váhové normy. Nápisy na závažích měly býti patrně jakýmsi cejchem, zárukou jejich pravosti a spolehlivosti. Bylo nalezeno mnoho závaží neoznačených.

Základem starověké váhy v Orientě a také u Izraelců byla hřivna [hebr. *kikkár,* což značí kulatý, bochníčkovitý předmět, kotouč, řecky *talanton,* ve SZ-ě překládáno výrazem *centnéř], jež se dělila na 60 min [hebr. *mane,* z akkádského *manû,* egyptské *manó;* Kral. libra, 1Kr 10,17; Ezd 2,69; Neh 7,71n], mina měla 50 šekelů [Kral. *lot, 2S 14,26]. Šekel se dělil na 20 zrn [hebr. *gerá* = akkádské *girû,* Kral. ‚peníz', Ex 30,13; Nu 18,16; Ez 45,12, ‚haléř' Lv 27,25; Nu 3,47]. Podle Ez 45,12 měla mina [libra] 20+ 25+ 15 = 60 lotu. Zdá se, že tu šlo o theoretickou reformu, přizpůsobenou babylonskému počítání, anebo že byl činěn rozdíl mezi hřivnou jako závažím [jež prý měla 60 min po 60 šekelech] a hřivnou peněžní [60 min po 50 šekelech]. Ostatně Codex Alexandrinus na tomto místě čte něco jiného: »Pět šekelů je pět, deset šekelů deset, a 50 šekelů bude vaše mina«. Je to výzva k tomu, aby v-y byly poctivé a řídily se normálním závažím, chovaným ve svatyni [‚lot svatyně', Ex 30,13, ‚v-a svatyně', Ex 38,24.26]. Podle 1Pa 23,29 bděli nad správností závaží a měr levité právě tak jako v Egyptě kněží.

V Babylonii měla hřivna 60 min, mina 60 šekelů. Rozeznávala se však v-a královská a v-a obecná. Královská sloužila k vyměřování daní a poplatků porobených národů. Rozeznávala se těžší a lehčí. Těžší měla podobu ležícího lva o váze 60.6 kg, lehčí podobu sedící kachny o váze 30,3 kg. Lidová hřivna byla také dvojí: těžší o váze 58,93 kg, lehčí 29,46 kg. V Babylóně byla však nalezena i závaží jiné v-y, což souviselo patrně se střídáním různých národů a kultur na tomto území, nehledě ke zvláštnostem různých krajů. Není tedy divu, že různí badatelé udávají každý jiná čísla. Nadto se vážilo jinak zlato a jinak stříbro. Poměr zlata ke stříbru byl v Babylonii a v celé přední Asii průměrně 13.33:1, v Řecku 12:1.

U Izraelců můžeme s uvedenými výhradami uvésti tento přibližný přehled. Při zlatě činil

1 šekel -	16,37 g
1 mina = 50 šekelů =	818,5 g
1 hřivna = 1 centnéř = 60 min =	49,11 kg

Při stříbře

1 šekel =	14,55 g
1 mina = 50 šekelů =	727,5 g
1 hřivna = 1 centnéř = 60 min =	43,65 kg.

Tyto číslice se týkají t. zv. těžké váhy. Lehká v-a měla právě polovinu těžké v-y. Nutno ovšem míti na paměti, že obecná v-a se měnila podle hospodářských a politických okolností. V Ras Šamra [starověkém Ugaritu na pobřeží Středozemního moře přímo proti Kypru] byla nalezena závaží ze 14. stol. př. Kr. o váze 470 g [babylonská mina měla tehdy 505 g a 491,14 g, egyptská 437 g]. Izraelci podléhali

Kamenná závaží nalezená v Medinet-el-Beida u Ras Šamra v Sýrii. Ukazují egyptský vliv na krétsko-kyperskou kolonii v starém Ugaritu. Největší kámen se rovná eg. mině, druhé jsou její zlomky.

nejvíce vlivu Feničanů, kde šekel vážil do 4. stol. př. Kr. 28,60 g, ve 4. stol. pod vlivem poklesu ceny zlata pouze 26,30 g. Standardní zůstala pouze v-a lotu svatyně, jíž se užívalo k vážení chrámového poplatku, jakož i potřeb chrámových [Ex 30,23n; 38,24n; Lv 27,25]. Sr. Bič I., str. 204nn.318, kde je uvedena průměrná v-a nalezených lotu 11,47 g. Za dva stříbrné šekely bylo lze koupit 1 skopce nebo 24 1 pšenice nebo 48 1 ječmene [Lv 5,15; 2Kr 7,16]. Ve 2S 14,26 se v hebr. textu nemluví o váze obecné, nýbrž královské [viz Karafiátův překlad!].

Pokud jde o v-u peněz [nejstarší peníze byly perské dareiky], vážil zlatý dareikos 8,38 g. Stříbrný šekel 5,6 g. Jeden dareikos = 20 stříbrných šekelů [lotů]. Vlastní peníze měli Židé teprve od doby Makkabejské, kdy Antiochus Sidetes povolil Šimonovi Makkabejskému vlastní mincovnu. *Peníze.

2. V obrazném smyslu se mluví o v-ách ve vztahu k údělu a hodnotě člověka. Tak Jb 6,2 je přesvědčen, že jeho hořekování a bída by se ukázaly těžší nad mořský písek, kdyby byly položeny na v-y. V pozadí tohoto výroku je názor, že Bůh odvážil každému míru jeho utrpení a životních osudů, k níž nikdo nemůže přidat ani od ní ubrat [sr. Jb 31,6]. Bůh váží činy člověka a jeho hodnotu [Ž 62,10 v překladu Zemanově: »Jen vánek jsou prostí, též významní na vážní misce vystupují vzhůru, jsou dohromady lehčí než vánek«]. Podle Iz 40,15 mají národové hodnotu prášku na Božích vážkách. Boží soud je u Dn 5,27 představován jako vážení na váze. Tento obraz přešel do představ o posledním soudu jak v apokryfických knihách sz-ích, tak v křesťanské literatuře až do středověku a reformace. Ve Zj 6,5 třetí ze čtyř apokalyptických jezdců drží v ruce v-u. Jezdec je symbolem drahoty a hladu a předzvěstí přicházejícího soudu [sr. Lv 26,26; Ez 4,16].

Váhavý [Př 19,15] = nedbalý.

Vaheb, místo dnes nezjistitelné polohy na amorejském území někde poblíž Arnonu [Nu 21,14], snad také jméno některého z králů moabských.

Vajezata [staropersky ‚syn vzduchu‘], jeden z desíti synů Amanových [Est 9,9], kteří byli vyhlazeni Židy.

Váhy. *Váha.

Val, násep buď z hlíny nebo z kamení, jímž byla obklopována starověká sídliště na obranu proti lidem a zvěři, zvláště pak města, jež byla chráněna nejen zdmi, ale i v-y z udusaného jílu až 20 m vysokými. Mezi v-em a zdmi byl příkop [Iz 26,1; Pl 2,8; Na 3,8]. Také při obléhání byly nepřítelem zřizovány v-y, aby tak bylo zabráněno přísunu do města i úniku z něho [L 19,43]. *Násep. *Válčení.

Válčení, válčiti, válečník, válečný, 1. Ve starém Orientě a zvláště u Izraelců jako později u mohamedánů bylo válčení náboženskou záležitostí. Izraelci vedli ‚boje Hospodinovy‘ [Nu 21,14], Hospodin zástupů byl ‚Bohem vojsk Izraelských‘ [1S 17,45], jeho přítomnost v boji byla někdy symbolisována truhlou úmluvy [2S 11,11, sr. 1S 4,3nn]. Proto se nehodil k boji každý. Jen ten, kdo se posvětil [Joz 3,5] a prošel očistnými obřady, stal se ‚posvěceným [t. j. zasvěcencem] Hospodinovým‘ [Iz 13,3], aby se mohl zúčastnit boje. Bojovníkům byl zakázán i styk s ženami [1S 21,5, sr. 2S 11,11], aby si uchovali kultickou čistotu k boji. Každé tažení bylo připraveno modlitbou a obětí [1S 7,8n; 13,9n; 2Pa 20,5-12], takže ‚vyzdvihnout válku‘, vyhlásit boj je vyjádřeno v hebrejštině slovy ‚zasvětit válku‘ [Jr 6,4; Jl 3,9]. Možná, že i mazání štítů olejem bylo víc kultickým počínáním než jen zvláčněním a vyhlazením kůže, aby nepřátelské šípy snadněji odskakovaly [Iz 21,5, sr. 2S 1,21]. I vojenský tábor byl podroben přísným požadavkům kultické čistoty [Dt 23,14]. K zajištění pravého okamžiku k zahájení boje bylo třeba ‚dotazovat se Hospodina‘ ať skrze los [Sd 1,1; 20,23.27n; 1S 14,37; 23,2; 28,6; 30,8] nebo skrze proroka [1Kr 22,5nn, sr. 2Pa 18,5nn; Ez 21,21]. Také v době Makkabejské bylo tažení zahájeno modlitbou a posty [1Mk 3,47nn]. Vypovídat formálně válku nebývalo obyčejem. Vojsko bylo zásobováno jednak dobrovolnými potravinovými dary [2S 17, 27nn], jednak rekvisicemi [Sd 20,10]. Vyzvědači zjišťovali postavení, početnost, popřípadě připravenost či nepřipravenost nepřátel [Joz 2,1; Sd 1,24; 7,10n; 1S 26,4]. Také zajatci byli v tom směru vyslýcháni [Sd 8,14; 1S 30,11-15]. Vojsko bylo ubytováno ve *stanech, zvláště při delším obléhání [2S 11,11; 1Kr 20, 12-16]. V 1S 26,5.7 čteme o vozových hradbách [*Šance]. Krátce před bitvou kněz nebo vojevůdce povzbuzoval lid ujištěním Boží přítomnosti a pomoci. Ti, kteří byli bázliví nebo si právě vystavěli dům a ještě se do něho nenastěhovali, ti, kdo založili vinici a ještě z ní nesklízeli, dále ti, kteří se zasnoubili a ještě nedošlo ke sňatku, byli odesláni domů [Dt 20, 2-9; 2Pa 20,14-20; sr. Sd 7,3]. Sr. Bič I., 320, který tato nařízení spojuje s prastarými náboženskými představami, podle nichž každý, kdo podnikal něco z uvedených případů, byl ve vztahu k jiným božstvům nebo k démonům a tak se stával pro Hospodina nečistým. Rovněž v ustrašenosti byl viděn protibožský prvek.

Taktika boje byla jednoduchá. Vojsko stálo proti vojsku v souvislé linii, takže nakonec muž stál proti muži. Někdy k bitvě ani nedošlo : obě strany si vybraly zápasníky, kteří vzájemnou potyčkou měli boj rozhodnout [1S 17; 2S 2,14]. Na dané znamení posvátnými polnicemi [Nu 10,9] spustili vojáci válečný pokřik [Joz 6,5; 1S 17,52] a vrhli se na nepřítele [Sd 7,20n;sr. Iz 42,13; Jr 4,19; Ez 21,22; Am 1,14]. Juda Makkabejský místo divokého křiku zavedl zpěv žalmu [2Mak 12,37, sr. 2Pa 20,21n]. Hlavně šlo o to překvapit nepřítele nepřipraveného [Gn 14,15]. Bývalo zvykem rozdělit vojsko ve tři skupiny, jež se

snažily obklíčit nepřítele [Sd 7,16.20; 1S 11,11; 2S 18,2], jindy na dvě [1Kr 20,27] nebo i čtyři [Sd 9,34]. Někdy byl takticky předstírán útěk, zatím co zálohy zůstaly ukryty, aby nic netušícího nepřítele, jenž se dal vylákat k pronásledování, napadly ze zadu [Joz 8,2-7.15nn; Sd 20,36n]. Složitější taktika je líčena ve 2S 10, 9-11; 1Kr 22,31. V pozdější době vyniklo zvláště taktické umění Judy Makkabejského. Při pronásledování nepřítele se neznalo slitování. Jeho zničení bylo výrazem prokletí Hospodinova [*Proklatý]. Vše muselo být spáleno. Byla to vlastně oběť, při níž vše připadlo Hospodinu [1S 15,9nn; Joz 7,24nn], i zajatci. Ležení poraženého nepřítele bylo zničeno a oloupeno, dopadení vojáci pobiti nebo zmrzačeni [Joz 8,23-29; 10,22-27; Sd 1,6; 1S 11,2] a oloupeni [Sd 8,21nn; 9,45; 1S 31,9; 2S 12, 31; 2Kr 15,16; 2Pa 20,25]. Není divu, že se bitevní vřava stala přímo i obrazem dne Hospodinova [Sof 1,14nn], dne soudu. Dt 20,13n však nařizuje, aby byly uchovány ženy a děti. Ty byly prodány do otroctví. Někdy bylo dovoleno, aby se válečná kořist rozdělila mezi bojovníky, při čemž velitelé obdrželi větší a lepší část [Sd 8,24nn; 1S 20,26nn]. Také ti, kteří museli hlídat ležení a nemohli se zúčastnit boje, byli poděleni stejným dílem jako bojující [1S 30,24n; sr. Nu 31,27]. Ale i při tom aspoň část kořisti byla donesena do svatyně [Nu 31, 50nn], jiná část byla rozdělena kněžím a levitům [Nu 31,26-30]. Konec boje i pronásledování a drancování byl vyhlášen válečným rohem [2S 2,28; 18,16; 20,22]. Na poražený ‚národ' byly uvaleny těžké poplatky [2Kr 3,4]. Vracející se bojovníci byli vítáni tancujícími a zpívajícími ženami [Ex 15,20nn; Sd 5,1nn; 11,34; 1S 18,6; 2Pa 20,26nn]. Některé žalmy, které později byly zpívány při novoroční slavnosti nastolení Hospodinova, vznikly asi při takových příležitostech [2S 22,1nn]. Zvláště v době Makkabejců se stalo zvykem zpívati žalmy při návratu z boje [1Mak 4,24]. Rozumí se, že navrátivší se bojovníci se museli podrobit novému kultickému očišťování spolu se svými rouchy i zbrojí [Nu 31,19nn],

O obléhání města viz heslo *Obléhati.

V nejstarších dobách nebylo stálého vojska ani velitelů z povolání. Došlo-li k válce, byl velitelem ten, kdo stál v čele lidu v době míru [Gn 14,14n]. V době nebezpečí se spojovalo několik kmenů ke společné akci. Teprve v době královské se začalo s organisací vojska [1S 13,2; 14,52]. David si vytvořil svou tělesnou stráž [1S 22,2; 23,13; 2S 8,18], Šalomoun zřídil vojenské posádky po celé zemi [1Kr 10, 26], takže staří náčelníci kmenů byli zatlačeni do pozadí a vojevůdci se stali nejspolehlivější příbuzní královi [1S 14,50; 2S 2,18; 19,13]. Vojenské povinnosti pak podléhal každý schopný muž od dvacíti let výše [Nu 1,3]. Kněží byli od vojenské služby osvobozeni [Nu 1,47]. Ex 18,25 naznačuje vojenskou organisaci. Jednotlivé oddíly měly své korouhve [*Korouhev]. Pokud se týče zbraní, čteme o meči a *praku [1S 17,40; 1Pa 12,2], o *lučištích [2Pa 26,11nn], *pavézách, štítech, kopích a oštěpech [2Pa 14,8]; některé izraelské kmeny vynikaly v ovládání určitého druhu zbraní [na př. Sd 20,16]. Jisto je, že v době královské se vyskytuje už i válečná jízda, ač v hornaté Palestině měla menší význam [2S 8,4; 15,1; 1Kr 9,19]. Brnění a kovové krunýře se ujaly patrně až za krále Uziáše [2Pa 26,14]. Viz o tom podrobněji u Biče I., 323n. Na vojenský výcvik naráží Iz 2,4.

2. Představa Hospodina jako válečníka [Ž 24,8] stojí v pozadí téměř všech válek starého Izraele. Hospodin [válečných] zástupů učinil z Izraelců svůj lid tím, že porazil Egypťany [Ex 15,1-18; Dt 4,34]; udržuje tento lid tím, že bojuje za něj a učí ho boji [2S 22,35; Ž 144,1], Izrael je jeho vojsko [Ex 12,41], vítězství Izraelova jsou vítězství Hospodinova, takže někdy to vypadá tak, jako by nebylo rozdílu mezi nepřáteli Izraelovými a nepřáteli Božími [Dt 7; Sd 5]. Ale už 1S 4,3nn varuje před tímto ztotožňováním. Ale teprve proroci táhli jasnou linii mezi nepřáteli Izraelců a Božími. Odpadne-li Izrael od Hospodina, stává se Bůh sám jeho nepřítelem a bojuje proti němu [Iz 63,10; Jr 21,5] buď skrze proroky [Jr 1,10-19] nebo prostřednictvím cizích národů, kterých užívá jako metly [Iz 10,5n; Jr 25,1-9.27; Ez 21,2-23]. Tak se válka stává trestem za neposlušnost a nevěrnost a ti proroci, kteří v takových okolnostech předpovídají bezpečnost a vítězství, jsou prohlašováni za falešné proroky [Jr 28; Ez 13,8-16]. Válka je prorokům zlo [Jr 4,19n], zvláště jde-li o boj mezi Izraelem a Judou. Krásným příkladem je vypravování o proroku Odedovi [2Pa 28, 9nn]. Proroci vyhlížejí dobu Božího kralování, kdy lidé »zkují meče své v motyky a oštípy své v srpy«, »kdy nepozdvihne národ proti národu meče, a nebudou se více učiti boji« [Iz 2,2-4; Mi 4,1-4], kdy budou vypleněny válečné vozy a i válečná lučiště [Za 9,9n], kdy budou i nástroje Božího hněvu pokořeny [Iz 10,12-15; Jr 51; Ez 38-39] a lid Boží vysvobozen od všech nepřátel [Iz 49, 22-26; 59,17n]. Konečná spása, dosažená vítězstvím Hospodina a jeho Mesiáše, bude dobou pokoje a vlády Boží nad pravým Izraelem [Ž 110; Iz 9,1-8; Dn 7-12; Za 14]. Dokonce i v přírodě nastane pokoj [Iz 11,6-9; 65,25]. Někdy je líčen konečný boj Hospodinův s nepřátelskými silami baryami mythologickými, jako boj s chaosem, Ž 104,6nn; Iz 27,1 nebo světla s temnotou [Jb 26,10-13]. Válečné konflikty na zemi jsou líčeny jako předzvěst tohoto konečného kosmického boje Hospodinova.

NZ dovršuje prorockou linii SZ-a tím, že Ježíš Kristus dobyl rozhodujícího vítězství svou smrtí a vzkříšením, a proto lid Boží již nepotřebuje a nemá zápasit pro Boží pravdu pozemskými zbraněmi. Válka není prostředkem k utvrzení království Božího [Mt 26,52; sr. J 18,36], nanejvýš znamením posledních

časů. Zničení Jerusalema je chápáno jako soud Boží nad nevěrným Izraelem, který zavrhl Mesiáše [Mk 13,3-13; L 21,10-24; 13,34n; 19,41nn; 23,28nn]. Boj věřícího je duchovním bojem proti zlu všeho druhu [Mt 10,34nn; Ef 6,12-20]. Vždyť právě Ježíš sama sebe prohlašuje za bojovníka proti ďáblu [Mt 12,22nn; Mk 3,20nn; L 11,14nn, sr. Iz 49,24n; L 10, 18; 13,16]. Tento boj vyvrcholil na kříži, kde se Ježíš utkal s plnou mocí hříchu a smrti. Proto prohlašuje radu Petrovu, aby se vyhnul kříži, za satanské pokušení [Mk 8,33]. Teprve na kříži a vzkříšením proměnil svůj odpor proti zlu v konečné vítězství nad ním [J 12, 31; 16,33; Sk 26,18; Ef 2,2nn; Ko 1,13; 2,15]. Satan byl vítězstvím Kristovým svržen s nebe, aby na omezený čas bojoval proti svatým [Zj 12,7-12]. Je tedy i život věřícího bojem [*Bojování. 1Tm 1,18], ale bojem víry [1Tm 6,12; 2Tm 2,3nn; 4,7] nikoli proti tělesnému nepříteli, ale proti duchovním silám zla [Ef 6,12nn, sr. 1K 2,6nn]; v tomto boji má věřící jistotu vítězství, protože sdílí vítězství Ježíše Krista [1J 2,13n; 5,4n; 1K 15,57; Ř 8,37; Ef 6,10-20; 1Pt 4,1; 2K 10,3nn], který stojí za bojem svého lidu [Zj 19,11-16] až do konečného vítězství [Zj 17,14; 20,7-10; 2Te 2,8nn].

Valchář [2Kr 18,17; Iz 7,3; 36,2] se zabýval čištěním látek, jež právě vyšly ze stavu. Zbavoval je mastných a jiných nečistot namáčením do vody, do níž přidával minerální soli [hebr. *néter,* Kral. sanitr, Př 25,20; Jr 2,22] a soli rostlinné [hebr. *bórît,* Kral. mýdlo, Jr 2,22; Mal 3,2]. Látky ve vodě šlapali nohama a po vylouhování proklepávali holemi. V bibli mají někdy jméno *bělič [Mal 3,2; Mt 9,3], protože se zabývali i bílením pláten a oděvů. Své řemeslo prováděli za městem pro zápach, který jejich práce šířila.

Pole v-ovo u Jerusalema leželo u silnice a na konci struhy hořejšího rybníka [Iz 7,3; 36,2] tak blízko města, že bylo odtud jasně

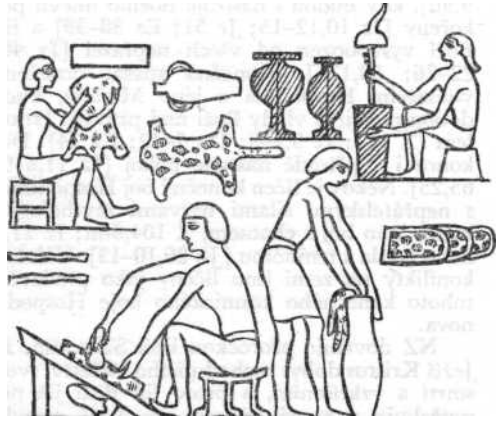

Valcháři. Nástěnná malba z Theb ukazuje zpracování levhartích koží'

slyšet vyslance assyrské, volající na krále a lid shromážděný na hradbách jerusalemských [2Kr 18,17]. Podle starších badatelů leželo toto pole poblíž jaffské [joppenské] brány záp. od Jerusalema [viz obrázek Jerusalema, str. 290]. Jiní badatelé se domnívají, že pole v-ovo leželo někde na severu nebo sv, odkud se obyčejně útočilo na město. Ještě jiní pak soudí, že struha, o níž se v textu mluví, byl tunel, spojující gíhonský pramen s rybníkem Siloe, a že pole v-ovo jest hledati v údolí Kidron [Cedron].

Válka. *Válčení, válčiti.

Vaniáš, syn Bániův. Na naléhání Ezdrášovo propustil svou pohanskou manželku [Ezd 10,36].

Vápenice [Gn 19,28; Ex 19,18], *pec na pálení vápna.

Vápenný, vápno. Palestinské hory se skládaly většinou z vápence a křídy. Pálením vápence ve vápenicích vzniká kysličník vápenatý [vápno], sloužící ve stavitelství k přípravě malty a k bílení [Dt 27,2; Ez 13,10; 22,28; Am 2,1; sr. Gn 11,3; Mt 23,27; Sk 23,3]. Juda měl dokázat své pokání tím, že rozmetá své pohanské oltáře v hromadu bezcenného a bezvýznamného vápence a nebude už vztyčovat ašery [Kral. ‚háje‘] ani sluneční sloupy [Iz 27, 9]. K Iz 33,12 připojují Kral. poznámku: »Vypálené vápno, totiž které se snadno rozsýpá; tak ti národové sem i tam se rozprchnou a rozptýleni budou«. Podle hebr. textu se spíš vyjadřuje myšlenka, že národové soudem Božím se stanou místem pro pálení vápna.

Varhany. Hebr. *‘ûgáb,* které Kral. v Ž 150,4 překládají výrazem v., tlumočí jinde jako nástroj hudební [Gn 4,21], muzika [Jb 21,12], píšťalka [Jb 30,31]. Šlo o píšťalu nebo dvě píšťaly, spojené na společný přívod vzduchu, t. zv. šalmaj. Bylo-li píšťalek více, dalo se mluvit o primitivních varhánkách, do nichž se foukalo. Skutečné nejstarší v., o nichž máme zprávu, měly 8, nejvýše 15 píšťal [2 oktávy]. Podle tradice zavedl v. do křesťanských chrámů teprve papež Vitelianus [657-672].

Varovati se, míti se na pozoru [Gn 31, 24; Ex 10,28; 19,12; Dt 6,12; Mt 6,1; 7,15; 16,6; Mk 12,38; L 21,34; 2K 8,20], odvraceti se, odstupovati [Jb 1,8; 2,3; 1Tm 6,5], zavrhovati, pohrdati, štítiti se, posmívati se [Ž 36, 5], odvrátiti se, vyhýbati se [Ř 16,17], chrániti se [2K 11,9], zdržovati se [1Te 5,22 v překladu Hejčlově: »Toho, co je jakkoli zlé, se zdržujte«], odmítati [2Tm 2,23].

Vaření, zeleninový pokrm [Dn 1,12.16], něco uvařeného [Ag 2,13].

Vasni. Podle 1Pa 6,28 nejstarší syn Samuelův, snad totožný s Joelem ve v. 33 [sr. 1S 8,2]. Zdá se však, že text byl porušen. Jméno Joel vypadlo a ze slova *ha-šenî* [= druhý] vzniklo omylem *vašni.* Podle syrského překladu znělo místo takto: »Prvorozený Joel a druhý Abiáš«.

Vasti [staropersky ‚toužebně žádaná, milovaná‘, novopersky ‚krása‘], manželka perského krále Asvera, jež byla zapuzena, protože se nechtěla ukázati rozjařeným královským

hostům při hostině v Susan ‚ve své kráse' [Est 1,3.9-2,1]. Podle Herodota byla manželkou Xerxovou [= Asverovou] Amestris, dcera Otanesova. Byla-li V. totožná s touto královnou, musela být opět uznána za ženu Xerxovu po bitvě u Mykale r. 479 př. Kr. [podle Herodota]. Nezapomeňme však, že kniha *Ester nepodává kronikářský záznam, takže nelze očekávat, že by její obsah mohl být ověřen nějakým historickým dokladem.

Vášeň, řecky *pathéma,* zavrženíhodné náruživosti, pod nimiž člověk trpí Ga 5,24, jež ho ovládají, zotročují [sr. Ř 7,5.14.25] proti jeho vůli, kdežto ‚žádosti'' označují to, čemu se člověk dobrovolně oddává. O těch, kteří patří ke Kristu, t. j. těch, kteří se dali pokřtíti [sr. Ř 6,1-11] a žijí v obecenství se zmrtvýchvstalým Kristem, platí, že své tělo ukřižovali i s jeho vášněmi a žádostmi, t. j. byli osvobozeni od své tělesnosti, tělovosti [*Tělo]. Pavel tuto skutečnost prohlašuje za něco, co se už stalo a není teprve úkolem křesťanovým.

Vav [— hřeb], šesté písmeno hebr. abecedy, jímž začíná každý hebr. verš šestého oddílu Ž 119 [v. 41]. Jeho číselná hodnota je 6.

Vázati [se], o vázání snopů [Gn 37,7], přivazování beránků k rohům oltáře [Ž 118, 27], obvazování ran [Iz 3,7]. Ž 73,4 praví o nešlechetnících, že »nebývají vázáni až k smrti«. Je tak přeloženo hebr. *charsób* = těsná pouta [sr. Iz 58,6, kde je totéž slovo přeloženo výrazem *svazek], přeneseně útrapy. Žalmistovi se zdá, že nešlechetnici nebývají svíráni nemocemi, bídami a neštěstím, které by přivodily jejich smrt. N.

V Žd 13,9 je tak přeloženo řecké sloveso *peripatein* [= procházeti se, kráčeti, choditi], v přeneseném smyslu o mravně-náboženském způsobu života, na př. choditi v světle, ve tmě a pod. ve smyslu žíti podle světla, podle tmy. Pisatel Žd tu má na mysli židovské předpisy o pokrmech. Kdo žije podle nich, kdo se jimi váže, nic tím nezíská. Ve 2K 5,14 je tak přeloženo řecké *synechein* [= »dohromady držeti«, snad s významem »svazovati«, ano i »donucovati«, »puditi«. Není vyloučen ani význam »držeti v mezích«. Ale je také možné, že toto slovo má jen prostý význam »spojovati«]. Podle toho lze výrok 2K 5,14 chápat rozličným způsobem. Jednou možností je vyjet z toho, že Pavlovi bylo jeho odpůrci předhazováno, že má sklon k extatickému *blouznění [Kral. ‚nesmyslní jsme', 2K 5,13; Škrabal: »Jestliže jsme tedy v (jakémsi) blouznění, to pro Boha«. Sr. 1K 14,18; 2K 12,1nn; Mk 3,21]. Pavel odpovídá, že tyto své extatické stavy drží v kázni, kdykoliv jde o činnost ve sborech [1K 14,19]. Je-li u vytržení, je to jen soukromá záležitost mezi ním a Bohem. Pracuje-li však ve sboru, je vždy ‚při smyslech', rozumný. Důvodem k tomu je láska Kristova, která ho drží při smyslech jako v poutech, aby neupadal do extase. Poněkud jinak lze tato slova v souvislosti s v. 13 chápat asi takto: extatické zkušenosti jsou určeny jen Bohu, jsou něčím zcela intimním mezi Bohem a apoštolem, nejsou určeny k tomu, aby se jimi apoštol »doporučoval« [v. 12], aby o ně opíral svou zvěst. Srozumitelné projevy jsou však určeny sborům. Zajisté ne k osobní chloubě apoštolově, nýbrž k tomu, aby vedly posluchače k víře a tím i k radostnému pochopení zvěstovatele, k tomu, aby se jím »chlubili«. Tak se v nesobeckém vyřízení zvěstí a v jejím ochotném přijetí a pochopení uplatňuje ta jednota, k níž svazuje lid Boží obětující se Láska Kristova. - Hejčl a Škrabal podle Vulgáty chápou uvedené řecké sloveso ve smyslu ‚puditi': »Vždyť láska Kristova nás pudí«, mocně k tomu vede. XX

Vazba, vše, co je nějak dohromady vázáno, propleteno. V Ž 74,5 jde o spletené větve stromů, tedy o houštinu [v Gn 22,13 je totéž slovo přeloženo výrazem trní, u Iz 10,34 ‚houšť']. Kral. v Poznámkách slovo vazba vysvětlují: Husté spojení. Gesenius-Buhl poznamenává, že Ž 74,5 je nejasný. Zeman překládá: »Jako když se v lesní houšti sekyrami vysoko rozhání, tak se nyní jeví bušící do jeho řezby vesměs palicí a kladivy«. Žalmista popisuje ty, kteří ničí nádherné chrámové řezby. Připadají mu jako ti, kdo bezhlavě sekají houštiny v lese [sr. Jr 46,22].

V. u Ju 6 znamená pouta, okovy.

Vážení. Kral. toto slovo vsunují jak v 1Kr 7,47, kde jde o zjišťování váhy nádob, jež byly slity v jílovité zemi na rovinách jordánských, tak v Žd 10,29, kde jde o oceňování krve Kristovy. Žilka překládá: »Oč horšího trestu myslíte bude uznán za hodna ten, kdo šlape po Synu Božím, kdo za něco všedního pokládá krev smlouvy, kterou byl posvěcen, kdo se vysmívá Duchu milosti ?«

Vážiti, o vážení vody nádobou, upevněnou na vahadle [*Navážiti, str. 478, kde je obrázek], což bývalo úkolem žen [Gn 24,11; Ex 2,15; J 4,7.15] nebo otroků [Dt 29,11; J 2,9]. Při vážení, k němuž se scházeli lidé v určitou dobu z celé obce, bývaly vyměňovány novinky [Sd 5,11]. ‚V. a vylévati vodu před Hospodinem' [1S 7,6] je výrazem pro obětní úlitbu vody, jak tomu bylo zvykem o podzimní novoroční slavnosti, kdy se v procesí putovalo ke gíhonskému pramenu, odkudž se voda nosila do chrámu a vylévala k oltáři. Měla se tak zajistit potřebná vláha a životní síla, jejímž zdrojem prý byla voda [viz Bič II., 162n]. Jde o zbytek bálismu, v němž šlo o zemní božstva. Kral. v Poznámkách připomínají, že někteří vykladači 1S 7,6 vztahují vylévání vody na veliký pláč lidu a vážení vody na studnici srdce. Jiní myslí na očišťování podle předpisů Zákona. Iz 12,3 mluví o radostném vážení vody ze studnice spásy v době mesiášské [sr. Iz 8,6; Jl 3,18; sr. J 7,37n]. Iz 12 byl zpíván o zmíněné už novoroční slavnosti při procesí od pramene gíhonského do chrámu.

V. ve smyslu zjišťovati váhu Iz 46,6, ve smyslu hodnocení, ocenění, 1S 26,24; Př 5,21. ‚Nevážiti' = pohrdati [L 18,9]. Ga 4,14 pře-

kláda přesněji a srozumitelněji Škrabal: »Vy jste mnou - přes tu překážku pro sebe na mém těle - nepohrdli ani mnou neopovrhli«. Žilka: »Vy jste mnou nepohrdli pro můj tělesný stav, ač byl pro vás pokušením, a neodvrátili jste se ode mne s ošklivostí« [doslovně: neodplivli jste přede mnou].

Vážiti si, bráti zřetel, ohled na někoho [1S 25,35; 2Kr 3,14], vysoce si ceniti [1S 26,24; Jb 7,17; 36,19; sr. L 7,2], pokládati za něco významného [1Kr 10,21; Iz 13,17; Oz 8,12], dbáti na někoho [Ž 144,3], býti sobecky vypočítavý [Př 23,7: »Jak on je sobecky vypočítavý ve své mysli, tak on: Jez a pij, dí tobě, ale jeho srdce není s tebou«]. V hebrejštině je užito různých sloves pro každý z těchto obratů.

Řecké *dokimazein* [= zkoumati, vyzkoušeti, přijmouti za osvědčené] je v Ř 1,28 užito ve smyslu ‚pokládati za nutno, uznávati za hodno'. Žilka překládá: »A poněvadž neuznávali za hodno poznati Boha, uvrhl je Bůh v nehodné [*adokimos - to*, co se nemůže osvědčit, zavrženíhodné] smýšlení, takže činili věci nenáležitém Jejich smýšlení nemohlo obstát před soudem Božím.

Vážky. *Váha, váhy.

Vážnost, vážný. K Jb 29,24 poznamenávají Kral., že to, co překládají výrazem ‚vážnost', zní v hebr. textu ‚světlo mého obličeje'. Hebrejština tak označuje přátelství, přízeň [sr. Př 16,15 o králi; Ž 4,7; 44,9; 89,16 o Bohu]. Hrozný překládá přesněji: »Díval-li jsem se vlídně, neklesali na mysli«.

V NZ-ě je tak přeloženo pět různých výrazů, jež označují úctyhodnost [Tt 2,2.7], spořádanost, slušnost [1Tm 3,2], úctu [Žd 12,9], bázeň [Žd 12,28, sr. Př 18,14, kde je v LXX užito téhož řeckého výrazu *eulabeia,* sr. dále Jr 5,22; F 2,12].

Vcele, včele, zcela, celou summou [Nu 5,7, sr. Lv 6,5].

Včela. Palestina byla označována za zemi, ‚oplývající mlékem a strdí' [Ex 3,8]. *Stred. Dařilo se tam tedy jistě v-ám [hebr. *d^{e}bora*], jež žily divoce ve skalních rozsedlinách [Dt 32,13; Ž 81,17] a v dutých lesních stromech [1S 14,25], zvláště v Judstvu [Ez 27,17; sr. Mt 3,4]. V Palestině žila t. zv. v. africká [*Apis fasciata*] se žlutými proužky na zadečku. Nevíme, jak staří Izraelci včelařili. Snad se tomu naučili už v Egyptě, kde bylo včelařství vyvinuto od nejstarších dob. Úly bývaly velmi prosté. Podobaly se slaměnému košíku obrácenému dnem nahoru. Byly vymazány hlínou. Dnes jsou v Palestině v užívání rourovité úly, pletené z proutí, dlouhé asi jeden metr. Byly známy už v římské době.

Podle Iz 7,18; Za 10,8 bylo možno vylákati v-y z úlu pískáním [*Moucha. *Septati] a tak nerušené vybrati med. Bylo to dráždění včel, jež sloužilo prorokům za obraz vydráždění nepřátelského vojska [Iz 7,18; sr. Dt 1,44; Ž 118,12].

Včera, včerejší. O Kristu se v Žd 13,8 praví, že je tentýž včera i dnes i na věky. Pisatel epištoly vyzývá čtenáře, aby vzpomínali na své kazatele, kteří v minulosti skončili svůj život jako mučedníci, a povzbuzuje k následování jejich víry poukazem na Ježíše Krista, který těmto kazatelům dával sílu v minulosti [včera], dává sílu dnes, t. j. v současnosti, a bude dávat sílu vždycky jako velekněz, který vykoupil věřící z hříchu, smrti a z moci ďáblovy, ustavičně se za ně přimlouvá a znovu přijde, aby přinesl konečnou spásu.

V očích Božích jsou lidé jako den včerejší, který zapadl, tedy jako něco, co pominulo a nemá významu [Jb 8,9; Ž 90,4].

Vdáni, vdáti se, vdávati se, původní význam vzdáti se, vydati se. *Manžel, manželka, manželství.

Vdechnutí, -ý. O Písmu se praví ve 2Tm 3,16, že je ‚vdechnuté od Boha' [*theopneustos* = duchem Božím prodchnuté, dýchající Božím duchem, naplněné Božím duchem]. Chce se tím říci, že Bůh vdechl životodárnou pravdu Písmu, tak jako vdechl v chřípě člověka dchnutí života [Gn 2,7] a jako ‚dchnutí Všemohoucího' [Kral. *‚nadšení'] činí lidi rozumnými [Jb 32,8]. Pisatelé Písma, Boží proroci byli puzeni Duchem sv. [2Pt 1,21]. Právě proto, že je Písmo prodchnuté životodárným duchem Božím, »je užitečné k učení, k usvědčování, k nápravě, k výchově ve spravedlnosti, aby byl člověk hotový Boží člověk a pohotový ke každému dobrému dílu« [Žilkův překlad 2Tm 3,16n]. Je příznačné, že výraz *theopneustos* se nevyskytuje v klasické a pozdější řečtině, leda výjimečně ve spisech, jejichž autory byli Židé. Řečtina užívá jiných výrazů, jež označují oblast pohanského věštění a pohanských mystérií. Že 2Tm 3,16 užívá neobvyklého výrazu *theopneustos,* ukazuje na snahu odlišit se od pohanské terminologie, jež předpokládá vytržení mysli. Teprve hellenistická theologie chápala toto místo ve smyslu pohanské inspirace. Athenagoras si představoval Ducha jako flétistu, jenž užívá proroka za svůj nástroj. Ale NZ v souhlase se SZ-em mluví o tom, že Bůh ‚ukázal', ‚řekl' své poselství prorokům, kteří pak napsali to, co viděli a slyšeli. Nebyli pouhým perem v rukou Božího ducha. Vidíme je ostatně přímo při myšlenkové práci, jak se snaží vystihnout přiměřenými slovy to, co mají na mysli [sr. 1K 7,10.12.25.40]. *Bible, str. 74b.

Vděčnost, vděčný. Vlastnost člověka, který se cítí zavázán díky a projevuje je slovy i činy [2S 16,17; 2Pa 32,25; sr. Ž 116,12; L 17,12-18]. Ko 3,15 označuje pokoj Kristův, t. j. spásu Boží v Kristu, jejíž podstatou je smíření, pokoj s Bohem, za předmět v-i věřícího. Neboť jenom ten, kdo s díkůčiněním přijímá tento Boží dar, kdo je si vědom, že nic není sám ze sebe, může jednak okoušet tento pokoj, jednak přijímat další Boží spasitelné dary.

Někdy má výraz v-ý, vděčně význam našeho rád, s radostí [Sk 21,17], milý [Gn 45,16], libý, příjemný [Jr 31,26, sr. Př 3,24].

Vdova. Žena, která úmrtím ztratila manžela, byla předmětem zvláštní úcty a péče u starých Izraelců, i když byla odkázána vlastně jen na laskavost příbuzných [nejstaršího syna, jemuž prvorozenské právo to nařizovalo a majetkové poměry to dovolovaly] a milosrdenství bližních. V. totiž nedědila po zemřelém muži a často se musela vracet do domu svého otce [Gn 38,11; Lv 22,13]. Nosila zvláštní šat [Gn 38,14.19], odkládala ozdoby a neobčerstvovala obličej olejem [sr. Judit 10, 3n; 16,8]. Už to, že Bůh byl prohlašován za manžela a zvláštního příznivce vdov a otce sirotků [Dt 10,18; Ž 68,6; 146,9; Př 15,25; Jr 49,11], bylo podnětem milosrdné péče o v-y [Iz 1,17; Jr 7,6; 22,3n; sr. Jb 22,9n; Ž 94,6; Iz 1,23]. Zvláště Dt pamatuje ve svém zákonodárství na v-y, stavíc je na roveň levitům a sirotkům [Dt 14,28n; 16,11nn; 24,17-21; 26, 12n; 27,19] a hrozí Božím soudem těm, kdo s v-mi zacházejí nelaskavě [sr. Ex 22,22nn; Za 7,10nn; Mal 3,5]. V době makkabejské dostávaly vdovy i část válečné kořisti [2Mak 8,28] a jejich peníze byly ukládány v chrámě, aby byly lépe chráněny [2Mak 3,10]. Nezůstal-li z manželství dědic, měl podle *levirátního práva pojmouti v-u bratr zesnulého manžela. První syn, který se zrodil z takového manželství, byl pokládán za syna zesnulého manžela [Dt 25,5nn]. Zdá se, že v době Ježíšově zastávaly v-y nějaké pomocné místo v chrámě [L 2,37] jako pomocnice levitů.

Ježíš vytýkal zákoníkům, že přivádějí na mizinu domy vdov pod záminkou dlouhého modlení [Mk 12,40]. Nevíme přesně, co se touto výtkou myslí. Zdá se však, že si zákoníci dali platit za svou duchovní i jinou péči a snad i za své modlitby, ač podle předpisů měli to konat zdarma. První křesťanská církev pečovala o v-y [Sk 6,1; Jk 1,27]. Ve sborech, které spravoval Timoteus, se o v-y, jež jsou označeny jako ‚pravé‘, t. j. skutečné, starala církev, jestliže neměly nikoho, kdo by o ně pečoval [1Tm 5,3n.16]. Předpokladem byl věk nejméně šedesáti let, pouze jediné provdání a dobrá pověst o jejich činnosti ve sboru [1Tm 5,9n]. Zdá se, že to byla obdoba chrámových vdov z doby Ježíšovy a že se tu setkáváme s počátky zřízení, jež mělo význačnou úlohu v církvi ve 2.-4. stol. Byl to jakýsi vdovský řád, jehož povinností bylo sloužiti církvi, dozírati na ženy sboru a zvláště pečovati o v-y a sirotky. Synod v Laodiceji r. 364 tuto instituci zrušil.

Večer, začátek izraelského dne [*Den. Lv 23,32: »Od v-a až do v-a držeti budete sobotu svou«]. I soboty a svátky začínaly původně v-em, takže o právě předešlém odpoledni se mluvilo jako o dni včerejším [viz stereotypní: »A byl v. a bylo jitro, den první atd« v Gn 1]. V. začínal západem slunce, přesněji východem první hvězdy. Odtud povstalo rčení ‚svítalo na den‘ [Mt 28,1]. Při východu slunce a v. [doslova ‚mezi dvěma večery‘, ‚k večerou‘, t. j. když se slunce počalo klonit k západu], měl být obětován beránek [Ex 29,41], a to tak, aby ranní beránek hořel celý den a v-ní celou noc. Byla to t. zv. oběť ustavičná [Nu 28,10]. ‚K večerou‘ byly zapalovány i lampy ve svatyni [Ex 30,7n] a o velikonocích zabíjen i beránek [Ex 12,6].

Večeřou, stč. = k večeru. *Večer. *Hodina.

Večeřadlo, podle tradice v jz Jerusalemě [Sioně] mezi bránou Siónskou a Východní [viz mapku na str. 290], kde Ježíš krátce před svým utrpením slavil se svými učedníky poslední večeři [*Večeře Páně, Mt 26,18-29; Mk 14, 14n; L 22,12.14; J 13,4n], spojenou s umýváním nohou. Šlo patrně o místnost v soukromém domě, jež bývala propůjčována Židům, kteří byli návštěvou v Jerusalemě o velkých svátcích. Tradice klade do tohoto v-a i shromaždiště učedníků po zmrtvýchvstání Kristově. Zde prý byl zvolen Matěj na místo Jidášovo, zde také prý o letnicích byli učedníci naplněni Duchem sv. [Sk 2,1n]. Záhy došlo nad v-em ke stavbě nádherné basiliky, jež však byla Saraceny v 11. stol. rozbořena. R. 1348 vystavěli františkáni na domnělém místě bývalého v-a a basiliky nový chrám, který však byl r. 1551 proměněn v mešitu.

Večeře byla v Palestině hlavním denním jídlem. Staří Izraelci jedli obyčejně jen dvakrát denně, ráno a večer [Ex 16,12; 1Kr 17,6], nepočítáme-li lehoučkou snídani, skládající se z několika oliv nebo jiného ovoce. Hodovat za jitra bylo považováno za zvrácenost [Kaz 10, 16]. První denní jídlo, skládající se z chleba, ovoce nebo mléka, bylo požíváno kolem poledne, kdy žár slunce nutil k odpočinku od práce [Rt 2,14], ale i toto jídlo bylo lehké [chléb namočený v lehkém víně s trochou pražmy nebo chléb s kusem ryby, J 21,13]. Jen mimořádní hosté, které bylo třeba uctít, dostávali i v poledne maso a víno [Gn 18,1-8; 43,16, sr. 1Kr 20,16]. Teprve za večerního chladu po západu slunce, když byla polní práce dokončena [L 17,7], zasedalo se k hlavnímu jídlu, t. j. v-i [L 14,17; sr. Gn 19,1-3; Ex 12,18]. Za nejstarších dob se sedávalo při v-i na bobku kolem kulaté kůže rozprostřené na zemi s mísou pokrmů tak, jak to dělají dodnes Arabové a Turci. Teprve později se lehávalo na polštářích [žíněnkách] kolem nízkého stolu [Est 1,6; 7,8; Ez 23,41 ;J 21,20]. U každého stolu byly obyčejně tři žíněnky, seřazené tak, aby čtvrtá strana stolu byla volná pro obsluhující služebnictvo, jež donášelo pokrmy. Na každé žíněnce ležely obyčejně jen tři osoby šikmo ke stolu, podepřené o levý loket, zatím co pravá ruka byla volná ke braní pokrmů. Při tomto uspořádání hlava toho, jenž ležel uprostřed anebo po pravém kraji, byla blízko prsou toho, jenž ležel za ním [J 13, 23; 21,20]. *Stůl. Někdy se zúčastnily i ženy takového stolování [1S 1,4; Jb 1,4], ale po pravidle jedly odděleně.

Izraelci a Řekové právě tak jako dnešní Arabové si umývali před v-í ruce [Mt 26,23] v připraveném umyvadle [nebo umyvadlech].

[1174] Večeře Páně

Farizeové z toho udělali záslužné kultické obmývání [Mt 15,2; Mk 7,1-13]. Před zahájením v. byla pronesena modlitba [Mt 14,19; 15,36; 26,26; Sk 27,35, sr. 1S 9,13]. Kus chleba, namáčený do mísy s polévkou nebo omáčkou, sloužil místo lžíce [J 13,26]. Z Dt 8,10 se vyvinula děkovná modlitba po jídle. Slavnostnější v. byly pořádány při žních a vinobraní, při stříhání ovec [1S 25,6nn], o narozeninách [Gn 40,20; Mt 14,6], v den obřezání nebo odstavení dítka [Gn 21,8], při příchodu přátel [2S 3,20; sr. 2Kr 6,23], při svatbě [Gn 29,22] nebo uzavírání smluv [Gn 26,30] a pod.

Byl-li pozván host, žádala slušnost, aby se nejprve zdráhal. Teprve po druhém pozvání měl povinnost přijít [Mt 22,3], a to v nejlepším šatě, obyčejně bílém [Kaz 9,8] a snad i navoněném [Am 6,6]. Králové prý posílali pozvaným i roucho, v kterém měli přijíti. Bylo tedy urážkou, když host v tomto rouše nepřišel [Mt 22,11]. Každý host byl uvítán polibkem [L 7,45] a dána mu příležitost, aby si opláchl nohy a ruce [Gn 18,4; 19,2; L 7,44; J 2,6]. Někdy byly nohy hostovy osvěženy i vonným olejem [J 12,3, sr. L 7,38]. Účastníci mívali na hlavách i věnce [‚koruny‘, Iz 28,1; Kniha Moudrosti 2,7n]. Někdy byl ustanoven i správce hostiny, pečující o plynulost v., o pořádek [Sir 32,1n; J 2,9n] i o zábavu při v-i, jako o hudbu [Iz 5,12; Sir 32,5n], zpěv [2S 19,35; Am 6,4nn], tanec [Mt 14,6; L 15,25] a j. [Sd 14,12]. Herodot připomíná zvláštní zvyk při v-ích bohatých Egypťanů. Model mrtvoly v rakvi byl nošen kolem večeřadla se slovy: »Popatř na to, pak pij a raduj se; neboť až umřeš, budeš jako toto« [sr. 1K 15, 32].

Poněvadž v. u starých Izraelců měly kultický ráz [*Hody], je nasnadě, že se stala také obrazem eschatologické v. jako konečného radostného obecenství s Bohem a Kristem [Iz 25,6; L 14,16nn.24; Zj 19,9; sr. Mt 8,11; 26, 29; L 22,29n a Zj 3,20]. Opakem této v. je ‚v. velikého Boha‘ ve Zj 19,17 [sr. Iz 34,6nn; Jr 46,10; Ez 39,17nn; Sof 1,7], k níž jsou zváni draví ptáci, aby zničili vojsko Antikristovo [sr. Mt 24,28; L 17,37].

Večeře Páně. *Lámati chléb. *Večeře Páně.

1. [Přehled a předběžný rozbor nz zpráv].

a) O poslední večeři Ježíšově je ve všech synoptických evangeliích [Mt 26,26-29; Mk 14,22-25; L 22,15-20] a u Pavla [1K 11, 23-25] zpráva v hlavních rysech souhlasná. Uprostřed večeře, která byla jedením *beránka velikonočního [sr. Mk 14,12-16 a paralely], Ježíš rozlomil chléb a podal jej učedníkům se slovy »toto jest tělo mé«. Potom jim podal kalich se slovy, z nichž jsou shodně podány jen nejzákladnější prvky: vztah ke krvi Ježíšově a ke smlouvě [Mt-Mk: »toto jest krev má smlouvy, vylévaná za mnohé«; L-1K: »tento kalich je novou smlouvou v mé krvi«]. Tato základní stavba zprávy je v podrobnostech více nebo méně doplňována a obměňována. Výrok při chlebu je u Mk uveden slovem »vezměte«, u Mt »vezměte, jezte«. V 1K je zase doplněn slovy »kteréž jest za vás« [L: »kteréž se za vás dává«]. Výrok při kalichu je u Mt doplněn slovy »na odpuštění hříchů«. Důležitým doplňkem je výzva »to čiňte na mou památku«, kterou připojuje L k výroku o chlebě, 1K k oběma výrokům. Nadto pak L přináší ve v. 15-18 úvodní oddíl, v němž Ježíš celý hod výslovně vztahuje na jedné straně k jedení Beránka, na druhé straně k budoucí plnosti království Božího, a v němž se už také mluví o kalichu, jejž Ježíš podal učedníkům, aby jej rozdělili mezi sebou; L mluví tedy o dvojím kalichu. Naproti tomu přinášejí Mt a Mk výrok o pití z vinného kmene v budoucím království Božím teprve na závěr celého oddílku. V 1K se výhled na budoucí dovršení objevuje jen v podobě zmínky »dokud nepřijde«, obsažené teprve ve v. 26.

b) Je zřejmé, že se tyto zprávy přirozeně rozestupují do dvou skupin. Jednu tvoří Mt a Mk, druhou L a 1K. Literárně nejstarší je zpráva 1K. To ovšem nevylučuje možnost, že některý evangelista, nejspíše Mk, zachytil starší podobu podání, i když psal později než Pavel. Obě skupiny se liší zejména stavbou výroku o kalichu a připojením či nepřipojením výzvy k opakování hodu na památku Páně. To vše se však týká toliko obvyklého znění L. V důležitém rukopise D, patřícím k t. zv. západnímu typu textovému [viz str. 512], zpráva L končí však uprostřed v. 19, takže slova »kteréž se za vás dává«, a výzva k opakování »na památku« jsou tu vynechány. Někteří badatelé mají za to, že tento t. zv. kratší text L je původní, kdežto v. 19b-20 že jsou dodatkem, vsunutým do evangelijního textu podle 1K. V tomto případě by zpráva L podávala velmi osobitý a poněkud nezvyklý obraz poslední večeře. V oddílu 15-19a, pojmeme-li jej jako jednotný celek, je velice zdůrazněn výhled na budoucí [eschatologické] dovršení, kdežto smrt Ježíšova se tu jeví spíše jen jako pouhé přechodné utrpení, které bude překonáno radostným příchodem království Božího. Není tu výslovné zmínky o spasitelném významu smrti Ježíšovy. Mimo to se v této podobě podání o poslední večeři mluví dříve o kalichu než o chlebu: stejné pořadí ostatně nalézáme i 1K 10,16. Není však nikterak jisté, že tento kratší text L je vskutku původní. Vše ukazuje k tomu, že verše 15-18 a 19-20 původně tvořily dva menší, poměrně samostatné oddílky, takže 15-19a nelze považovat za zcela jednotný organický celek. Vskutku, v. 19a, kdyby neměl pokračování v 19b-20, trčel by jaksi do prázdna a byl by vlastně nesrozumitelný. Je proto pravděpodobné, že delší text L je původním zněním, jak vyšlo z ruky evangelistovy. Protože však v tomto »delším textu« se mluví o dvojím kalichu, působilo to rozpaky pozdějším opisovačům a revisorům textu, kteří byli z bohoslužebného řádu církve zvyklí

jen na jeden kalich. Některé rukopisy syrského překladu nesou stopy snahy zbaviti se této odchylky od tradičního rituálu tím, že byla škrtnuta první zmínka o kalichu ve v. 17. Jiný obdobný pokus vedl asi k dnešnímu »kratšímu textu«, kde je s mnohem menší obratností škrtnut druhý kalich. - Ať je tomu jakkoli, jisté je, že se zprávy o poslední večeři shodují jen v nejzákladnějších rysech, že však je obtížné, ne-li nemožné zjistiti podle nich doslovné znění slov Ježíšových. Nepřekvapuje to, považíme-li, že všecky zprávy o příbězích, činech i výrocích Ježíšových byly dlouho uchovávány toliko ústním podáním. Nadto evangelistům nezáleželo na historickém zpravodajství ve smyslu jakéhosi protokolárního záznamu, nýbrž na tom, aby podali zřetelné svědectví o smyslu a dosahu slov i počinů Páně a aby tak sloužili zvěsti, volající k osobně zavazující víře. Je proto správnější soustřediti se na vystižení tohoto zvěstného záměru jednotlivých typů evangelijního svědectví a nedáti se mást a zdržovat nezodpověditelnou a v posledu nepodstatnou otázkou po přesném doslovném znění slov Ježíšových.

c) Tato povaha evangelijního svědectví vysvitne zvláště zřetelně při podání čtvrtého evangelisty. I J vypravuje o posledním večeření Ježíšově s učedníky za jeho pozemského života, a dokonce mu věnuje oddíl velice rozsáhlý [kap. 13-17]. Uvádí přitom některé momenty, které i synoptici zařazují do své zprávy o poslední večeři, na př. označení zrádce Jidáše J 13,21-30, sr. Mk 14,18-21. Není tedy pochyby, že chce vypravovati o témž večeru jako Mk 14 a paral. Tím pozoruhodnější je, že se ani slovem nezmiňuje o podání chleba a kalicha. Místo toho vypravuje 13,1-16, jak Ježíš na znamení své vykupiteiské lásky umyl svým učedníkům nohy. Ve v. 8 se naznačuje, že tento úkon není pouhým symbolem, nýbrž účinným poskytnutím účasti na vykoupení dobytém Ježíšem, že tedy má jakousi svátostnou povahu. Je tu ještě jedna významná odchylka od synoptiků: podle J poslední večeře není jedením beránka. Vždyť židovští předáci v den soudu nad Ježíšem, který přece následoval po poslední večeři, zdráhají se vejít do úřadovny Pilátovy, aby se pobytem v tomto pohanském domě neposkvrnili a neznemožnili si tak jísti toho dne večer beránka [18,28]. Čtvrtý evangelista tedy datuje ukřižování Ježíšovo o den dříve než synoptici. I když lze uvésti jisté skutečnosti, podpírající historickou možnost tohoto datování, hlavním důvodem Janovy odchylky není snaha o chronologickou přesnost, nýbrž theologická myšlenka, že Ježíš sám je pravým velikonočním beránkem [sr. J 1,29.36; 1K 5,7], který umírá na kříži za poledne dne přípravy na hlavní den *velikonoční [J 19,14], tedy právě v té chvíli, kdy byli v chrámě zabíjeni beránci, určení k paschálnímu hodu v nastávající noci. Obdobný důvod vedl i k tomu, že J při vyprávění o poslední večeři nemluví o podání chleba a kalicha. Není to proto, že by mu byl hod chleba 0 a vína neznámý nebo nedůležitý. Vždyť k vyprávění o sycení zástupů v kap. 6. připojuje dlouhé oddíly, jimiž zcela zřetelně prosvítá poukaz na tento svátostný hod [zvl. v. 51-58]. Podobně příběh proměny vody ve víno v Káni [2,1-11] a ještě zřetelněji slova o Ježíšovi jako o pravém vinném kmeni [15,1nn] jsou pravděpodobně záměrnými poukazy na víno jako druhou složku v. P. Čtvrtý evangelista je však zřejmě toho přesvědčení, že tento svátostný hod je plnou skutečností teprve od té chvíle, kdy Ježíš smrtí na kříži dokonal [19,30] své vykupitelské dílo. To je patrně smyslem zprávy jinak těžko srozumitelné, že z otevřeného boku Ježíšova vyšla krev a voda [19,34]: je to symbolické označení obou svátostí, stolu Páně a křtu. Předtím tu byly jen přípravy, předobrazy, prorocké zvěsti svátostí. Takovým předobrazem bylo podle J i sycení zástupů, ale také i sama poslední večeře Ježíšova s učedníky měla jen podobný vlastně jen přípravný význam. Proto J v jejím rámci umísťuje jen umývání nohou, které je vrcholným, ale přece toliko předběžným předobrazem svátostného stolu Páně.

d) Pozornosti zasluhují také ty oddíly evangelií, v nichž se sice nevypravuje o poslední večeři Ježíšově s učedníky, v nichž se však o jeho dřívějším stolování mluví způsobem, z něhož prosvítá vztah k v-i P. Nejvýznamnější je příběh o nasycení mnoha tisíců několika chleby a rybami, jejž v evangeliích čteme celkem šestkrát [Mt 14,15-21; 15,32-39; Mk 6,35-44; 8,1-10; L 9,12-17; J 6,1-15]. Už to samo o sobě ukazuje, že tento příběh měl pro evangelijní podání mimořádný zásadní význam, vysvětlitelný nejlépe tím, že byl chápán jako předobraz v. P., která je slavena v církvi Kristově po jeho smrti a oslavení. Tento význam příběhu je nejjasněji patrný v J 6, kde je na něj navázána řeč o jedení těla a pití krve Ježíšovy, stejný vztah je však naznačen i v synoptických zprávách tím, že se o Ježíšových úkonech mluví slovy, která jsou příznačná pro zprávu o poslední večeři: požehnal [po př. dobrořečil nebo díky učinil], lámal, dal učedníkům. Tato shoda ve výrazech jistě není náhodná a neúmyslná. Podobná, ač méně výrazná shoda je i Mk 2,26, kde se o Davidovi praví, že nejen sám jedl chleby, nýbrž i dal těm, kteří s ním byli. Tím snad má být naznačeno, jednak že David směl porušiti rituální předpis jakožto Pomazaný Hospodinův, jednak že učedníci Ježíšovi jakožto lid pravého, byť zatím skrytého Mesiáše už nyní žijí v předjímce království Božího, a proto i jejich nejprostší pokrm, dokonce i požívání vydrolených obilních klasů, je předobrazem radostného hodu království Božího, pro nějž neplatí zákonná omezení, určená pro starý věk. [Sr. Mk Mk 2,18-20 o zrušení postu v radostném období přítomnosti Ženichovy.]

V souhlase s tím se v evangeliích několikrát klade velký důraz na Ježíšovo stolování. Ze-

jména jeho stolní obecenství s »publikány a hříšníky«, t. j. s lidmi vymykajícími se z přísných předpisů zákonických, je na jedné straně předmětem ostré kritiky se strany farizejské, na druhé straně však je právě projevem nejvlastnějšího poslání Ježíšova. Přišel proto, aby právě tyto nemocné uzdravil, aby právě tyto hříšníky vyhledal a pozval k návratu do otcovského domu. Když s nimi stoluje, nejen toto pozvání dotvrzuje, nýbrž přímo provádí jejich návrat do pospolitosti lidu Božího. Právě při stolování s hříšníky se nejnázorněji uplatňuje jeho plnomocné poslání odpouštěti hříchy [sr. Mk 2,7nn] a přinášeti tak království Boží, jehož základem nejsou zásluhy lidské spravedlnosti, nýbrž slitování Boží [srovn. Mk 2,14-17 a paralely; L 15]. Také o budoucí plnosti království Božího mluví Ježíš často jako .o »stolování s Abrahamem, s Izákem a s Jákobem« [Mt 8,11; srovnej podobenství o velké hostině Mt 22,1-14; L 14,16-24]. V tomto osvětlení se Ježíšovo stolování s učedníky i s jinými pozvanými jeví jako předjímka budoucí radostné pospolitosti všech, kteří budou z nezaslouženého milosrdenství Božího přijati do jeho království. Odtud radostnost Ježíšova stolování, která u nechápavých odpůrců vzbuzovala zlovolnou kritiku [Mt 11,19].

Není proto překvapující, že se obnova obecenství Ježíšova s učedníky po jeho smrti a vzkříšení podle několika svědectví uskutečnila při jejich společném stolování. Výslovně je to řečeno v řeči Petrově Sk 10,41, ale naznačeno je to asi i Sk 1,4, kde je patrně třeba čísti s některými rukopisy »když s nimi pojedl [sůl]« místo »shromáždiv je«. Nadto čteme L 24,35, že učedníci jdoucí do Emaus poznali vzkříšeného Pána v lámání chleba, při společném stolování, které je ve v. 30 líčeno slovy, používanými při zprávách o poslední večeři [vzav chléb, dobrořečil, a lámaje podával jim]. Podobný význam má i zpráva o Ježíšově jedení s učedníky L 24,41-43, jíž je velmi podobno vypravování J 21 o setkání vzkříšeného Pána s učedníky u jezera Tiberiadského, i když tu ve v. 5 a 9 není zcela jasně řečeno, že i Ježíš sám s nimi jedl. V obou příbězích se jedí jiné pokrmy než chléb a víno [ryba a plást medu, po př. ryba a chléb]. Přesto nelze popřít vztah těchto zpráv k v-i P. Jde o to, že se setkání se Vzkříšeným často dála právě při stolování, a na druhé straně bylo společné stolování učedníků po vzkříšení chápáno jako obnova a pokračování stolního obecenství s Ježíšem za jeho pozemského života.

e) Také »lámání chleba«, o němž čteme Sk 2,42.46, je třeba chápat jako obnovu a pokračování obecenství s Ježíšem při stolu. Odtud i radostnost [»potěšení« v. 46] tohoto hodování, odtud i jeho souvislost s obecenstvím [»společnost« 2.42], které se projevovalo konkrétní pospolitostí statků, tím, že v prvotním sboru nikdo nebyl nuzný [2,44n; 4,34n]. Vždyť péče o vdovy a jiné potřebné se v tomto sboru projevovala právě »přisluhováním stolům«, t. j. obstaráváním společného stolování jeho údů [Sk 6,1-2]. Nebyla to pouhá dobročinnost jako druhotná a snad vedlejší složka sborového života, nýbrž něco velmi ústředního a podstatného. Je to patrné z toho, že o tuto službu pečovali nejprve sami apoštolé, že se i potomní ustanovení sedmi mužů k této službě událo s modlitbou a vzkládáním rukou [6,6] a že se tito mužové neomezovali jen na technické úkoly spojené s organisací stolování, nýbrž od počátku činili mocné skutky a zvěstovali v moudrosti Ducha slovo Boží [6,7-10]. Z toho vychází najevo, že stolování prvotního sboru bylo zároveň projevem bratrské péče a solidarity učedníků, pokračováním společného stolování s Pánem nyní oslaveným a neviditelně přítomným a patrně také předjímkou obecenství s ním i všech navzájem v budoucí plnosti království Božího. Podobnou povahu mělo jistě i lámání chleba v Troadě [Sk 20,7. 11] : i tam šlo o hod obce Kristovy s neviditelným Pánem. Zajímavé je také, že i o jídle, k němuž Pavel zve spolucestující na lodi ke konci nebezpečné plavby [Sk 27,33-36], ve v. 35 se užívá slov, charakteristických pro podání o poslední večeři. Nemá se tím zajisté říci, že ono jídlo bylo v-í P. v plném slova smyslu. Má se však patrně naznačit, že záchrana z bouře, o níž Bůh dal apoštolovi předem ujištění [v. 24], je znamením a příslibem mnohem podstatnější záchrany čili spásy, k níž jsou všichni voláni jeho zvěstí, a proto že i jejich posilnění společným pokrmem před ztroskotáním a záchranou je pozváním k budoucímu učednictví, k němuž bude patřit i účast na stolu Páně.

Souvislost společného stolování sborového s v-í P. je třeba předpokládat i v příběhu zaznamenaném Ga 2,11-13: Petrovo přerušení stolního obecenství s křesťany pohanského původu bylo proto tak zavržitelné, že v sobě zahrnovalo i přerušení obecenství v. P. a tím i porušení jednoty církve Kristovy.

f) V ostatních nz spisech není mnoho výslovných a zřetelných zmínek o stolu Páně. Vlastně jen 1K 10,16-22, kde účast na stolu Páně je stavěna do protikladu proti účasti na pohanských bohoslužebných hodech, označených za stůl démonů. Kalich a chléb stolu Páně jsou tu prohlášeny za účastenství na krvi a tělu Kristovu, což bylo v dějinách církve východiskem staletých rozhovorů a sporů o vztah »živlů« chleba a vína k podstatě těla a krve Páně. Bylo to z velké části nedorozumění, jak se ukáže výkladem v oddílu 3. a) tohoto článku. - Dále se o v-i P. jedná v 1K 11,17-34, kde se mluví o závadách při slavení stolu Páně v korintském sboru; součástí tohoto oddílu je zpráva o poslední večeři [v. 23nn], uvedená již v bodu a). Často se usuzuje, že zde Pavel učinil prvý krok k odloučení v. P. od společného stolování, určeného ke skutečnému nasycení všech údů, čímž se v. P. nakonec proměnila v pouhý symbolický kultický úkon. Snad to

opravdu bylo konečným dějinným účinkem Pavlových slov. Jeho vlastním úmyslem však nebylo odloučiti v-i P. od skutečné bratrské pospolitosti sboru, nýbrž právě naopak brániti nebratrskému, sobeckému počínání některých, zejména zámožnějších údů sboru, kteří pokrmy z domu přinesené hned jedli, nečekajíce, až se všichni sejdou a nesdílejíce se s druhými, nýbrž s okázalostí hned sami pro sebe pojídajíce své hojné jídlo. Není nutno chápat v. 34 v tom smyslu, jako by apoštol obecně a zásadně zapovídal skutečné sycení při společném stolování věřících a jako by chtěl v-i Páně omezit na pouhý symbolický náznak. V souvislosti s v. 33 je pravděpodobnější, že mu šlo jen o to, aby se se začátkem společného hodu počkalo, až se všichni sejdou, a aby se ti, kteří nečekání omlouvali vyhladovělostí, proti tomu zabezpečili tím, že doma napřed něco pojedí. - Ostatní výroky Pavlovy o jídle [na př. 1K 8; Ř 14,17] jsou řečeny v souvislostech, které znemožňují uváděti je do přímého vztahu k v-i P. Jde při nich o otázku jedení masa, které nějak přišlo ve styk s pohanskou bohoslužbou, po př. o asketické [vegetářské] názory některých údů sboru, nikoli o řád a způsob společného stolování církve s Kristem. - Jinak se najdou již jen ojedinělé poukazy nebo narážky na stůl Páně. Tak na př. zmínky o eschatologické večeři se Synem člověka, po př. s Beránkem Zj 3,20; 19,9. Snad sem patří i zmínky o jedení ze dřeva [stromu] života Zj 2,7; 22,2.19, jakož i slova o oltáři, z něhož křesťané mají právo jísti Žd 13,10. S jakousi nejistotou lze sem zařadit i narážkovou zmínku o »zakušení« [lépe »okušení«] daru nebeského Žd 6,4; téhož slova »okusiti« je totiž užito o »pojedení« Pavlově při »lámání chleba« vTroadě Sk 20,11.

2. [Starozákonní pozadí]. K plnému pochopení významu v. P. je třeba připomenouti si některé sz motivy, na které nz svědkové navazují.

a) Předně je třeba upozornit na obětní hostiny, při nichž účastníci podle staroorientálních představ prožívali bezprostřední radostné obecenství navzájem i s božstvem. V tomto smyslu lze chápat výrok Dt 12,7 o jedení před Hospodinem a zákonný předpis Lv 7,6.15, aby »všeliký pohlaví mužského mezi kněžími« jedl oběť v chrámě. Nemluví se tu o účasti všech Izraelců při obětní hostině, snad proto, aby byly omezeny orgiastické výstřelky, které byly při staroorientálních obětních hodech obvyklé, v Izraeli však byly pokládány za nepřípustné pohanství [srovn. hodování a hry při modlářském kultu »telete« Ex 32,6!]. Tím se také nejlépe vysvětlí, proč v SZ je ku podivu málo zpráv o obětních hodech-snad jen 1S 2,13-16; 9,13.22n. Jinde SZ motiv obětní hostiny zakrývá nebo jej přesouvá do eschatologické budoucnosti [Iz 25,6; 65,13; Ez 39,17]. Lze ovšem uvést důležitou výjimku: po potvrzení smlouvy sinajské pokropením lidu krví obětních volků [»krev smlouvy« Ex 24,8, sr. Za 9,11] Mojžíš, jeho nejbližší druhové a starší izraelští vstoupí před Hospodina, vidí Boha izraelského a potom jedí a pijí [Ex 24,9-11]. Při této ústřední události sz zvěsti je tedy výjimkou upuštěno od zásady neviditelnosti Boží i od nepřízně k obětním hodům. Hradba mezi Bohem a člověkem z Boží vůle zřízená je prolomena tam a tehdy, kdy Hospodin ze svého milostivého rozhodnutí uzavírá s lidem smlouvu.

b) Smlouva je založena na Hospodinově mocném činu vysvobození Izraele z Egypta [»Vyjití«]. Tento základní spasitelný skutek byl připomínán zvláštním každoročním obřadem, zřízeným v noci před Vyjitím, jedením *beránka velikonočního. Ať už byl prapůvod tohoto úkonu jakýkoli - badatelé myslívají na nějaký pastýřský ritus - v rámci sz podání je jeho posláním připomínati, ano zpřítomňovati dějinný čin Vyjití. To je i smyslem slova »na památku« Ex 12,14; památka tu nebyla pouhou vzpomínkou, nýbrž každý hodovník byl při jedení ztotožněn s pokolením Izraelců v Egyptě, jedl s nimi chléb trápení, měl podíl na radosti Vyjití.

c) *Smlouva je základem existence Izraele, avšak její konkrétní uskutečnění, ať už jde o smlouvu s Abrahamem, s Mojžíšem nebo s Davidem, nelze v rámci SZ pokládati za plně uspokojivé a definitivní. Proto vrcholná místa prorocká poukazují na její budoucí dovršení. Tak Jr 31,31nn ohlašuje příchod nové smlouvy, která nebude již založena na vnějším donucovacím zákonu, nýbrž na vnitřním pochopení a souhlasu, na milosti a odpuštění Hospodinovu [sr. i Ez 34,25; 37,26]. Druhý Izaiáš pak zvěstuje smlouvu, kterou přinese, ano již sám bude *Služebník Hospodinův [Iz 42,6; 49.8]. Jeho vrcholným činem bude utrpení, v němž vylije na smrt duši svou a ponese hřích mnohých jako zástupce přestupníků [Iz 53, zvl. v. 11-12]. Všecky tyto motivy jsou v pozadí poslední večeře, zejména slov, která byla vyslovena při podání chleba a kalicha.

d) Významné jsou oddíly, v nichž se mluví o kalichu, jejž Hospodin nalévá [Ž 23,5], jejž má ve své ruce [Ž 75,9], ano jímž sám jest [Ž 16,5] a jejž člověk bere z jeho ruky [Ž 116,13; Jr 25,15.17]. Může to být kalich spásy [Ž 116,13, sr. 16,5; 23,5] i kalich hněvu a trestu [Iz 51,17-22; Jr 25,15-17.28; srov. Ž 11,6]. Vždy jde o kalich, jejž Hospodin podává, t. j. o milostivý či trestný úděl, jejž určuje. Podobně je tomu ostatně ještě také Mk 10, 38-39; 14,36; J 18,11; Zj 14,10; 16,19. Nikde tu není obsah kalicha odtrhován od svého poslání býti nositelem svrchovaného soudu Božího. Důraz není kladen na podstatu látky v kalichu obsažené, nýbrž na akt rozhodnutí Božího.

3. [Povaha a smysl v. P. podle NZ].

a) Z dosavadního rozboru [bod 1] i ze sz pozadí [2] vychází najevo, že poslední večeře Ježíšova byla v první řadě pokračováním a vyvrcholením pospolitosti stolu, ke kte-

rému Ježíš zval za svého pozemského života a který byl radostnou předjímkou hodu budoucího Království. V tomto Ježíšově stolování s jeho lidem se na nové úrovni uskutečňoval cíl starověkého pospolitostního obětního hodu, který je protimodlářským rigorismem SZ zatlačován do pozadí, ale jehož motivy jsou stále živé v izraelské tradici, zejména eschatologické. Stůl Páně prvotní církve je obnoven a pokračováním tohoto eschatologicky zaměřeného stolování s Ježíšem. Je to doloženo také tím, že eschatologický výhled zaujímá v evangelijních zprávách o poslední večeři tak významné místo. Základní myšlenka stolu Páně v nejstarší církvi je velice prostá: Ježíš, pravý Mesiáš Izraele a oslavený Služebník Hospodinův, je skutečně, byť neviditelně, přítomen při stolování svého lidu. Je přítomen jako ten, kdo mu svou obětí otevřel vstup do království Božího a kdo jej spojil v nejužší jednotu a životní solidaritu. Zároveň pak jako ten, kdo v čas Bohem stanovený přijde, aby zjevil plnost Božího království a zval svůj lid k sobě. Proto je stolování jeho obce v prvé řadě hodem radosti z jeho přítomnosti, radostného očekávání jeho příchodu i radostného vzájemného obecenství ve všech věcech. Proto bylo původně skutečným sycením shromážděného sboru, v jehož rámci se dostává nutné obživy všem. Nepřekvapuje proto, že podle některých zmínek byly při tom pravděpodobně požívány rozmanité pokrmy [viz svrchu bod 1 d]. Při skutečném sycení bylo možno a podle okolností nutno používat různých potravin. Není však pravděpodobné, že označení »lámání chleba« ve Sk je dokladem toho, že nejstarší v. P. byla »pod jednou«, jak se někteří domnívají. Tento výraz navazuje na nejtypičtější znak staroorientálního jídla, zejména jeho počátku. Mohl proto dobře označovat celé stolování prvotních sborů bez ohledu na to, z čeho se skládalo. Hlavní důvod, proč bylo tohoto výrazu užito prvokřesťanským sborem, spočívá však jistě v tom, že se jím v celém nz podání popisuje hlavní Ježíšův počin při poslední večeři. Kalich tím však vyloučen není.

b) Vyvrcholení stolního obecenství Ježíšova s učedníky při poslední večeři se podle synoptického podání stalo při hodu *velkonočního beránka. Při té příležitosti byl právě tomuto hodu dán zvláštní význam. Ježíš navázal na ustálený již obřad, při němž se vedle beránka jedl nekvašený chléb s hořkými bylinami na památku soužení v Egyptě a chvatného odchodu a pil se čtverý kalich vína na znamení radosti Vyjití. Odsunul však vlastní jedení beránka do pozadí, do středu postavil chléb a kalich a slovy při tom pronesenými uvedl všecko do vztahu k své nastávající smrti, a tak dal celému hodu nový smysl. Nejde už o památku a zpřítomnění Vyjití z Egypta. Na místo toho vstupuje nový, konečný skutek Božího vysvobození, jímž je právě Ježíšova smrt na kříži. Slova při chlebu a kalichu vykládají význam této smrti: obětí pravého Služebníka Hospodinova, jeho vylitím duše za mnohé se uzavírá nová, definitivní smlouva Boží s člověkem, jejímž srdcem je odpuštění hříchů, a tak se tvoří nový lid Boží, jemuž je určeno v království Božím stolovati s pravým Mesiášem a píti s ním nový plod vinného kmene. Podáním chleba a kalicha dává Ježíš učedníkům účast na této oběti svého těla a krve, jež otvírá vstup do nové smlouvy, do nového věku království Božího.

c) Toto výslovné spojení s obětí kříže jakožto otevřením cesty do království Božího je nepochybně podstatným odlišujícím motivem poslední večeře, který není se stejnou výrazností obsažen v ostatních zprávách o pospolitosti Ježíšova stolu. Někteří badatelé přikládali tomuto rozdílu dvojího druhu zpráv o Ježíšově stolování tak velik význam, že vytvořili domněnku o dvojím odlišném typu v. P. v prvotní církvi. Na jedné straně prý byl hod radostné předjímky budoucího království Božího, jakým bylo stolování pozemského Ježíše i navazující na ně společné hody jerusalemského sboru. Na druhé straně byl prý stůl Páně v misijních sborech Pavlových, který byl jednostranně navázán jen na poslední večeři Ježíšovu - nikoli na jeho dřívější stolování s učedníky - a který se zcela soustřeďoval na připomínku Ježíšovy smrti. Směřoval prý k tomu, aby se stal pouhým náznakovým obřadem, dávajícím podíl na nadsvětském životě oslaveného Pána a odloučeným od skutečného stolování věřících, které sytí a uskutečňuje životní jednotu sboru. Toto rozlišení je však z největší části umělou konstrukcí, které přepíná a navzájem isoluje motivy, které jsou v celém nz podání spojeny v úzkou jednotu. Radostný hod církve, předjímající plnost království Božího, opíral se všude o vítězství Ukřižovaného; proto je ve všech nz zprávách vztažen k vydání Ježíšova těla a vylití krve. Na druhé straně Pavel nečiní ze stolu Páně jen ujištění individuálním podílem na užitku Ježíšovy smrti a neodtrhuje jej od životní pospolitosti Kristova lidu. Jak jsme naznačili již v odd. 1 f, jde v 1K 11,17nn naopak o to, aby shromažďování u stolu Páně nebylo sboru »k horšímu« [v. 17], t. j. aby »roztržky« [18] vznikající ze sobecké bezohlednosti některých údů nemařily sám základní smysl v. P. jakožto zdroje stále obnovovaného obecenství lidu Kristova. Důraz na smrt Ježíšovu v. 23-26 není v rozporu s ostatním podáním o poslední večeři; je-li přece o něco silnější než jinde, je to asi proto, že v Korintu hrozilo nebezpečí hrubého zneužití radostného výhledu se stolem Páně spojeného [»jiný se přepil« v. 21].

d] Jaký je však smysl slov, že chléb je *tělem Páně a kalich jeho krví smlouvy, po př. novou smlouvou v jeho krvi? Jsme z tisícileté tradice zvyklí přistupovat k této otázce tak, jako by tu zřejmě šlo o poměr »živlů« chleba a vína k podstatě přirozeného nebo ještě spíše nebeského těla Kristova a jeho krve. Utvrzuje nás v tom i znění 1K 10,16, kde

se o kalichu a chlebu říká, že jsou »společností« čili obecenstvím krve a těla Kristova. I mnozí novodobí badatelé měli za to, že zde apoštol - snad pod vlivem soudobých hellenistických mystérií [sr. *Řekové 1 d, str. 826b; *Tajemství] - vidí v chlebu a vínu jakési nadpřirozené pokrmy, dávající tajemnou účast na nebeské podstatě těla a krve oslaveného Pána. Překážkou takového pojetí je však už sama prostá skutečnost, že se v Pavlových slovech a vůbec nikde v nz podání o poslední večeři nemluví o vínu, nýbrž vždy jen o kalichu. A o něm právě Pavlovo znění neříká, že je krví, nýbrž že je novou smlouvou v Kristově krvi. Pozornost je tu obrácena na událost uzavření smlouvy ve smrti Ježíšově. Krev, o které je tu řeč, je krev vylitá. Jde tu o obrazné označení konkrétní smrti Ježíšovy na kříži, nikoli o tajemnou podstatu nápoje obsaženého v kalichu. Navazuje se tu tedy na sz výroky o kalichu jako výrazu a nositeli milostivého i trestního rozhodnutí Hospodinova [viz svrchu odd. 2d]. Obdobný smysl mají i slova o těle Kristově, jímž se v prvé řadě myslí jeho pozemské tělo na kříži vydané. Věta 1K 10,17 však dovádí myšlenku o krok dále. Podle Žilkova překladu tato věta zní: »Poněvadž jest jeden chléb, všichni, ač je nás mnoho, jsme jedno tělo; všichni totiž máme podíl v jednom chlebě«. *»Tělem«, jímž se podle tohoto výroku stáváme, když se podílíme v jednom chlebě stolu Páně, je zcela zřetelně pospolitost církve, která je tak sjednocena s Kristem Ježíšem i navzájem, že může být nazývána tělem Kristovým [1K 12,12nn; Ř 12,4-5; Ko 1,18.24; 3,15; Ef 1,23; 2,16; 4,14.16; 5,23-30]. V souvislosti kapitoly 1K 10 chce apoštol zdůraznit, že stůl Páně spojuje účastníky v pevnou, solidární a závaznou jednotu, která se nemůže snésti s přiznáním k nepravým a přece démonským božstvům, jímž by byla účast křesťana při stolu pohanských obětí [v. 20-22]. Není tu však řeč o těle jako tajemné podstatě přítomné ve chlebu.

V tomto světle je nutno vykládat i slova »toto jest…« ve zprávách o poslední večeři. Jejich pravý smysl vynikne, uvědomíme-li si, že Písmo nevidí bytí lidí i věcí jako trvalý, v sebe uzavřený stav, jako neměnnou podstatu, nýbrž ve světle Božího jednání a Božího slova a proto vždy jakoby v pohybu, v služebnosti tomuto jednání. V tomto smyslu jsou ztotožňovány i věci, které samy o sobě, mimo svou funkci v Božím jednání, jsou zcela odlišné. Tak na př. podle židovského pojetí je chléb, požívaný při jedení beránka, chlebem trápení, jejž otcové jedli v Egyptě. V tomto smyslu také děj podání chleba a kalicha je totožný s dějem vydání těla a krve Ježíšovy v oběti kříže, přijetí chleba a kalicha je totožné se vždy novým osvojením dobrodiní této oběti a s účastí na jejím účinku, jímž je pospolitost církve jako těla Kristova. Při svém stolu dává Kristus svou osobní přítomnost se všemi dary, které vydobyl svou obětí na kříži.

e] V tomto rámci nepůsobí rozkaz k opětování hodu [»to čiňte na mou památku«] žádné potíže. Tato slova jsou zajisté vyslovena toliko v podání Pavlově a Lukášově. Ale v ostatních záznamech, s hlediska dějin podání patrně starších, scházejí asi proto, že zpřítomnění osoby a díla Ježíše Krista bylo považováno za samozřejmost. O zpřítomnění, nejen o pouhou vzpomínku tu totiž jistě jde. Pozadím je mnohem spíše »památka« hodu beránka [Ex 12,14] než hellenistické smuteční hostiny na památku zemřelých. »Památka« v biblickém smyslu je spíše rozpomenutí Boží než vzpomínka lidská, a proto je zároveň novým uskutečněním toho, nač se vzpomíná. Takto pochopená myšlenka »památky« je nejpřiměřenějším výkladem toho, v jakém smyslu chléb jest tělem a kalich smlouvou v jeho krvi. - Navázání na Ex 12 rozřeší i jinou potíž často pociťovanou: jak to, že Ježíš zřizuje památku své smrti ještě dříve, než skutečně zemře, v noci před ukřižováním? V Ex 12 se památka Vyjití, hod beránka, také zřizuje v noci před tím, než Vyjití vskutku nastalo. Paralelnost je tu naprostá a patrně záměrná. Podání Ex 12 totiž sloužilo evangelistům, ale pravděpodobně již Ježíšovi samému, za východisko a předlohu, podle níž byl tvůrčí obměnou zřízen hod chleba a kalichu jako zpřítomňující obecenství ústředního činu nové smlouvy.

f) Večeře Páně je tedy podle všech svědectví NZ událostí, v níž Ježíš Kristus, ten, který zemřel a vstal, který sedí na pravici Otcově a který přijíti má na konci dnů, jest vždy znovu osobně přítomen svému lidu. Je přítomen jako ten, kdo zve k sobě hříšníky, aby jim daroval odpuštění vin, aby je zavázal k novotě života a aby je spojil v živou, bratrskou láskou a pomocnou službou spojenou jednotu nového lidu, jemuž je určeno dědictví věčného království. Od tohoto biblicky plného smyslu v. P. se uchylují stejně ti, kteří v ní vidí pouhý symbol a vzpomínku, jako ti, kteří správně poznanou skutečnou osobní přítomnost Kristovu zcela soustřeďují do chleba a kalicha a upadají do spekulativních otázek o poměru těchto »živlů« k tajemné podstatě Kristova těla. Nejvážnější odchylkou od biblické plnosti však je, že při večeři Páně křesťané příliš často hledali jen ryze individuální potěšení a očištění od osobních vin anebo v ní viděli jen výraz a posílení své niterné zbožnosti. Zapomínali při tom snadno, že nz stůl Páně je hodem obecenství, ústřední událostí, v níž se projevuje a vždy znovu tvoří jednota těla Kristova. Večeři Páně slaví v plnosti jen takový sbor, v němž údové spolu skutečně žijí, jedni druhých břemena nesou, vzájemně se podpírají a společně žijí z milosrdenství Kristova a ve službě nejmenším z jeho bratří. V tomto rámci má i touha po ujištění odpuštěním pravý význam jakožto touha po návratu do plného bratrského obecenství se závazkem vzájemného odpouštění. Podobně posílení osobního náboženského života je v biblicky plné v-i P. přijímáno jako dar, jimž mají jedni druhým sloužit

k budování jednoty těla Kristova. V tomto rámci má konečně své přirozené místo také kázeň při stolu Páně, která se jinak snadno může proměnit ve farizejské sudičství, zatemňující, ano ničící podstatu v. P. jakožto obecenství hříšníků na milost přijímaných. Usilí o obnovu v. P. v našich sborech a církvích může proto po právu spočívat jen v modlitbách a v práci o obnovování a budování sborů, které by v jiných poměrech žily v opravdovosti víry, v živé, činné a pokorné lásce a v ryzí naději stejně jako sbory apoštolské. V té míře, v jaké nám to bude dáno, dojde jistě postupně i ke změnám ve způsobu, jímž v-i P. slavíme, aby bratrská pospolitost a radostnost tohoto hodu byla vyjádřena lépe než dnes obvyklým příliš formálním a zhusta příliš pochmurným způsobem. S.

Večeře poslední. *Večeře Páně.

Veden. *Vésti.

Vedle, stč. = podle [Dt 29,21].

Vejce. Zdá se, že slepice byla zavedena v Palestině z východu až v době perské [2Ezd 1,30, odkudž pochází slovo Ježíšovo u Mt 23,37; dále Mt 26,34 a par.]. V bibli se mluví obecně o ptačích vejcích v oddíle o zákazu zabíjet samičku, která právě sedí na vejcích [Dt 22,6]. Pěstováni byli holubi v holubnících [Iz 60,8]. Jinak se mluví o v-ích pštrosích [Kral. mají ‚páv‘, Jb 39,14n], jež bývají samicí opuštěna [sr. Iz 10,14] a *bazališkových [Iz 59,5]. Ježíš v rozpravě o účinnosti modlitby upozorňuje na to, že tak jako pozemský otec nedá dítěti štíra, když prosí za v-e, tak nebeský Otec dá svým prosícím dětem to nejlepší, co jim může sloužit ke spáse [L 11,10nn], i když to třebas není právě to, oč prosili.

Velbloud [hebr. *gámál,* řecky *kamélos,* lat. *camelus]* jednohrbý [dromedár] byl znám v bibl. dobách v Palestině ve dvou odrůdách: jako pomalé, tažné zvíře, jehož se užívalo k nošení nákladů [Gn 37,25; 1Kr 10,2; 2Kr 8,9; Iz 30,6]. Unese až 350 kg a dovede jít až 18 hodin denně. Vedle toho je druh rychlého dromedára, který uběhne až 12-16 km za hodinu, takže se ho mohlo užívat i ve válce [1S 30,17]. Dvouhrbý v. se dostal do Palestiny ze střední Asie. Je vysoký až přes 2 m a dlouhý přes 3 m. Pro cestování pouští je znamenitě vybaven jednak poduškovitě upravenými chodidly, jež ho chrání před zapadáním do písku, jednak zvláštním zařízením, jež chemickým spalováním tuku v hrbech vyrábí vodu, která přechází do tkání a napájí tak celé tělo. Vydrží tak i při nejchudším žrádle. Zvláštní pochoutkou je mu bodláčí všeho druhu. Je to celkem trpělivé zvíře, ale v určitých měsících se stává zuřivým a pak je velmi nebezpečný. Jeho kousnutí je vždy osudné. K pohodlí cestujících žen a dětí byla na v-u umístěna jakási proutěná nosítka [palankin], opatřená stříškou [hebr. *kar,* Kral. sedlo, Gn 31,34]. Hrdla v-ů byla ozdobována *halžemi [Sd 8,21.26]. Z v-í srsti byla zhotovována hrubá látka, zvláště na stany, ale také na nejhrubší oděvy, jaké nosívali proroci [2Kr 1,8; Mt 3,4; Mk 1,6]. Podle Lv 11,4 patřil v. mezi kulticky nečistá zvířata, jejichž maso nesmělo být požíváno.

V-í kosti byly nalezeny ve vykopávkách už z nejstarší semitské kultury v palestinském Gezeru [3.000 let př. Kr.], takže lze říci, že v. byl jedním z nejstarších zdomácnělých zvířat v Palestině. O izmaelitských kupcích čteme v Gn 37,25, že vezli na v-ech kadidlo a vonné věci do Egypta. O Madiáncích a Amalechit-ských se dokonce vypravuje, že měli v-ů jako písku na mořském břehu [Sd 7,12]. David pobral Amalechovi a Gessurským mnoho v-ů [1S 27,8n]. Královna ze Sáby přivezla na v-ech vonné věci, zlato a drahé kameny, když navštívila Šalomouna [1Kr 10,2]. Benadad, král syrský, poslal na 40 v-ech dary pro Elizea, aby zvěděl, zda se uzdraví [2Kr 8,9]. Gedarští a Azorští měli veliké množství v-ů [Jr 49,28n. 32]. U národů sousedících s Izraelci bylo jmění vůbec odhadováno podle počtu v-ů. Job měl před nemocí 3.000, po nemoci 6.000 v-ů [Jb 1,3- 42,12].

Podle Mt 19,24; Mk 10,25; L 18,25 je snadněji v-u projíti skrze ucho jehly než bohatému do království Božího. Podobně mluví talmud o slonu. Ježíš vzal prostě za příklad největší zvíře známé na palestinské půdě v jeho době, aby obrazně znázornil nemožnost vstupu bohatce do království Božího [Mt 5,3; L 6,20]; jen Boží spasitelný čin tu může přemoci překážku [Mk 10,27]. Není správné vykládati slovo v. *[kamélos]* jako *kamilos* [= lodní lano] a ucho jehly jako úzkou branku v městské zdi.

U Mt 23,24 nazývá Ježíš zákoníky a farizeje slepými vůdci, kteří cedí nápoje, aby v nich nebyl ani jediný mrtvý komár, a polykají velbloudy. Jde tu zase o protiklad nejmenšího a největšího. Farizeové byli mimořádně úzkostliví při maličkostech, ale zapomínali na spravedlnost, milosrdenství a věrnost [Mt 23,23], ano dopouštěli se i loupeží a nestřídmosti [Mt 23, 25]. Ztratili měřítko pro to, co je velkého a malého v Zákoně [*Veliký]. V tom se právě jevil Boží soud nad jejich zbožností.

Velebiti [se], **býti veleben, zvelebiti** [se], doslovně činiti velikým [Gn 12,2; Mt 23, 5], přeneseně slovy vyvyšovati [2S 7,26], mocně slaviti [Ž 35,27]. Hebr. podkladem je obvykle kořen *g-d-l* = učiniti velikým, mocným, významným [Gn 12,2; Joz 3,7; 4,14; 1Kr 1,37.47; 1Pa 29,12.25; 2Pa 1,1; Ž 138,2; Est 5,11; 10,2], zvyšovati, vyznávati velikost [Ž 34,4; 69,31; Mal 1,5], ukázati se velikým [2S 7,22; Ez 38,23], povyšovati se [Iz 10,15; sr. Dn 8,25; 11,36n], vyvyšovati se [Za 12,7], a pod. ‚Zvelebiti zákonem‘ [Iz 42,21], doslovně = velikým učiniti Zákon, dáti znamenité vyučování [sr. Ž 147,19n], ‚zvelebiti moudrost‘ [Kaz 1,16] = získati moudrost.

Hebr. *šábach,* které Kral. v Ž 117,1 překládají výrazem v-i, tlumočí obvykle výrazy chváliti, vychvalovati, slaviti [v určitém tvaru ‚chlubiti se‘ 1Pa 16,35]. Hebr. *gá'á* = býti

vznešený, vyvýšený [Ex 15,1.21], hebr. *'ádar* - proslaviti se [Ex 15,6], hebr. *rábá* = rozmnožiti, učiniti početným [2S 22,36; Ž 18,36; sr. Gn 17,2.20: Dt 1,10; Jr 30,19], mocným [Dn 2,4], hebr. *gábah* = býti povznesen [Iz 52,18], hebr. *pá'ar* = ozdobiti [Ezd 7,27, sr. Ž 149,4; Iz 60,7], oslaviti [Jr 33,9, ‚zvelebení' = oslava], hebr. *kábéd* = býti těžký; přeneseně býti ctěn, vážen, býti slavný; ctíti, učiniti slavným [Př 13,18; Iz 43,4; Jr 30,19], hebr. *kábôd* = sláva [1Pa 17,18]. *Oslaviti, oslavovati.

V NZ-ě jde o překlad pěti řeckých sloves, hlavně slovesa *doxazein* = vzdávati čest, chválu, slávu [Bohu], oslavovati [Boha], a tím uznávati jeho božský nárok a vyvýšenost [Mt 9,8; 15,31; L 2,20; 5,25; 17,15; Sk 4,21; 13, 48; 1Pt 2,12; Zj 15,4]. *Sláva. Sloveso *megalynein* = vyvyšovati, zveličovati, slaviti [L 1,46; Sk 10,46], chváliti [Sk 5,13]. Ve F 1,20 naznačuje uvězněný Pavel, na čem mu záleží, když se dovolává modliteb věřících a přispění Ducha sv.: ne na tom, aby byl vysvobozen ze žaláře, nýbrž na tom, aby byl zveličen [zveleben, oslaven] Kristus jeho osobou [jeho tělem], kterou dal plně do Kristových služeb. Nezáleží mu na tom, zda se to stane životem nebo smrtí. Jde mu o to, aby zcela neohroženě [Kral. ‚ve vší doufanlivé smělosti'], t. j. veřejně [Žilka ‚v naprosté otevřenosti'] oslavil Ježíše Krista.

V L 7,29 je tak přeloženo řecké sloveso *dikaiûn* [= uznati za spravedlivého]. Škrabal překládá: »Uznali vůli Boží v Janově křtu tím, že jej přijali«, zatím co farizeové nedali Bohu za pravdu, když křest Janův odmítli. V Ř 3,5 jde o řecké sloveso *synistanein* [= sjednotiti, sebrati; doporučiti; prokázati; způsobiti]. Škrabal překládá: »Ale ukazuje-li se naší nepravostí Boží spravedlnost, co řekneme?« Hejčl: »Staví-li však naše nepravost na světlo spravedlnost Boží, co řekneme?« Ž 51,6, který právě Pavel citoval, by mohl vésti někoho k mylnému názoru, že teprve naše nevěra a hřích umožňují Bohu, aby prokázal svou nadlidskou *spravedlnost a že tedy Bůh nemá tuto nevěru a hřích odsuzovat, když nakonec přispívá k jeho slávě [sr. Jr 33,8n]. Pavel tuto myšlenku, kterou vyslovuje ‚po lidsku', t. j. s největším váháním, naprosto odmítá. V Ř. 15,11 je tak přeloženo řecké *epainein* = chváliti, vychvalovati.

Velebnost, velebný. Jde vesměs o přívlastek Boží. V hebrejštině jde téměř po každé o jiné hebr. slovo, jež označují Boží majestát [Dt 32,3], vznešenost [Dt 33,26], velikost [1Pa 29,11], vyvýšenost [Jb 31,23], slávu [Ž 29,4; 104,1], nádheru [Ž 145,5], důstojnost [Mi 5,4], proslavenost [E 6 15,11]. *Velebiti.

Řecké *megalosyné* [= vznešenost, majestátnost, Ju 25] je v Žd 1,3; 8,1 opisem jména Božího. Řecké *megaleiotés* [= velkolepost, nádhera, moc, Kral. u L 9,43, velikomocnost'] označuje ve 2Pt 1,16 onu božskou slávu, jíž byl oděn Ježíš při svém proměnění [Mt 17, 1nn, sr. J 1,14]. Učedníci jako zasvěcení očití svědkové spatřili v předjímce budoucí vyvýšenost Kristovu a onu jeho slávu *[doxa],* kterou bude mít při svém příchodu k soudu [Mt 19,28; 25,31].

Velekněz. *Kněz. *Kněz nejvyšší.

Veleslaviti. »Veleslaven budiž Hospodin« [Ž 35,27; 40,17; 70,5], doslovně = nechť se ukáže velikým.

Veleslavný, velké slávy, závažnosti, významnosti [Dt 28,58]. Hospodin je podle Iz 28,29 »divný v radě a v-ý v skutku« [sr. Jr 32,19], t. j. Bůh dává člověku podivuhodně, zázračně dobré rady a je veliký v udělování zdravého soudu, prospěšné prozíravosti [sr. Jb 6,13, kde je užito téhož hebr. slova *tûšijjá].* Jak by tentýž Bůh - to je záměr tohoto výroku - nejednal sám podobně moudře a prozíravě ve svém díle a ve svých soudech?

Velikomluvný = mluvící velikášsky [Ž 12,4].

Velikomocnost, velikomocný, stč. = velkolepost, velkolepý. Ve SZ-ě jde o překlad výrazů, jež byly většinou uvedeny v heslech *Velebiti, *Velebnost [*gódel* = velikost, důstojnost, Dt 9,26; sr. Na 1,3, kde v-ý = velký v síle; *ga'ᵃvá* = vyvýšenost, vznešenost, Ž 68, 35; *'óz* = moc, sláva Ž 132,8; *'addîr* = majestátní Iz 33,21]. O Mesiáši se praví u Mi 5,4, že bude velký, vážený *[gádal]* až do končin země. ‚Velkomocní' v Ž 29,1, doslovně ‚synové Boží' = synové mocných = andělé. K L 9,43 viz *Velebnost, velebný.

Velikonoc, velikanoc, velikonoční. Nynější pomnožné slovo velikonoce vzniklo ze stč. spřežky velika-noc, velko-noc. Hus v Postile vykládá: „Veliká noc slově noc, v níž jest velikú věc učinil veliký Kristus, z mrtvých vstav." Ve SZ jsou první ze tří výročních slavností izraelských. Hebr. se nazývaly *pesach.* Byly slaveny od 14.-21. měsíce Nisan [Ex 12,1-5; 13,3-10; 23,14-19]. U Samaritánů připadaly v-e na úplněk v měsíci dubnu; v této době se přestěhovali na horu Garizim a bydlili pod stany. Velekněz obětoval pět ročních beránků a kněží kropili jejich krví stany utábořených Samaritánů. Viz heslo *Fáze. Mezi v-í a *večeří Páně je určitý vztah, ačkoli nelze tento vztah bezpečně určit a bohoslovci nejsou jednotní ve výkladu nz-ích zpráv: Wellhausen, Lietzmann, Hupfeld, F. Spitta a j. tvrdí, že večeře Páně nebyla paschálním hodem, Merx, Dalman, Straek, Jeremiáš, Behm jsou přesvědčeni o opaku. Synoptická evangelia zřejmě chápou poslední večeři jako velkonoční [paschální] hod beránka, zatím co Jan předpokládá, že šlo o večeři před slavností pascha [J 18,28; 19,14] a že Ježíš byl ukřižován v den, jehož večer byl zasvěcen slavnosti fáze [pascha]. Někteří badatelé mají za to, že poslední večeře byla urychlenou anticipací velkonoční večeře [sr. L 22,15-18]. Ať se rozhodneme jakkoli, je jisto, že poslední večeře spadala do svátků velkonočních a že Ježíš v této době musel myslet na svátky pascha. Večeře Páně tak jako svátek pascha zahajuje

nové období pro věřící, t. j. vysvobození, způsobené Kristem jeho sebeobětí. Tak jako exodus starého Izraele byl zpečetěn obětní smlouvou na Sinaji, tak vysvobození, způsobené Kristem, je spojeno s novou smlouvou, zaslíbenou u Jr 31. Večeře Páně, ustanovená v době velkonoční, je spojena se smlouvou v krvi Ježíšově; kdykoli je opakována, věřící znovu slibují svou věrnost Bohu. Také smrt a zmrtvýchvstání Ježíšovo jsou v NZ-ě vykládány obraty, vzatými z velkonočního rituálu. Kristus je popisován jako ‚beránek náš velikonoční za nás obětovaný' [1K 5,7; sr. J 1,29; Zj 5,9. *Beránek velkonoční] s patrnou narážkou na obřad zabíjení beránka o slavnosti pascha a snad i na tradici, uchovanou v evangeliu Janově, že Ježíš umíral na kříži právě v okamžiku, kdy beránek byl zabíjen v chrámě [J 19,36; sr. Ex 12,22n; 1J 1,7]. Kristus je beránek nevinný a neposkvrněný [Ex 12,5; 1Pt 1,18n], jemuž nebyla zlámána kost [Ex 12,46; J 19,36] a pod. V Žd však je smrt Kristova vykládána v souvislosti s obřadem o veliký den smíření, nikoli s obřadem velkonočních svátků [Žd 9,11nn]. Nový život věřících je srovnáván s obřadným vyčišťováním domácností před svátky pascha ode všech stop starého kvasu [1K 5,7n]. V době pascha byly obětovány v chrámě prvotiny ječmene. K tomuto počínání je přirovnáváno vzkříšení Kristovo. Vzkříšený Kristus je prvotinou těch, kteří budou vzkříšeni po něm [Lv 23,10; 1K 15,20-23].

V. je nejčastěji označením doby [Mt 26,2; L 22,1; J 2,13.24; 6,4; 11,55; 12,1; 18,39; 19,14], a to i v době křesťanské [Sk 12,4; 20,6]. Ukazuje to na význam, který měly velikonoce v životě křesťanské církve. Křesťané původu pohanského však odmítali židovské svátky a zvláště 14. Nisan podle židovského kalendáře. Vedlo to k mnohým sporům, rozřešeným teprve r. 325 koncilem nicejským, podle něhož se mají v-e slaviti v neděli po 14. Nisanu. Kalendářně to bylo upraveno tak, že v-e byly stanoveny na neděli po prvním jarním úplňku [po 21. březnu]. S v-emi byly spojovány různé zvyky: lidé si posílali vzájemně dary [pomlázka], otroci bývali propouštěni na svobodu, lehcí provinilci bývali omilostňováni, všecky práce a obchody byly zastaveny, divadla zavřena a soudní řízení odložena. Již na t. zv. Zelený čtvrtek bývala slavena Večeře Páně, opakováno symbolické umývání nohou a kající byli znovu přijímáni do církve.

Velikost, hebr. *gódel* = vznešenost, Dt 5,24, *Velebnost, *g^e^dûlá* = sláva, Ž 145,3 v překladu Zemanově: »Jeho velikost je neprobadatelná«. Aram. *r^e^bá* [= státi se velikým] znamená v určitém tvaru v Dn 4,19 zvelebení. V Ef 1,19 je užito řeckého výrazu *magethos* = velikost. Hejčl překládá: »Jak přenesmírně veliká je jeho moc, jež se na nás věřících zjeví. Ta se rovná působivé moci jeho síly, kterou projevil na Kristu, jehož vzkřísil z mrtvých…«.

Veliký Ve SZ-ě jde převážnou většinou o překlad hebr. *gádôl,* jež označuje velikost všeho druhu, především velikost, jež je nápadná, ať už jde o lidi [Iz 45,14] nebo zvířata nebo věci. Bůh stvořil v-á světla na obloze [Gn 11, 16; sr. Zj 8,10], v-é ryby [Gn 11,21], v-é moře bylo záp. hranicí Izraelců [Nu 34,6n], v-á, rozsáhlá poušť byla místem putování do zaslíbené země [Dt 1,19; 2,7], v-ý kámen přikrýval studnici [Gn 29,2, sr. Mt 27,60], na Achana byla nakupena v-á hromada kamení [Joz 7, 26], Absolon byl uvržen do v-é, hluboké jámy [2S 18,17], Abraham uspořádal v-é hody, t. j. pro mnoho hostů [Gn 21,8; sr. L 5,29; 14,16] a pod. V přeneseném smyslu znamená v-ý tolik jako mocný, slavný [Dn 4,27; Zj 14,8; sr. Mk 13,2; 2K 11,5]. Bůh slibuje Abrahamovi, že ho učiní ve v-ý, slavný národ [Gn 12,2; sr. Dt 4,7]; assyrský král je označován za v-ého, mocného krále [2Kr 18,19.28; Mt 20,25; Mk 10,42]. Mojžíš dosáhl pověsti významného muže v Egyptě [Ex 11,3], Náman u svého pána [2Kr 5,1]. ‚Malý i v-ý' = bezvýznamný i významný, mladý a dospělý, všichni [Gn 19 11; Dt 1,17; 1Kr 22,31; 23,2; 2Pa 34,30; Jb 3,19; Jr 16,6; sr. Sk 26,22; Žd 8,11; Zj 11,18; 19,5; 20,12]. Někdy Kral. hebr. *gádôl* překládají výrazem ‚nejpřednější' [v městě, 2Kr 10,6.11], ‚přednější' [= významnější Jr 5,5], ‚bohatý' [Lv 19,15], ‚mocný' [Př 18,16] a pod. Výrazem v-ý je překládáno také hebr. *rab, rób, rábá,* jež označují množství, početnost, bohatost [Joz 10,11; 1Kr 3,8; Ž 25,11; 31,20; 40,11; 68,12; 71,20; Am 3,9; sr. Mt 20,29; Mk 5,11; 14,43; Žd 10,35], stáří [Gn 25,23; Ř 9,12], dále *saggî* = vyvýšený [Jb 36,26 v překladu Hrozného: »Hle, Bůh jest vyvýšen tak, že ho nepoznáváme«] a j. Výrazu v-ý se užívá o přírodních silách, dešti [1Kr 18,45], větru a bouři [Jb 1,19; Mt 8,24; J 6,18; Zj 6,13], krupobití [Ez 13,13], o pohromách [Gn 41,31; 1Kr 18,2; 2Kr 6,25; sr. Mt 28,2; L 21,11], o hnutích mysli [Ex 11,8; Dt 29,28; Jon 4,6], o projevech zármutku [Gn 27,34; 50,10; Ex 11,6], radosti [1S 4,5; 1Pa 29,9; Mt 28,8; L 2,10], úzkosti [Neh 9,37; sr. Mt 24,21; Sk 5,5], o oslňujícím světle [Iz 9,2; Mt 4,16; Sk 22,6], o nápadných jevech a událostech všeho druhu [Dt 29,3; Mt 24,24; L 21,11; Sk 6,8; 8,13] a pod.

To, co činí Bůh, je vždycky v-é, významné, podivuhodné, ať už jde o rány, které sesílá [Gn 12,17] nebo o milosrdenství, jímž zahrnuje [Gn 19,19] nebo o soudy [Ex 6,6], zázraky [Dt 6,22], prchlivost a hněv [Dt 29,28; 2Kr 22,13], vysvobození [Sd 15,18] nebo radu a správu [Jr 32,19]. Všecky jeho skutky jsou v-é, mimořádné, slavné [Dt 10,21; Sd 2,7; 1S 12,-16; Ž 126,2; Zj 15,3 a j.], neboť on sám je v-ý. Tento přívlastek je téměř stálým doprovodem jména Hospodinova. Snad to souvisí, jak se někteří vykladači domnívají, s pronikajícím monotheismem u starého Izraele, jak dosvědčují srovnávání Boha s jinými božstvy [Ex 18, 11; Dt 10,17; 2Pa 2,5; Ž 47,3; 77,14nn; 86,10; 95,3], ale také s polemikou proti pohanství,

kde výraz v-ý je stálým přívlastkem božstev [sr. Sk 19,27n]. V-á je Boží síla [Ex 32,11], moc Dt 4,37] a sláva [Ž 138,5], v-é je jeho milosrdenství [Ž 86,13; 108,5], slitování [Iz 54,7], jeho jméno [Ž 76,2; 99,3; Mal 1,11]. Formule Bůh silný, v-ý a hrozný [Dt 7,21; 10,17; Neh 1,5; 4,14; sr. Jr 32,18] označuje Izraelci podstatu Boží, jeho jedinečnost, vyvýšenost, nadsvětnost, všemohoucnost, slávu i svatost. On je v-ým Králem nade vší zemí [Ž 47,3; Mt 5,35], on je výlučně chvályhodný [1Pa 16,25; Ž 48,2; 96,4]. Proto také každý hřích, každé přestoupení jeho Zákona je v-ým hříchem [Ex 32,30; 1S 2,17; 2Kr 17,21; Ž 19, 14; 25,11; Am 5,12].

V NZ-ě jde převážně o překlad řeckého *megas,* jež zahrnuje v sobě vše, co SZ vyjadřuje výrazem *gádôl, rab, saggî* a pod. Zde si všimneme pouze některých nz míst. Mt 15,28 mluví o v-é, mocné, všeočekávající víře. Ti, kteří stojí v mimořádném, úzkém poměru k Bohu, jsou označováni výrazem v-ý [L 1,15.32; 7,16; Zd 4,14]. Pavel mluví o lásce jako o největším z darů milosti, charismat [1K 12,31; 13,13]. Je největší proto, že buduje [Kral. ‚vzdělává‘] pospolitost [sr. 1K 14,4n], ale hlavně proto, že všecky ostatní dary jednou pominou, protože jich nebude třeba, ale láska nikdy nepadá [Kral. ‚nevypadá‘, 1K 13,8], nepomine »ani při největším přelomu Božích dějin, přetrvá i hranici, oddělující přítomnou pozemskou a časnou skutečnost od budoucí dokonalosti, hranici smrti, soudu a vzkříšení. Láska je jediná skutečnost společná zemi i nebi, přítomnosti i budoucnosti, církvi i království Božímu; je nejvlastnějším pojítkem bojující církve s budoucí dokonalostí. Vše ostatní pomine« [J.B. Souček, Výklad 1K, str. 142]. Ovšem, je to láska, jež je spojena s vírou a nadějí a je plodem víry [Ga 5,6]; nejde o lásku jakožto lidskou možnost, nýbrž o charismatické vybavení, dané Bohem. Je to láska, jež se ztělesnila v sebeoběti Ježíšově [J 15,13] a do níž věřící musejí ustavičně dorůstat [1J 3,16].

V Ef 5,32 označuje Pavel Gn 2,24 [Ef 5,31] za v-é tajemství, t. j. za velmi tajemný výrok, v němž je skryto proroctví o poměru Krista k církvi. Podobně 1Tm 3,16 mluví o v-ém tajemství pobožnosti [Žilka: »Veliká jest tajemná pravda náboženství«], že se totiž Bůh zjevil tělesně, byl ospravedlněn Duchem, ukázal se andělům, hlásán pohanům, vírou uznán ve světě, vzat v slávu. Tyto skutečnosti jsou v-ou záhadou neprobuzenému, přirozenému člověku. Zbožnost sama, spojená se skromností, je pramenem v-ého zisku [1Tm 6,6], rovněž ‚smělá doufanlivost‘, t. j. odvážná důvěra v Boha, má naději na v-ou odplatu [sr. Mt 5,12; 10,32]. - Podle Ju 6 chystá Bůh v-ý soud [Sof 1,14], který zahrne všecko lidstvo, ale také nebeské mocnosti. Tento soud je označen ve Zj 6,17 jako ‚v-ý den jeho hněvu‘ [Jl 2,31; Sk 2,20].

V době Ježíšově byla mezi židovskými bohoslovci s oblibou přetřásána otázka, kdo bude největší v království nebeském. Odrazem této otázky byla touha po předních místech v bohoslužebných shromážděních, zasedáních synedria, při *večeřích a pod. Budoucí zahrada Eden bude mít podle učení zákoníků sedm oddělení. Byl spor o to, které z těchto oddělení bude nejvznešenější a kdo se do tohoto oddělení dostane. Na tomto pozadí pochopíme otázku učedníků u Mt 18,1, která u L 9,46 je přeměněna v otázku po tom, kdo z učedníků je největší. Ježíš postavil mezi učedníky pacholátko jako symbol pravé velikosti v království Božím [Mt 18,3n]. Tím odsoudil všecky snahy židovské zbožnosti dosáhnout velikosti vlastním úsilím. Do království Božího se hodí jen ten člověk, který jako dítě důvěřivě přijímá, co je mu nabízeno, kdo nemá žádných nároků, jež by chtěl uplatňovat, kdo se poníží, pokoří jako dítě, t. j. kdo není puzen touhou po moci, ale na svém místě pokorně koná službu lásky. Tím se postavil Ježíš proti záslužnictví farizejské zbožnosti. U Mt 20,20nn je otázka po velikosti zarámována do vypravování o žádosti matky Jakuba a Jana, aby její synové zaujali nejčestnější místa v království Božím. Ježíš odpovídá, že velikost záleží v nezištné, sebeobětovné službě druhým. A stal-li se kdo opravdu v-ým, užije této své velikosti ke službě [L 22,26n]. U Mk 10,43 odpovídá Ježíš na otázku, jak se kdo stane v-ým; u L 22,26n odpovídá na otázku, jak s touto velikostí naloží. Ježíš sebe klade při tom za příklad: »Ale já mezi vámi jsem jako ten, který slouží.«

Podle Mt 5,19n ten, kdo narušuje plnou platnost Boží vůle, jak byla vyjádřena Zákonem a vyložena Ježíšem v kázání na hoře, všelijakými lidskými přídavky, ustanoveními a omezeními [»Slyšeli jste, že říkáno bylo starým«, v. 21.27.31.33.38.43, je polemikou proti zákonickému tradičnímu výkladu Zákona; proto ‚slyšeli jste‘, nikoli ‚psáno jest‘; sr. Mt 23,4], ten bude slouti nejmenším, nejnepatrnějším v království nebeském, ano podle v. 20 do něho vůbec nevejde [sr. Mt 23,13]. Jen ten, kdo plní vůli Boží i v tom nejmenším a jiné tak činit učí, bude nazván v-ým v království nebeském. Sem možno zařadit i otázku po největším, prvním přikázání [Mt 22, 36 v překladu Žilkově: »Mistře, který příkaz v zákoně je největší?«], jež je pochopitelná na pozadí zákonické zbožnosti. Ta rozeznávala v Zákoně 248 příkazů a 365 zákazů, a hodnotila je podle toho, jak velkého lidského úsilí vyžadovaly a jakým způsobem jejich přestoupení mohla být smířena. Podle toho rozlišovala přikázání lehčí a těžší. Odpověď Ježíšova ukazuje, že mu jde o plnění vůle Boží, nikoli o jednotlivé příkazy a zákazy, jinými slovy, jde mu o vystižení principu všech příkazů a zákazů. Jemu všechen Zákon i proroci visí na dvojpříkazu lásky k Bohu a bližnímu. Jde mu o vnitřní spojení s Bohem a oddanost jemu, o synovství Boží, jež se uplatňuje v poměru k člověku. V tomto poměru k člověku se přijatá láska

Boží obráží a vyžívá [sr. Mt 5,44-48], takže je možný i Žilkův odvážný překlad: »Miluj svého Pána Boha celým srdcem, celou duší a celou myslí. To je největší a první příkaz; druhý je s ním stejný: Miluj svého bližního jako sebe« [Mt 22,37n; Mk 12,28; Dt 6,5 + Lv 19,18]. Tím přemohl Ježíš v zásadě židovské zákonictví, které tvrdilo, že svět stojí na třech věcech: na thoře, obětní službě a prokazování lásky. Ježíš nejen že nestaví lásku nad Zákon a oběti, jak to činí zákoník u Mk 12,33, nýbrž vůbec pomíjí Zákon a oběti a lásku prohlašuje za princip, srdce vůle Boží.

U Mt 11,11; L 7,28 nazývá Ježíš Jana Křtitele největším prorokem mezi syny ženskými, protože v něm vyvrcholila a ukončila prorocká doba očekávání království Božího. Ale ten, kdo prožil příchod království Božího, t. j. kdo přijal Ježíše Krista, byť byl nejmenší a sebebezvýznamnější v tomto království, je větší než Jan Křtitel [Mt 13,16n]. Někteří vykladači v souhlase s církevními Otci se však domnívají, že tím nejmenším v království Božím myslí Ježíš, který přišel, aby sloužil, sama sebe. On přinesl království Boží, a proto je větší než Jan Křtitel, který jeho příchod pouze oznamoval [sr. Mt 12,6.41n].

To vede k janovskému pojetí velikosti ve vztahu k Ježíši Kristu a Bohu. Když Natanael vyznal svou víru v mesiášství Ježíšovo, bylo mu dáno zaslíbení, že uzří něco většího nad to, totiž otevřené nebe a slávu Kristovu [J 1,50n]. Myslí se tu na všecky projevy božské přítomnosti, jež učedníci prožili v obecenství s Ježíšem od uzdravování až po křížení mrtvých. Ježíš sám prohlašuje křížení mrtvých nikoli pouze za *znamení, jímž byly divy, odkazující za sebe, nýbrž za větší skutek než znamení, protože v něm jednota mezi Otcem a Synem je naprosto jasná [J 5,17-21.26]. To největší, co dává Ježíš, je věčný život. Škrabal překládá J 10,29 podle lépe doložených rukopisů: »Co mi dal Otec, je větší nade všecko, a nikdo to nemůže vyrvati z ruky Otce«. Myslí se tu na věčný život, největší Boží dar, který dává Syn z plné moci, dané mu Otcem. Tuto plnou moc mu nikdo nemůže vzít. Podle kral. překladu je záruka pastýřské péče Kristovy založena ve velikosti Otcově. Odchod Ježíšův k Otci mu umožní, aby skrze učedníky, kteří s ním zůstanou u víře spojeni, vykonával větší skutky, než jaké konal za svého pozemského života [J 14,12]. Přesto však upozorňuje učedníky, že budou prožívati totéž, co on: nenávist, ale také poslušnost víry [J 15,20]. Neboť »není služebník větší nad pána svého, ani posel větší nežli ten, kdo jej posílá« [J 13,16]. Ježíš je právě větší než praotcové a proroci. Tušila to Samaritánka [J 4,12] i židé [J 8,53]. Ježíš sám prohlašuje, že má pro svůj mesiášský nárok větší svědectví, než podával Jan Křtitel; Janovo svědectví bylo jen lidské [J 5,34], Ježíš však má na své straně svědectví svých činů, které mu dal Otec vykonati, a svědectví Písem [J 5, 36.39]. Svědectví Boží je větší než svědectví lidské [1J 5,9]. Při tom však Ježíš vyznává, že Otec je větší než on [J 14,28].

K 1J 3,19n viz heslo *Potupa, potupen, str. 698.

Do oblasti hellenistické theologie nás vede Tt 2,13. Ježíš Kristus je tu označen výrazem ‚veliký Bůh a Spasitel‘, který se ozýval často v hellenistických kultech [sr. Sk 19,27n]. Hejčl překládá: »Očekávajíce v blahé naději slavný příchod velikého Boha a Spasitele našeho Ježíše Krista« [sr. Mt 16,27]. Do oblasti magicko-hellenistické zbožnosti spadá označení kouzelníka Šimona za ‚Boží moc velikou‘ [Sk 8,10]. Chce se říci, že Šimon je božský člověk, prostředník Božího zjevení, vtělení veliké moci Boží [sr. v. 9].

V-é věci Boží‘ [Sk 2,11] = veliké činy, skutky Boží, zvláště zjevení Boží v Kristu Ježíši.

Velryb. Tak překládají Kral. tři hebr. výrazy: *tannîn* = velká mořská ryba, »velryb«, [Gn 1,21; Jb 7,12; Ž 148,7]. Kral. totéž slovo překládají také výrazy had [Ez 7,9n], drak [Dt 32,33; Ž 74,13; 91,13; Iz 27,1; 51,9; Jr 51,34; Ez 29,3]; *tannîm* = šakalové. Kral. toto slovo překládají u Ez 32,2 velryb, u Jb 30,29; Iz 13,22; Mi 1,8 a j. výrazem ‚draci, neboť v textu opravdu jde o zjevy mythologické, démonické, nikoli o živočichy zoologicky zařaditelné. Hebr. *livjátán* je přeloženo výrazem v. u Jb 3,8; 40,20; Ž 104,26, kdežto v Ž 74,14; Iz 27,1 mají Kral. *Leviatan. Řecké *kétos* u Mt 12,40 označuje mořskou obludu. U Jon 2,1 se v hebr. textu právě tak jako v kral. překladu mluví nikoli o velrybě, nýbrž jen o velké rybě. Jediná ryba, jež je s to pohltiti celého člověka, jest žralok obecný *[calcharias vulgaris],* který dosahuje délky až 10 m. Ale právem poukazují někteří vykladači na to, že Jonáš [= holubice] je symbolem Izraele, velká ryba symbolem Babylona [sr. však užití tohoto jména ve Zj 14,8 a j.!], který Izraele téměř pohltil, ale znovu vydal na rozkaz Hospodinův. *Jonáš. Jb 3,8 podle Biče I., 220 »připomíná prastarý mythus, podle něhož slunce dlí přes noc v oceánu, ovládaném nějakou obludou. Ráno, dokud netvor ještě spí, mu uniká. Proto si přeje Job, aby v den jeho narození byl býval vzbuzen onen ‚velryb‘, aby zadržel slunce a nedal vzejíti dni«. Oceán je podle orientálních a izraelských představ zbytek chaosu, z něhož povstalo nebe i země. Proto zůstává oceán sídlem Leviatana, protivníka Hospodinova. U Ez 32,2 jde o symbol Egypta právě tak jako u Iz 27,1; Ez 29,3.

Ven vypouštěti. Tímto slovem překládají Kral. u Mt 15,17 a Mk 7,19 řecký výraz *afedrón,* který je v NZ jedině zde. Je to pravděpodobně makedonské vulgární slovo, označující záchod. Tak je také mají Kral. poznámky: »ná záchod vymítáno bývá«, Žilka, Hejčl i Škrabal překládají »do stoky«. Č.

Vepnouti [Ex 26,11; 39,18, kde je minulý čas »vpjali«] = zapnouti, zavěsiti. Č.

Vepř. Požívání vepřového masa bylo

Izraelcům zakázáno. Rozhodovaly jistě ne tak důvody zdravotní, jako náboženské [Lv 11,7; Dt 14,8]. V. byl totiž u pohanů posvátným zvířetem, určeným k obětem. Při vykopávkách v Gázeru na území pokolení Danova byly v posvátné jeskyni poblíž starověkého obětiště nalezeny kosti vepřů. Nálezy pocházejí asi z 2. tisíciletí př. Kr. To nasvědčuje tomu, že v. měl důležité místo v pohanských obětech u národů palestinských. Proto měli Židé vepřové maso v ošklivosti [Iz 65,4; 66,3.17]. Ani dnes Židé v Palestině [stejně jako mohamedáni] nepěstují vepřový dobytek. Majitelé vepřového stáda, o němž se vypravuje u Mt 8,30nn; Mk 5,13, byli proto sotva Židé. Když Antiochus Epifanés chtěl Židy ponížiti, dal na oltáři Hospodinově v Jerusalemě obětovati v-e [kolem r. 170 př. Kr.]. Divoký v. lesní žije doposud v některých lesích palestinských, hlavně na hoře Tábor [sr. Ž 80,4]. *Svině.

Veřeje, dva kolmé obrubové trámy, obyčejně dřevěné, výjimečně kamenné, na nichž jsou upevněny dveře [zárubně, futro]. Kral. tak překládají hebr. *m^e^zûzá* [Ex 12,7.22n; 21,6; Dt 6,9; 11,20; Sd 16,3; 1S 1,9; 1Kr 6,31; 7,5; Př 8,34; Iz 57,8; Ez 41,21; 43,8; 45,19; 46,2] a *'ajil* [Ez 40,9n. 16.21.24.26.29.31.33n. 36n.48n; 41,3], jež jindy překládají výrazem *podvoj. Badatelé se domnívají, že *'ajil* je architektonický název pro umělecky vyřezávané v. a uspořádané jako výstupek, otevřená krytá předsíňka [lidově žudro]. U Am 9,1 a Sof 2,14 nejde o v., nýbrž o prahy [hebr. *sap,* sr. Sd 19,27; 1Kr 14,17; Ez 40,6 a j.]. Veřejím domu se přisuzoval za starověku velký význam. »Věřilo se, že v nich sídlí domácí bůžkové, ochránci domu. Když se otrok rozhodl nepřijmouti pánem nabízenou svobodu a chtěl setrvati v jeho domě dál, zpečeťovalo se toto rozhodnutí symbolickým úkonem. Pán jej vedl k ‚ochránci domu', kde mu probodl ucho na znamení, že jej připoutává k tomuto místu [Ez 21,5n; Dt 15,17]. Na ochranu proti zlým mocnostem se na v. připevňovalo nebo do nich zasazovalo ‚znamení' [Iz 57,8], ať už to byly předměty nebo kresby, jimž se přisuzoval kouzelný účinek. Jahvismus hledí tyto zvyklosti usměrnit aspoň potud, že nařizuje napsati na v. izraelské vyznání víry [Dt 6,4n]. Obyčej židovský pomazávati v. dveří o velikonocích krví jehněčí [Ex 12,7 a j.] vysvětlí se také jen z tohoto okruhu představového« [Bič I., 171n].

Veřejný v Žd 12,23 ve smyslu slavnostní.

Ves. Kral. tak ve SZ-ě překládají šest nebo sedm hebr. výrazů, nejčastěji *chásér,* jež označuje dočasně oplocené nebo jinak chráněné ležení, jaká zřizují pastýři a nomádi, aby se zajistili před přepadnutím [Gn 25,16; Iz 42,11], pak také nehrazenou vesnici na rozdíl od pevnosti a města [Lv 25,31; Joz 13,23; 1Pa 9,16.22.25; Neh 11,25; 12,28n; Iz 42,11]. Byla to často jen skupina z hlíny slepených chatrčí vně městských hradeb. Proto se mluvívá o »městech a vsech jejich« [Joz 13,28; 15,32; 19,7]. Město bývá nazýváno matkou, vesnice ‚dcerou' [Kral.‚městečka', Joz 17,1]. Podléhala městu soudně i právně a musela odvádět poplatky. Zato v čas nebezpečí se její obyvatelstvo uchylovalo do města o ochranu. Všude tam, kde v kral. textu čteme jména, začínající výrazem Azar, což je převodem hebr. *chásér,* jde o vesnice, jež měly zeměpisný význam [*Azar Enan, *Azar Gadda, *Azarmot, *Azarsual, *Azarsusa]. Sem patří i ves *Addar [Joz 15,3; Nu 34,4]. Hebr. *chavvá* znamená snad stanovou vesnici. Toto označení je spojeno se jménem *Jairovým; vsi Jairovy [Nu 32,41; Sd 10,4; 1Kr 4,13; 1Pa 2,23] ležely někde v sev. Galádu [Dt 3,14; Joz 13,30]. »Probodl jsi hlavu vsí jeho« [Ab 3,14] = zničil jsi náčelníky, předáky nejen měst, ale i venkova.

V NZ-ě tak Kral. překládají řecké *agros* [= pole], jež může znamenat i venkov na rozdíl od města [Mt 22,5; Mk 5,14; 6,56; L 8,34; 14,18]. NZ rozeznává mezi městem *[polis],* městečkem *[kómé]* a vsí *[agros].* Rozdíl mezi nimi byl jednak ve zřízení, jednak v počtu obyvatel. Praví-li Josephus Flavius, že i to nejmenší městečko Galilejské mělo přes 15.000 obyvatel, tedy podle svého zvyku silně přehání. Zdá se, že židovské vesnice byly tak malé, že nemohly mít ani vlastní synagogy.

Veselé, nč. veselí, veseliti se, veselost. Jelikož téměř všecky hebr. výrazy, jež Kral. překládají slovy v-é, v-í, v-iti se, v-ost, jsou uvedeny a vysvětleny v heslech *Plesání, *Radost, radovati se, *Rozveseliti se, stačí, když podle Kašparovy Konkordance seřadíme citáty pod záhlaví hebr. výrazů, jejichž výklad si čtenář najde v uvedených heslech. Hebr. *sámach [sámé^a^ch]* je přeloženo výrazy vesel, veseliti se v Dt 12,7.12; 16,11.14; 26,11; 27,7; 33,18; Sd 9,19; 1S 6,13; 2S 1,20; 1Pa 16,10; 29,9; 2Pa 6,41; 29,36; Jb 3,22; 22,19; 31,25; Ž 58,11; 63,12; 64,11; 66,6; 67,5; 68,4; 70,5; 85,7; 105,3.38; 107,30; 122,1; 126,3; 149,2; Př 5,18; 15,13; 23,15; 29,20; Kaz 3,12.22; Iz 9,3; 65,13; 66,10; Dn 6,13; Jl 2,21.23; Za 2,10; 4,10; 10,7. Hebr. *simchá* je přeloženo výrazy v-é, v-í, veselý ve 2S 6,12; 2Pa 20,27; 29,30; 30,21.26; Neh 12,43 [veselí]; Jb 20,5; Ž 16,11; 30,12; 100,2; 106,5; Př 12,20; 14,10. 13; 15,21.23; 21,17; Kaz 2,1.2.10.26; 5,20; Iz 7,4; 8,15; 9,3 [veselí]; 16,10; 22,13; 24,7. 11; 35,10; 55,12; Jr 7,34; 16,9; 31,7; Ez 35, 15; Za 8,19; hebr. *tôb* [= býti dobrý; dobrý] je přeloženo výrazy veseliti se, býti vesel, veselý v Sd 19,6; 1S 25,8; 1Kr 8,66; Kaz 9,7; Jr 44,17; Ez 34,14. Hebr. *tûb* podst. jménem veselí v Dt 28,47. Hebr. *'álas* [psáno s koncovým *sámech*] = býti vesel u Jb 20,18; hebr. *'álaz* v Ž 28,7; 60,8; Ab 3,18; hebr. *'álas* [psáno s koncovým *sáde]* v 1Pa 16,32; Ž 5,12; 9,3; 68,4; hebr *'allîz* = radující se [Iz 24,8], rozpustilý, zpupný [Iz 23,7], hebr. *másôs* u Iz 24,8 [veselé harfy]; 32,13 a Ez 24,25; hebr. *sûs, sîs* v Dt 28,63; 30,9; Ž 19,5; Jr 32,41; hebr. *ránan* v Dt 32,43; Ž 33,1; 132,9; hebr. *gîl* v 1Pa 16,31; Ž 2,11; 14,7; 21,2; 35,9; Př

2,44; 23,24n; Iz 35,1. Hebr. *sáchak* [= smáti se] u Jr 30,19.

V Lv 25,9 jde o jásavý zvuk *[tᵉrû'á]* stříbrné trouby, jíž bylo vyhlašováno zahájení milostivého léta. V Ž 38,20 jde o hebr. *chaj* = život, živost, zvláště o dlouhém, šťastném životě [sr. Dt 30,20; Ez 33,15]. Zeman překládá: »A moji nepřátelé žijí, jsou silní a jsou mnozí, kteří mě nenávidí pro lživou příčinu«. Hebr. *nó'am* v Ž 16,6 znamená příjemný.

Přehlédneme-li všecka citovaná místa, dojdeme k závěru, že jde většinou o kultickou radost, jež má ráz demonstrativní [Sd 21,19.21], svědeckou a vyznavačskou [Dt 12,12]. Boží lid se veřejně veselí z Boží pomoci a s určitou hrdostí vynáší, velebí Boží činy. Protikladem této veselosti je stud anebo světská, neduchovní veselost, jež bude souzena [Př 21, 17; Iz 24,7; 32,13 a j.]. Při tom nutno míti na paměti, že i veselost právě tak jako *radost a *plesání je předjímkou veselosti z konečné, mesiášské spásy, jež byla představována jako bohoslužebná slavnost v přítomnosti milostivého Boha.

Co bylo řečeno o SZ-ě, platí zvýšenou měrou o NZ-ě. O většině řeckých výrazů, jež Kral. překládají v-í, veseliti se, byla učiněna zmínka v heslech *plesání, *rozveseliti se. Tak *agalliásthai, ahallián, agalliasis* označují jásavé a děkovné chválení Boží pomoci a spásy [Mt 5,12; L 1,14; J 8,56; 1Pt 1,6.8; Zj 19,7]. Ze všech těchto míst je patrno, že jde o jásavé velebení konečné spásy Boží, kdy bude zjevena sláva Boží a Kristova [1Pt 4,13; Ju 24], jež však už v předjímce byla prožívána věřícími v přítomnosti [Mt 5,12; J 8,56]. I veselí Zachariášovo je v podstatě eschatologickou radostí nad zrozením předchůdce Mesiášova [L 1,14]. Toto veselí je prožíváno zejména v bohoslužebném shromáždění [sr. Sk 2,26; 16,34]. O Synu Božím platí, že ho Bůh pomazal ‚olejem veselé' [Žd 1,9, Žilka: ‚olejem jásání'], t. j. nejen božskou slávou, jež ho odlišila od andělů, ale i spasitelným posláním [sr. Iz 61,1n; Sk 4,27; 10,38].

Řecké *eufrainesthai,* které Kral. překládají také výrazy míti dobrou vůli [L 12,19], hodovati [L 16,19], radovati se [Zj 18,20], znamená původně míti dobrou náladu a odpovídá hebr. *sámach, simchá, másôs, sûs* a pod. Může označovat dobrou náladu při docela světském hodování [Kaz 8,15, sr. L 12,19; 15,29; 16,19], ale také radost otcovu nad návratem ztraceného syna [L 15,23n.32], nebo radost přátel, kteří se opět setkali [2K 2,2], nebo kultickou radost [Sk 7,41]. Nebesa a jejich obyvatelé, ale také pohané jsou vyzýváni, aby se veselili nad Božím soudem posledních dnů a konečnou spásou [Zj 12,12, sr. 18,20; Dt 32,43; Ž 96,11; Iz 44,23; 49,13]. Avšak toto veselí lze prožívat už nyní, protože Bůh i pohanům dal zvěstovat spásu [Ř 15,10] a způsobil, že duchovně neplodný Izrael zplodil v Kristu mnoho synů [Ga 4,27, sr. Iz 54,1]. Základem křesťanské veselosti je naděje [Ř 12,12, kde Kral. překládají výrazem veseliti se řecké *chairein,* jež obvykle tlumočí slovesem [z] radovati se, na př. Mt 2,10; 5,12; J 3,29; Ko 1,24 a j.].

Na dvou místech je tak přeloženo řecké *euangelizesthai* = donésti radostnou zprávu, zvěst [L 1,19; 1Te 3,6], jednou řecké *skirtán* = skákati [radostí], poskočiti [L 6,23]. Jde o radost nad odplatou v nebesích.

Veslo. Iz 33,21 rozeznává mezi lodí s vesly a velkou bárkou, jež byla poháněna plachtami [Iz 33,23; Ez 27,7]. Velké námořní lodi mívaly plachty i v-a. *Loď. *Tarský. - U Jk 3,4 nejde o obyčejné v., nýbrž o kormidlo.

Vesnice. [Mk 6,36; L 9,12]. *Ves.

Vésti. [povedu], provázeti, sprovoditi, ukazovati cestu; přivésti; říditi, spravovati. Většinou jde o překlad hebr. *náchá,* jež se převážně vztahuje na vedení Boží, vyjma několik případů, na př. když Mojžíš je Bohem pověřen, aby se stal vůdcem Izraele a sprovázel jej tam, kam Bůh rozkázal [Ex 32,34], nebo když se praví, že upřímé vodí sprostnost [*Sprostnost, Př 11,3, sr. Kaz 2,3] a pod. Izrael zažil Boží vedení na samém začátku své existence [Ex 13,17.21; 15,13; Nu 24,8; Ž 77,21; 78,14; 87,53; 106,9; Iz 63,14]. Bůh ovšem vede i jednotlivce, jako na př. Abrahama [Joz 24,3] a j. V Božím vedení je zahrnuta také jeho péče a určitý cíl [Ž 78,72; 107,7.30; proto bývá s vedením spojován pojem pastýře Ž 80,2; o jednotlivcích Ž 23,3; 31,4; 73,24], takže věřící znovu a znovu prosí za jeho vedení [Ž 5,9; 27,11; 139,24; sr. 25,5; 60,11; 119,35]. Vésti znamená zároveň učiti [Ž 25,5.9; 27,11; 143,10]. Někdy je vedení Boží opsáno tak, že není jmenován Bůh, nýbrž jeho ruka [Ž 139, 10], jeho světlo a pravda [Ž 43,3], jeho dobrý duch [Ž 143,10; sr. L 11,13]. Hebr. *j-b-l* v určitém tvaru je užíváno o vedení zvířat k obětní porážce [Iz 53,7; Jr 11,19, sr. 51,40; Iz 18,7; Oz 10,6; Sk 8,32]. Na Iz 53,7 navazují i nz místa, jež mluví o tom, že byl Ježíš veden k Pilátovi [Mt 27,2; L 32,1] a na Golgotu [Mt 27,31; Mk 15,20.22]. V. při [Př 22,23; 23,11; Jr 50,34] = vzít spor do vlastních rukou jako soudce i obhájce. Zatím co Božím soudem zpustne země, jež se protivila Božím řádům, takže nebude schůdných cest, Hospodin přece jen ty, kteří v tom zmatku jsou jako slepci, ale spoléhají na něho, provede tak, jako provedl lid Boží na cestě z Egypta [Iz 42,16] svými vlastními cestami [Iz 35,8]. Mesiáš otevře oči slepců a vyvede ze žaláře vězně, z vězení ty, kteří sedí ve tmách [Iz 42,7].

U Iz 11,6 jde o překlad hebr. *nahag* = hnáti [dobytek]. V eschatologické době pokoje i divoká zvěř přestane být obrazem rozvášněné a mstivé lidské společnosti, a stane se obrazem nového lidstva; i příroda bude totiž proměněna [Iz 65,25], takže malé pacholátko bude s to vésti kdysi divoké šelmy tam, kam chce.

V NZ-ě slibuje Ježíš svým učedníkům [J 16,13], že je Duch sv. uvede [řecky *hodégein* = ukázati cestu, býti vůdcem] do všeliké

pravdy, t. j. povede je tak, by došli cíle poznání celé pravdy o Kristu a Bohu [sr. Ž 143,10], jinými slovy: Duch sv. bude jejich učitelem [J 14,26]. Ti, kdo jsou vedeni, dají se pudit, ponoukat *[agesthai]* Duchem sv. a povolují mu, jsou syny Božími [Ř 8,14] a nepodléhají zlořečenství Zákona [Ga 5,18] a rozličným žádostem těla [2Tm 3,6]. V 1K 12,2 je užito řeckého slovesa *apagesthai* = býti strhován. Pavel tu odpovídá na dotaz korintského sboru, jak lze bezpečně rozeznat vytržení mysli v Duchu sv. od mámení zlými duchy. Pavel se dovolává předkřesťanské zkušenosti některých svých čtenářů, kteří se pamatují, že ve vytržení mysli při pohanských mystériích člověk už neovládal svá duševní hnutí, že už nedovedl kontrolovat své projevy a byl veden, strhován jakoby pudem k božstvům, o nichž ovšem křesťanské poznání ve shodě s židovským nyní ví, že to jsou pouhé němé modly. Škrabal překládá: »Dokud jste byli pohany, byli jste pudově voděni k němým modlám«. Podobná neovladatelnost duševních hnutí je při vytržení Ducha sv. Člověk přitom nemá svou vůli, nemůže vědomě jednat a nemůže také nic předstírat. Jestliže tedy ten, kdo je u vytržení mysli, zvolá: »Ježíš buď proklet«, je to bezpečným znamením, že Duch sv. v něm nepůsobí. Kdo však ve skutečném vytržení mysli provolává panství Ježíšovo [‚Ježíš je Pánem‘], dokazuje přítomnost Ducha sv. [sr. J. B. Souček, Výklad 1K str. 128n]. -Sk 21, 21 překládá Žilka: »O tobě měli zprávu, že všecky Židy učíš odpadlictví *[apostasia]* od Mojžíše«. - V Ř 13,6 jde o sloveso *proskarterein* = něčím se pilně zabývati, něčemu se vytrvale věnovati. Žilka do svého překladu vložil výkladovou vsuvku, kterou dáváme do uvozovek: »Proto také platíte daně, vždyť jsou to Boží úředníci, právě o ‚Boží dílo‘ vytrvale usilující«. Řecké *deigmatizein,* které Kral. v Ko 2,15 překládají ‚vésti na odivu‘ [*Odiva], znamená vydati potupě. J. B. Souček překládá: »Odzbrojil vlády a vrchnosti, vydal je veřejné potupě a triumfoval nad nimi v kříži«. W. Lueken má místo ‚v kříži‘, ‚v Kristu‘. Obojí překlad, jenž je už výkladem, je možný. Myslí se tu na andělské bytosti, které byly v Kristu kdysi stvořeny Ko 1,16, ale potom se zřejmě pokusily vzbouřiti se proti jeho svrchovanosti a státi se samostatnými mocnostmi [sr. J. B. Souček, Výklad Ko, str. 57]. Pisatel Ko chce tím naznačit bláhovost těch, kteří skrze tyto mocnosti hledají cestu k Bohu, místo aby ji hledali přímo a jedině u Krista.

Ostatní výskyty slovesa vésti jsou jasné.

Vésti se = dařiti se, míti se [Gn 40,14; 2Kr 18,7; Ž 1,3; Dn 8,24 a j.].

Vetchost, vetchý, staroba; stářím opotřebovaný, zastaralý, chatrný, nepevný. Opak nového. Kral. tak překládají řecké *palaios* u Mt 9,16; L 5,36, které jinde překládají výrazem starý [Mk 2,21n; Mt 13,52]. Ježíš u Mt 9,16n [a par.] na otázku učedníků Jana Křtitele, proč se on a jeho učedníci nepostí, zdůrazňuje neslučitelnost starého [vetchého] s novým. To, co Ježíš přináší, nelze sloučiti se starým, dosavadním právě tak, jako nelze přišívat záplatu z nové, nevalchované látky na starý šat, protože nevalchovaná látka není tak poddajná jako látka opotřebovaná a při nejmenším napětí vytrhne kus staré látky. Právě tak nelze líti nové, ještě zcela nevykvašené víno do starých měchů. Vetché roucho a starý měch jsou obrazem sz-ch obřadních předpisů, mezi něž patří i půst. Evangelium Kristovo nelze přizpůsobit starým, už opotřebovaným formám. Vyžaduje nového způsobu zbožnosti, která netkví jen v zevnějšku, nýbrž v upřímnosti a v dokonalém plnění [sr. Mt 5,21-48]. A přece nepřišel Ježíš to staré rušit. Novost evangelia spočívá právě v tom, že je naplněním všeho toho, co ve SZ-ě bylo obsaženo jako předpověď [Mt 5,17]. Těžký je výklad L 5, 38n; jednak je věta »a obé bude zachováno« vsuvkou v některých rukopisech [viz Žilkův a Škrabalův překlad, kteří tuto vsuvku vynechávají; Hejčl ji klade do závorky], jednak se zdá, že tato vsuvka s v. 39 mluví pro zachování starého aspoň pro ty, kteří v »sz-m duchu od malička vyrostli a už takřka zestárli [a] nepřijímají již tak snadno učení Kristovo, poněvadž je pokládají za nové [‚mladé víno‘] a domnívají se, že učení SZ-a je dokonalejší a potřebnější« [Hejčl]. Zdá se však, že v. 39 je spíše výstrahou před přeceňováním starého a že onu vsuvku nutno chápat ve smyslu Mt 5,17: »Bude zachována předpověď i její naplnění«.

Podle Ř 7,6 je bohoslužba, předepsaná mojžíšským Zákonem a tkvící v plnění psaných předpisů [litery], zastaralá a musí být nahrazena bohoslužbou v duchu, v novosti ducha. Hejčl překládá: »Nyní však jsme zproštěni zákona, protože jsme odumřeli tomu, v čem jsme byli poutáni [t. j. nadvládě Zákona], takže sloužíme v novosti ducha, a ne v zastaralosti litery«. Žilka: »A můžeme sloužiti novým způsobem, v duchu, a ne starým, podle písmene« [sr. J 4,23n]. V Žd 8,13 v navázání na Jr 31,31nn se praví, že zřízením nové smlouvy v krvi Kristově prohlásil Bůh první smlouvu ze Sinaje za zastaralou, vetchou, a tudíž neplatnou. »Co vetší a stárne, je blízko zániku« [Hejčl].

Vetknutý == zabodnutý, vražený, o kopí v 1S 26,7. Č.

Vetšeti, stářím zchatrněti, opotřebovati se [Dt 8,4; L 12,33]. *Vetchost, vetchý.

Vezdejší. [Stč. veždajší, utvořeno od veždy, vezdy; vždy; rozumí se tím to, co je veždy, vždy, každodenně]. Tak překládají Kral. tři řecké výrazy: *kathémerinos* [= každodenní, Sk 6,1], *efémeros* [= vyměřený pro den, Jk 2,15]. Ve Sk 6.1 jde o denní stravovací službu, denní podělování, při němž byly hellenistické vdovy zanedbávány, u Jk 2,15 jde o denní obživu. Kolem třetího výrazu *epiúsios,* kterého je užito v modlitbě Páně [Mt 6,11; L 11,3] ve spojení s chlebem, rozvinula se dlouhá bohoslovecky-vykladačská debata, jež dosud

není jednoznačně ukončena. Nejčastěji se chápe výraz *epiúsios* ve smyslu budoucí, následující, pro následující den. Toto pojetí je podporováno Hieronymem, který tvrdil, že v aramejsky psaném Hebr. evangeliu četl *máchár* = zítřejší, ranní. Znamenalo by to, že Ježíš učí, abychom si už dnes anebo denně vyprošovali chléb na zítřejší den. Stejně však je možné překládat: »pro právě nastávající den«, při čemž nutno míti na paměti, že kultický den u Židů začínal východem první hvězdy, tedy večer. Někteří vykladači chápou výraz eschatologicky a myslí na chléb v budoucím *věku. Jiní mají za to, že *epiúsios* znamená ‚k existenci potřebný' nebo ‚ne nad potřebu', a ještě jinak, ale tyto výklady narážejí na mluvnické těžkosti. Jediný mimobiblický doklad tohoto slova ho používá jako technického [odborně ustáleného] výrazu pro denní dávku vojenského stravování.

Proti výkladu Hieronymovu se staví Mt 6, 34, kde Ježíš varuje před starostmi o zítřejší den [sr. Mk 6,8; L 10,7]. Proti eschatologickému výkladu lze namítnout, že by čtvrtá prosba byla pouhým opakováním druhé prosby o příchod království Božího. Zdá se, že výraz *epiúsios* není označením časovým, nýbrž měrovým: tolik, kolik je ho třeba, potřebný, po př. přesněji: na den potřebný, jak by to bylo ve shodě se zmíněným mimobiblickým dokladem a jak se také překládá ve Vulgátě L 11,3 [quotidianus = každodenní]. Možná, že i uvedená jiná řecká slova ve Sk 6,1 a Jk 2,15 jsou už vlastně výkladem nejasného *epiúsios*. K věci srovnej také vypravování o vydání manny na poušti, Ex 16; dále Př 30,6]. Věřící, který se s plnou důvěrou obrací na Boha, prosí: »Chléb, který potřebujeme, dej nám dnes«.

XX

Věčně [věčnost, věčný] ; věk [věky, na věky]. Všecka tato slova je možno a radno probrati v jednom článku nejen proto, že jsou odvozena od téhož českého kořene, nýbrž nadto proto, že v biblickém, zejména starozákonním podkladu k sobě těsně patří po obsahové stránce. Vždyť v hebrejštině není přídavných jmen, takže na př. »Bůh věčný« nelze říci jinak než »Bůh věčnosti«, ještě přesněji »Bůh věku«.

1. a) Českého »věk«, které v běžné mluvě označuje předně životní dobu člověka, jeho stáří, je i v Starém Zákoně někdy užíváno v podobném smyslu. Je jím překládáno na př. slovo *chajjîm* [život] Gn 7,11; 2S 19,34; *jôm [jámîm]* = den [dny] Gn 18,11; 24,1; 1Kr 3,11; Jb 14,1; 15,10 nebo *dôr* [pokolení, generace] Gn 6,9; Ex 16,32n; Dt 2,14; 29,22; Jb 8,; Ž 22,31; 48,14. V některých z těchto míst se však už přechází k obecnějšímu významu českého »věk«, které může označovat také neurčitý, obyčejně však dlouhý časový úsek. V tomto smyslu bývá »věk« překladem několika hebrejských slov, z nichž nejčastější, významově nejobsáhlejší a nejdůležitější je *'ôlám*. Jím se označuje obecně doba velmi odlehlá, takřka nedohledná. V první řadě dávná minulost, tak Př 8,23; Ž 24,7.9; Kaz 1,10; Iz 63,9; Jr 28,8; Mi 5,2 a na mnoha jiných místech, kde Kraličtí namnoze překládají jinými českými slovy [dny staré Dt 32,7; dny starodávní Am 9,11 sr. Př 22,28; 23,10; lid dávní Ez 26,20 sr. Ž 77,6 a j.]. Někdy se zřejmě myslí na události dějinné minulosti [tak Iz 58,12; 61,4], jindy však na pravěk, který se ztrácí v mythickém nedohlednu, ale který právě proto má zvláštní hodnotu, závaznost a trvalost: dny staré Dt 32,7 jsou něčím, nač se Izrael má rozpomenout a k čemu se má vrátit, brána chrámu jakožto »vrata věčná« [Ž 24,7] má při sobě zvláštní moc, pahrbky věčné [Gn 49,26; Dt 33,15] jsou svědky spolehlivosti Hospodinovy. Tato představa pravěku jako zřídla pravého a závazného jsoucna, společná celému starému východu, bývá vyjadřována také slovem *kédem,* které Kraličtí obyčejně překládají starodávní, dávní, starý a pod., někdy však také věčný [Dt 33,27] nebo věčnost [Ž 55,20]. Obě slova se vyskytují vedle sebe Mi 5,2, kde je zvlášť jasně vyjádřeno, že starodávný, t. j. odvěký, ve věčném úradku Božím založený původ betlémských Davidovců je základem a zárukou jejich budoucího poslání. Častěji než na pravěkou minulost ukazuje však slovo *'ôlám* na nepřerušenou, jistou budoucnost. Někdy je to budoucnost omezená obzorem pozemského života lidského; tak když se o otroku říká, že bude v jistém případě »služebníkem na věky« [Dt 15,17 a j.], t. j. natrvalo, bez možnosti dojít osvobození. Podobně můžeme výrok, že Samuel bude před Hospodinem na věky [1S 1,22], chápat v tom smyslu, že bude zasvěcen jeho službě po celý svůj život. Zde však už také zaznívá hlubší a zásadnější význam slova *'ôlám*. Myslí se při něm nejčastěji na budoucnost neomezenou, protože je to budoucnost Boží. Pro SZ je příznačný pohled obrácený do budoucnosti a důraz na to, že budoucnost má ve svých rukou Bůh a že proto všecko, co On činí a mluví, je nezničitelné, trvalé neboli věčné. On sám je Bůh silný, věčný Gn 21,33 sr. Dt 33,27; Iz 40,28; Dn 12,7, skála věčná Iz 26,4, král věčný Jr 10,10. Proto je věčná i jeho smlouva Gn 9,16; 17,7; 2S 23,5; Iz 24,5; 55,3; 61,8 a j., věčné je jeho jméno Iz 56,5, jeho cesta Ž 139,24, jeho milosrdenství Iz 54,8. Někdy to bývá vyjádřeno jinými hebr. slovy, tak *'ad* = neohraničená budoucnost, věčnost: Otec věčnosti Iz 9,5 sr. 57,15, hory věčné Abk 3,6. Častý je obrat »až na věky«. Správnější by vlastně bylo říkat »na věčnost«, po př. ještě přesněji »na věk«, protože příslušná hebr. slova jsou vždy v jednotném čísle: *lá'ad* Iz 26,4; 65,8; Ž 83,18; 92,8 a j., *'ad-'ôlám* Gn 13,15; Ex 12,24; Dt 12,28; Ž 30,7 a mn. j. Jindy čteme v tomto smyslu *la-nésach* = natrvalo, tak Ž 13,2; 16, 11; 49,20; Jr 3,5 a j. Vždy je tímto obratem vyjadřována jistota, že je spolehlivě, nevývratně a trvale zajištěno to, co je rozhodnuto Božím skutkem a zaslíbeno jeho slovem. Na věky je jeho jméno Ž 92,19, jeho milosrdenství Ž 89,3; 100,5; 103,17; jeho pravda a slovo Ž 117,2; 119,89, jeho království Ž 9,8; 29,10;

146,10. Tyto výpovědi jsou obsahově blízko sz pojetí *pravdy a *věrnosti, jejichž základem je právě Hospodinova svrchovanost nade všemi proměnami časů.

b) Poznání tohoto Božího panství nade všemi časy je také předpokladem toho, aby sz myšlení dospělo k vystižení jednoty časů, kterou nazýváme věčností. Toto slovo samo poněkud vybočuje z vlastního sz obzoru, protože je příliš abstraktní. Kdekoli je nalezneme v Kralickém překladu, je hebrejským podkladem vždy některé ze slov, jindy překládaných »věk« [obvykle *'ôlám* nebo *'ad*], a to veskrze v jednotném čísle. Také přídavné jméno »věčný« je nejčastěji překladem *'ôlám* v singuláru. Tím neříkáme, že překlad »věčnost« a »věčný« je nesprávný. Myšlenka věčnosti v SZ vskutku jest. Ne ovšem jako abstraktní představa nekonečné linie uplývajícího času, nýbrž právě v konkrétní podobě Božího panství nade všemi časy. SZ totiž vidí každý čas v nedělitelné jednotě s událostmi a poměry, které jej naplňují, ne jako prázdnou myšlenkovou kategorii. Protože pak Hospodin je Pánem všech událostí a poměrů, je v tomto jeho panství svorník, který spojuje minulost nedohledného pravěku s nejzazší budoucností a ovšem i s přítomnými projevy jeho vlády. Toto sz poznání věčnosti je vyjádřeno známými slovy o Hospodinu, který jest od pokolení do pokolení, dříve než země a hory, od věků až na věky, t.j. od pravěku do nedohledné budoucnosti [Ž 90,1-2, sr. Ž 10,16; 102,26]. To je také smyslem prorockého výroku, že Hospodin je první i poslední [Iz 41,4; 44,6; 48,12], který se ozývá i v NZ [Zj 1,11.17; 2,8; 22,13]. Je-li věčnost pojata takto konkrétně jako průrazné prosazení Božího jednání nade všemi rozdílnostmi časů, nepřekvapí, že v sz výpovědech o věčnosti má zřetelnou převahu pohled obrácený do budoucnosti. Jde přece v podstatě o to, že nic nezmaří jeho cíle, že on bude mít poslední slovo, že se jeho zaslíbení a jeho pravda osvědčí jako trvalé a spolehlivé.

c) Věčnost, t. j. vynětí z časových mezí a svrchovanost nade všemi časovými rozměry, náleží toliko Bohu samému, jeho spravedlnosti Ž 119,142, jeho soudům Ž 119,52, jeho milosrdenství Ž 136,1-26, jeho království Dn 3,33; 4,31; 7,27. Člověk je však na rozdíl od věčnosti slova Božího pomíjející jako tráva [Iz 40,8; Ž 90,3-10, sr. Ž 39,5-7; 49,11-13 a j.]. Nikde se v SZ nemluví o věčnosti nějaké nejhlubší složky lidské bytosti. A přece tento pomíjející člověk slyší slovo Hospodinovo [Iz 40,8], smí a má očekávat na Hospodina [Ž 39,8], má Hospodina za svůj příbytek uprostřed proměnlivosti věků a pomíjejícnosti pokolení [Ž 90,1]. K tomu třeba přiřadit i slova, jimiž se ve zdánlivém vybočení ze sz střízlivosti přisuzuje věčnost králi, povolanému a pomazanému Hospodinovu [2S 7,13.16.29; Ž 45,3.7 a j.]. Srovnání 1Kr 1,31 s Neh 2,3 a Dn 2,4; 3,9 by naznačovalo, že tu snad jde o pouhé přizpůsobení přemrštěnému, až devotnímu staroorientálnímu dvorskému ceremonielu. V rámci celkového sz pohledu je však nepochybné, že tato slova mají býti chápána jako výraz nepohnutelnosti smlouvy Hospodinovy s Davidem a jeho potomky. Sz proroci chápali tato ujištění jako zaslíbení pro poslední dny, v nichž bude potvrzena smlouva věčná, učiněná s Davidem a s celým Izraelem [Iz 55,3: Ez 16,60; 37,26]. Zevšeobecněním těchto výhledů je možno zaslibovat všem věrným, že bydliti budou až na věky [Ž 37,27-29], že srdce jejich živo bude až na věky [Ž 22,27]. Nebylo by správné viděti v tom jen poněkud přemrštěný výraz trvalosti, která je ve skutečnosti omezena individuálním lidským životem. Jde o skutečnou věčnost, ovšem o věčnost smlouvy Hospodinovy s Izraelem [Gn 9,16; 17,7; Ex 31,16; Lv 24,8; 2S 23,5; Iz 24,5; 61,8; Jr 50,5.] Na této smlouvě budou míti podíl všecky po sobě jdoucí generace synů Izraelských Jde o věčnost Izraele jakožto účastníka smlouvy Hospodinovy. Ale Dn 12,2 dotahuje tuto linii ještě o krok dále, když mluví o procitnutí k životu věčnému čili vzkříšení. Není to bez paralel v jiných výrocích SZ [Iz 26,8; Ž 49,16, kdežto Ez 37 mluví o vzkříšení Izraele jako celku]. Ocitáme se tu však na samém pokraji toho, co je možno říci v mezích SZ, jsme tu u výhledu, jehož plnost bude odhalena teprve tam, kde zaslíbení daná Izraelovi budou uskutečněna v pravém Pomazaném Izraele, v Ježíši Kristu.

2. Viděli jsme, že pojem »věk« [*'ôlám* a pod.] v SZ původně nevyjadřoval abstraktní představu věčnosti, nýbrž označoval dlouhé a odlehlé časové úseky, které jsou v jedno ponětí věčnosti spojeny teprve na základě toho, že jsou všechny podrobeny téže svrchovanosti Boží. Proto je také možno užívat slova »věky« v množném čísle, i když je to v SZ poměrně řídké [Iz 26,4; 45,17; Ž 145,13]. Konkrétně se tím mohou myslit dlouhé periody dějinné nebo také naddějinné úseky svrchovaného jednání Božího, odlišená období jeho vztahu k člověku a proto i rozličné řády bytí člověka i světa. Praví-li se Kaz 1,4, že věk pomíjí a jiný věk nastává, mohlo by se tomu sice rozumět ve smyslu střídání dějinných ér, ale celá souvislost i srovnání s Kaz 3,1nn ukazuje, že tu je spíše ohlas staroorientálních představ o koloběhovém střídání kosmických period, jehož odleskem je i proměnlivost a nestálost osobního života lidského, která však nepřináší nic vskutku nového, nýbrž právě jen neměnný koloběh vzniku a zanikání, rození a umírání. Sz víra v cílevědomé jednání Hospodina, svrchovaného Pána a Soudce všech věků, vzpírala se však této v podstatě bezútěšné představě věčného koloběhu. Proto byla myšlenka stálého střídání věků v postarozákonním židovstvu přetvořena v představu dvou věků *[*'ôlám*]*.* Na jedné straně je starý »tento věk«, zahrnující v sobě všecku pomíjejícnost, porušenost a hříšnost života i světa, tak jak jej člověk zná ze své osobní i dějinné zkušenosti. Na druhé straně je přicházející čili budoucí věk, v němž budou

uskutečněna všechna zaslíbení, jednání Boží bude dovedeno k svému cíli a bude nastolen nový řád pokoje, života, vysvobození od pomíjejícnosti a hříchu. Tento přicházející věk už nebude cyklicky vystřídán jiným věkem, nýbrž bude definitivní, věčný. Tato představa dvou věků, které mají býti odděleny katastrofálním zánikem starého, vzkříšením všeho lidského pokolení ke konečnému soudu a stvořením věku nového, je základní myšlenkou židovské *apokalyptiky, ale pronikla i do rabínského židovství. Je to představa svým původním smyslem časová - jde právě o věky, o dvě periody naddějinného dění. Protože však sz a židovské myšlení o času nikdy není abstraktní, nýbrž chápe každou dobu v nerozlučné spojitosti s jejím obsahem, nabývá pojem starý a nový věk nutně také významu starý a nový *svět. Starší hebrejština nemá vůbec žádného slova pro pojem »svět«, v pozdější hebrejštině se pro tento pojem užívá právě slova *'ôlám,* věk. To zapůsobilo i na řečtinu židovských apokryfních [pseudepigrafních] spisů, kde *aión* [věk] také začíná nabývat významu »svět«, ač řečtina měla pro tento pojem už dávno pohotový výraz *kosmos.*

3. a) Nový Zákon navazuje na sz i pozdější židovské pojetí věků i věčnosti. Slovo *aión* tu předně znamená totéž co sz *'ôlám*: dávnou, ano předvěkou minulost i věčnou budoucnost. Tak se mluví o prorocích, kteří byli od věků, t. j. od prvopočátku Božích cest s lidmi [L 1,70; Sk 3,21]. Praví-li se, že »od věků nebylo slýcháno« [J 9,32], chce se tím v prvé řadě říci, že se o něčem takovém neslyšelo nikdy v lidské zkušenosti, v pozadí je však i myšlenka, že se nic podobného nestalo od samého prvopočátku světa. Ve všech ostatních místech ukazují slova »od věků« na pravěkou, ano věčnou minulost, která přesahuje hranice časného obzoru. Tak se Sk 15,18; 1K 2,7 myslí na odvěké poznání Boží a na jeho úradek, Ef 3,9 i Ko 1,26 na věčné tajemství Boží, které nebylo zjeveno po všecky věky až do Krista. Na druhé straně je i v NZ velice často užíváno rčení »na věky«, dobře známého ze SZ. Jím se ukazuje na budoucí neomezenost Božího jednání. Asi v polovině případů je i v řečtině množné číslo *eis tús aiónas [tón aiónón]*. Tohoto znění v plurálu se užívá zvláště v doxologiích [chvalořečích], jimiž se vyjadřuje sláva a věčnost Boží [Mt 6,13 podle pozdějších rukopisů; Ř 1,25; 9,5; 11,36; 16,27; 2K 11,31; Ga 1,5; Ef 3,21 a j.]. Jindy se však v těsnějším přimknutí k sz způsobu čte jednotné číslo *eis ton aióna,* doslova »na věk« čili »na věčnost« [Mt 21,19; Mk 3,29; L 1,55; 2K 9,9 a jinde, zejména ve všech případech, kde se obrat »na věky« vyskytuje u J.]. Někdy, zejména kde je tento obrat spojen se záporkou, nemíní se věčnost v pravém slova smyslu, nýbrž se prostě říká, že je něco natrvalo nebo naopak, že k tomu nikdy nedojde, ale jen v mezích lidské, pozemské budoucnosti. Tak tomu je 1K 8,13, ale patrně i J 13,8. Ve čtvrtém evangeliu je ovšem nutno počítat se záměrnou dvojznačností výroků: často je obratu »na věky« užito tak, že povrchní posluchač či čtenář vyrozumí toliko poukaz na pozemskou trvalost, hlubšímu pohledu je však zřejmé, že jde o obraz života věčného. Tak tomu jasně jest J 4,14; 6,51; 8,35.51; 10,28; 11,26.

b) Slovo *aión* však v NZ stejně jako v apokalyptickém dualismu [viz oddíl 2] často znamená »věk« ve smyslu velké periody eschatologického jednání Božího. I v NZ se jako v židovství mluví o »tomto« a o »přicházejícím« čili budoucím věku. Oba výrazy jsou vedle sebe Mt 12,32; L 20,34-35; Ef 1,21 a vlastně i Mk 10,30; L 18,30; i když se v těchto posledních místech mluví o tomto čase a přicházejícím věku. Výraz »tento věk«, po př. »přítomný věk«, »nynější věk« sám o sobě je také dosti častý [Mt 13,22; Mk 4,19; L 16,8; Ř 12,2; 1K 1,20; 2,6; 3,18; 2K 4,4; Ga 1,4; 1Tm 6,17; 2Tm 2,12]. Míní se vždy celková přítomná existence člověka i světa, která je poznamenána pomíjitelností, utrpením a zejména hříchem. Podle 2K 4,4 je tento věk dokonce podřízen zvláštnímu bohu, jímž se patrně míní *ďábel. Proto je tento věk určen k tomu, aby byl ukončen příchodem království Božího čili nového věku. To je vyjádřeno pojmem »ukončení věku« [Kral.: »skonání světa« Mt 13,39; 24,3; 28,20; Žd 9,26]. Tentýž přelom věků však může být vyjadřován i jinými slovy a obrazy, zejména absolutně užitým pojmem *»konce« [Mt 10,22; 24,6.13.14; Mk 13,7.13; L 21,9; 1Pt 4,7]. Stejný smysl má také podobenství o starých měších a novém víně a o nových záplatách trhajících staré roucho [Mt 9,16-17 a paralely] i výroky o pomíjitelnosti tohoto světa [1K 7,31; 1J 2,17]. - O přicházejícím [Ef 2,7] čili budoucím [Žd 6,5] věku čteme méně často. Ne snad proto, že by nz svědkové nebyli dosti soustředěni na skutečnost nového věku. Nemluví však o něm zpravidla tímto obecným a poněkud abstraktním výrazem, nýbrž raději konkrétně o *království Božím, o *dnu Páně, o novém *stvoření, nové *smlouvě anebo ještě konkrétněji o přicházejícím Kristu. Nadto se v nz svědectví o novém věku nemluví jen jako o budoucím, nýbrž se ví o tom, že jsme již okusili mocí věku budoucího [Žd 6,5], že v Kristu již jsme novým stvořením [2K 5,17], že v Duchu svatém již máme *prvotiny [Ř 8,23] čili závdavek [2K 1,22; 5,5; Ef 1,14] budoucího vykoupení. Lze říci, že v kříži Ježíše Krista byl již zlomen, ano v zásadě ukončen starý věk [sr. Ko 2,12-15; 6,14], že v jeho vzkříšení nastal průlom věku budoucího Království. Oddíly jako Ř 8,12-24 nebo F 3,12-16 ukazují, že apoštolově chápali přítomnost jako mezidobí, v němž pospolu existují oba věky, ne ovšem v klidu, nýbrž v zápase, v němž má nový věk převahu a jistotu vítězství a v němž člověk Kristův, veden a posilován Duchem zápasí u sebe i ve světě proti mocnostem hříchu a smrti. Nepřipodobňuje se věku tomuto [Ř 12,2], nemiluje jej [2Tm 4,10],

nechce býti moudrý jeho moudrostí [1K 2,6; 3,18], nýbrž je uprostřed tohoto věku živ střízlivě, spravedlivě a pobožně [Tt 2,12]. Tím vším je již vytržen z přítomného věku zlého [Ga 1,4]. Jeví se to tím, že má tvář obrácenu v snažném běhu k cíli, který sám nezůstává v nehybnosti, nýbrž se přibližuje v očekávaném příchodu Ježíše Krista [F 3,12-20]. Není vyloučeno, že toto pochopení přítomnosti je vysloveno i 1K 10,11, kde se v původním textu čte nezvyklý obrat, že se při nás setkaly konce věků. Snad se tím myslí na to, že žijeme v období, v němž do sebe zasahují jakoby výběžky obou věků, konec starého a počátek nového. Tento výklad ovšem není zajištěn. Je možné, že plurál »konce« nechce vlastně říci nic jiného než sing. »konec« a že se tu tedy vlastně mluví jen o tom, že žijeme na konci starého věku. Naznačené pojetí přítomnosti jako soudobé existence obou věků se však neopírá o jednotlivý verš, nýbrž o celou stavbu novozákonního myšlení, jak je rozvinuto zejména v listech Pavlových. Proti tomuto pojetí se někdy namítá, že myšlenka současnosti dvou věků, po př. přítomnosti věku budoucího, je nejen nezvyklá, nýbrž přímo protismyslná: přítomná budoucnost je prý prostě protimluv. To však platí toliko při formálně abstraktním, čistě chronologickém pojetí času. Při biblickém konkrétním nazírání, jemuž každý věk je nerozlučně spjat se svou náplní, představa soudobosti věků sice nepřestává být mimořádná, snad paradoxní, není však prostě protismyslná. - Kraličtí překládají slovo *aión* v místech, která vykládáme v tomto oddílku, většinou *svět. Slovo věk tam čteme jen Mt 12,32; Mk 10,30; L 18,30; 20,34-35; Ga 1,4; Ef 1, 21; Žd 6,4; 9,26. Překlad »svět« má jisté oprávnění. Vždyť v pojmu *aión* je vždy míněna také obsahová náplň toho kterého věku. Jinak řečeno, slovem *aión* se vždy míní také svět, t. j. úhrn jsoucna ve svém nynějším nebo budoucím stavu. Přesto by bylo lépe vyhradit slovo svět pro řecké *kosmos,* kdežto *aión* důsledně překládat »věk«. O překladu »svět« by se dalo uvažovat nejspíše ještě tam, kde se mluví o stvoření aionů [Žd 1,2; 11,3]. Kraličtí však ku podivu právě zde překládají »věky«.

c) Zvláštním problémem je význam slova *aión* Ef 2,2, kde se doslova říká: »v nichž [hříších] jste kdysi chodili podle aionu [Kral.: obyčeje] světa tohoto«. Někteří vykladači mají za to, že tu slovo *aión* pod vlivem gnostických spekulací označuje osobního démonského vládce tohoto věku, čili že vlastně znamená totéž co následující zmínka o vladaři moci vzduchu, po př. co »bůh tohoto věku« 2K 4,4. Není to však jisté. Možná, že *aión* i zde znamená prostě věk; a že se poněkud složitým obratem Ef 2,2 míní nynější věk, jak je charakterisován stavem tohoto hříšného světa.

d) Přídavné jméno *aiónios* je třeba spojovat spíše s původním smyslem slova *aión* = nedohledný čas, věčnost než s významem »světová perioda«, jehož nabylo teprve v židovské apokalyptice. Je proto nejpřiměřenější překládat *aiónios* českým »věčný«. Jak odpovídá vyloženému biblickému pozadí [odd. 1 b], nejde ani při tomto slovu o pouhý formální pojem časově nekonečného. Věčnost je vždy také pojem obsahový, kvalitativní. Věčné je to, co má podíl na Boží svrchované vládě nad časem, na jeho spasitelném i soudním jednání. V tomto smyslu se nz pojem »věčný« blíží tomu, čemu novodobým odborným výrazem říkáme »eschatologický«. Není však správné upírat proto slovu *aiónios* jakýkoli vztah k neohraničenosti zejména budoucího času a chápat je jen jako poukaz na okamžik budoucího přelomu věků. K takovému chápání docházejí někteří vykladači při úvahách o nz výpovědích, které mluví o věčném ohni, věčném trápení a pod. [Mt 18,8; 25,41-46; Ju 7, sr. Mk 3,29; 2Te 1,9; Žd 6,2; Zj 14,11; 19,3; 20,10]. Je myslitelné, že by někteří lidé byli definitivně vyloučeni z dosahu Boží milosti? Nebylo by ulehčením, kdyby se místo »věčný oheň« a pod. mohlo překládat »oheň budoucího věku« nebo nějak podobně? Tím by se však ve skutečnosti mnoho nezískalo - vždyť budoucí věk nemá již býti cyklicky vystřídán jiným, nýbrž má při sobě míti znak definitivnosti [viz odd. 2], i když jsou v něm ještě myslitelné rozličné etapy [1K 15,23-28]. Správné pochopení nutno hledat jinak než obměněným překladem řeckého *aiónios.* Výroky o věčném ohni či trápení nemají být podkladem spekulací o údělu jiných lidí, nýbrž jsou jako všecky podstatné výpovědi biblické obráceny do svědomí každého z nás a přímo nás varují před falešným spekulováním. Zejména před spekulací na to, že bychom snad v nějakém budoucím životě mohli najít náhradu za příležitost, kterou ze své hříšné lehkovážnosti nebo tvrdosti srdce promeškáme, když se v tomto životě osobně setkáme s povoláním Ježíše Krista a nepřijmeme je. Rozhodnutí, před které jsme takto stavěni, je nejzávažnějšího, ano věčného dosahu; nemůžeme si je zlehčit tím, že bychom si slibovali náhradu čili únik v budoucím životě. Celé Písmo je zajedno v důrazu na tuto závažnost a rozhodující povahu příležitosti poznati Boha a sloužiti mu, která je nám dána právě v pozemském životě. Proto je třeba se vší závažností slyšet, že nemáme právo spoléhat na druhou příležitost. Milost Boží není ani tím omezena ve svých možnostech. Jistě je jejím posledním cílem, aby bylo smířeno všechno [Ko 1,20] a aby Bůh byl všecko ve všech [1K 15,28]. To však nás má vést toliko k tomu, abychom nikoho ze svých bližních definitivně nepočítali k zavrženým, nýbrž pro všechny měli dobrou naději, nikoli však k tomu, abychom pokoušeli Pána Boha lehkovážným spoléháním na jeho milost, jímž bychom si chtěli ulehčit plnou váhu své současné odpovědnosti před tváří věčnosti.

e) Častěji a v ústřednějších výrocích než o věčném ohni nebo trápení se v NZ mluví o životě věčném. Je to život, kterého se nám

dostává v Ježíši Kristu a který přesahuje všecky meze naší pozemské zkušenosti [sr. Mt 19,16. 29; 25,46; Sk 13,46-48; Ř 2,7; 1Tm 6,12.19 aj.]. Je to život vítězící nad smrtí [J 3,15], je založen na Kristově vzkříšení a na milostivém daru jeho spravedlnosti [J 10,28; 17,12; Ř 5, 21; 6,22n], spočívá na víře v Krista [J 3,16; 1Tm 1,16]. Nejde jen o překonání vnějších hranic pozemského života. Je to život nového rázu, nové kvality. Je žit z Ducha [Ga 6,8], ze slova Božího [J 6,68]. Proto o tom, kdo věří v Syna Božího, lze říci, že už nyní má život věčný [J 3,36; 5,24; 6,47; 1K 5,11.13.20], i když tento život bude dovršen teprve vzkříšením v den nejposlednější [J 6,40.54]. Život věčný je tedy podstatnou složkou křesťanské zvěsti [1J 1,2], jistá naděje čili dědictví věčného života [Tt 1,2; 3,7] je cílem křesťanovy víry, bez něhož by z ní zmizela všecka nadějnost, radostnost a síla [sr. 1K 15,19]. S.

Věderce, vědro, nádoby obyčejně hliněné, někdy kamenné [J 2,6, *Stoudev], jichž se užívalo v domácnosti na tekutiny nebo i denní zásobu obilí a mouky [1Kr 17,12, *Kbelík, *Kbelec]. Orientální ženy nosívaly vodu ze studně ve v-ích jednoduchých nebo dvouuchých, nošených na hlavě nebo ramenou [Gn 24,14n.18; J 4,28]. Byla to práce žen, ačkoli ji někdy zastávali také mužové [Mk 14,13]. Také víno bylo uchováváno v hliněných v-ích, někdy značně velikých. Ve stánku úmluvy byly chovány manna a prut Aronův ve zlatém v-i [Ex 16,33; Žd 9,4]. Kral. chápou Kaz 12 v obrazném smyslu jako popis upadajících schopností člověka. Ve v-i vidí obraz žluči, ve *vrchovisti obraz jater [Kaz 12,6]. *Džbán. *Lahvice. *Nádoba.

Vědění. *Strom [vědění dobrého a zlého, Gn 2,9.17]. V 1K 8,11 jde o známost. *Poznání. *Věděti.

Věděti. Ve Sz-ě jde vesměs o sloveso *jáda'* [= býti s něčím obeznámen, míti zkušenost s něčím, znáti na základě zkušenosti], které Kral. překládají také výrazy znáti, poznati [*Poznání, poznati]. Jde tedy o sloveso, jež má mnoho významů: seznámiti se osobním stykem [Dt 9,2], zakusiti [Jr 44,28], býti si vědom [Gn 28,16], vědět si rady [Sd 18,14], býti postižen [Iz 47,8], starati se, pečovati [Gn 39,6.8; Dt 33,9; Jb 9,21; Ž 73,11], vyznati se v čem, *uměti [*Umění], poznati. V. o Bohu neznamená jen theoreticky připustit jeho existenci, nýbrž uznati jeho nárok na sebe a prakticky ho poslouchat, brát vážně jeho činy, vzít si je k srdci [Ex 8,10.20; 9,14; 11,7; Dt 4,39; 2Kr 10,10; Ž 4,4; 46,11; 100,3; sr. L 10,11; Sk 2, 36], míti jistotu o jeho péči a milosrdenství [Jb 19,25; 42,2; 56,10; Jon 4,2]. Ani Boží vševědoucnost není bez osobního zaujetí [Ž 139,4; Ez 11,5], i když se někdy věřícím zdá, že je k jejich bolestem lhostejný [sr. Ž 73,10n]. Ale Bůh ví o zbožnosti [sr. Jb 1,8; 2,3] i o hříších člověka [Iz 48,4; Am 5,12]. Jen bohové jsou lhostejní [Dn 5,23, sr. Ž 115,6; 135,17; Jr 5,21], protože oči mají a nevidí, uši mají a neslyší, t. j. vlastně neexistují [Iz 44,9].

V NZ-ě jde hlavně o překlad dvou sloves, jež jsou si obsahem tak blízká, že jich NZ užívá záměnné v téže větě. Jsou to slovesa *ginóskein,* o němž bylo vše podstatné řečeno v heslech *Poznání, *Umění, a *eidenai [oida]*. Kral. ‚věděti' je častěji překladem slovesa *eidenai* než *ginóskein.* Tato slovesa mohou míti právě tak jako jejich hebr. obdoba *jáda'* různý význam: poznati [Mt 9,6 a par.; 12,15; Mk 5, 33; L 7,39; J 6,15], znáti [Zj 2,17], dověděti se, zvěděti [Mt 5,43; L 9,11; J 11,57; 12,9; Sk 17,13.19; F 1,12; 2,19], zjistiti [Mk 6,38, Žilka: »Jděte se podívat«; J 7,51], přesvědčiti se [Jk 2,20], zpozorovati [L 2,43], míti vědomost o čem, věděti [Mt 24,43.50; 25,24; L 12,39; J 7,27; 9,25; 15,15; 20,2.13n; 21,12; Sk 23,5; 1K 1,16; 16,15; 2K 9,2; Žd 13,2; Ju 5; Zj 3,3], rozuměti, chápati, pochopiti [Mt 20,22; 26, 70; Mk 4,27; 10,38; 14,68; L 9,55; 18,34; 23, 34; J 11,49; 13,12; 1K 14,7; Ef 1,18], vzít si k srdci, vážně s něčím počítat [Mt 24,33; L 10, 11; Sk 2,36; 2Tm 3,1; Jk 5,20]. V trpném tvaru: býti poznán [Mt 10,26], prozrazen [Sk 9,24, Žilka: »Jejich úklad byl Saulovi prozrazen«]. Nevěděti může znamenat také ‚býti v rozpacích' [Mk 9,6].

Zvláštního druhu je vědění Ježíšovo. Jeho jednota s Otcem, který ho poslal, mu dala jasné vědění o cíli a smyslu tohoto poslání [J 7,28n; 8,14]. Věděl, že přišla jeho hodina, v níž bude uskutečněno dílo spásy [J 13,1.3; 18,4; 19,28]. On jediný ví, kdo je Otec, právě tak jako jedině Otec ví, kdo je Syn [L 10,22, sr. J 1,18]. On věděl, co je v člověku [J 2,25], bez dotazování znal myšlenky svých učedníků [J 6,61], věděl, co mluví, když vykládal o znovuzrození z Ducha sv. [J 3,11], za všech okolností věděl, co má činiti [J 6,6], byl jist, že ho Otec vždycky slyší [J 11,42], věděl, o tom, kdo jej zradí [J 13,11, sr. 6,24], znal také lásku svého učedníka [J 20, 17]. A přece tvrdí, že neví o hodině posledního soudu a příchodu království Božího v moci [Mk 13,32, sr. Mt 24,36]. O této hodině ví toliko Otec [sr. výstrahy Mt 24,42n; 25,13; Mk 13, 33.35].

Za pozemského života Ježíšova učedníci často nechápali, co Ježíš pravil [J 10,6] nebo proč určitým způsobem jednal [J 13,7]; nepochopili, že jeho pokrmem je činit vůli toho, který ho poslal, a dokonati jeho dílo [J 4,32n], nevěděli, kam jde [J 14,4n], ale věděli, že zná všecko a ví, chce-li se ho někdo na něco tázati [J 16,30]. Ale učedníci mají zaslíbeno, že po Kristově smrti a zmrtvýchvstání, až jim bude dán Duch sv., budou uvedeni do celé pravdy o Bohu, Kristu a jeho spasitelném jednání a díle [J 16,13, sr. 13,7]. Budou vyučeni od Boha [1K 8,3]. NZ je pln radostných jistot: ví, co bylo věřícím darováno od Boha [1K 2,12], že vykoupení bylo dosaženo drahou krví Kristovou [1Pt 1,18]; má jistotu, že milujícím Boha všecky věci napomáhají k dobrému [Ř 8,28], že ten, kdo vzkřísil Pána Ježíše, vzkřísí i je [2K 4,14], že mají připravený stánek ne rukou udě-

laný, ale věčný v nebesích [2K 5,1; sr. J 14,2], že je jim uchystán lepší statek než statek pozemský [Žd 10,34], že věřící již na této zemi svým tělem je údem Kristovým [1K 6,15n], že den Páně přijde jako zloděj v noci [1Te 5,2], ale že soud Boží je podle pravdy [Ř 2,2]. Věřící ovšem také ví, že v něm nepřebývá dobré [Ř 7,18] a že jen milostí Boží je tím, čím je [1K 15,10]. Ví, že všecko tvorstvo spolu sténá a trpí bolest, ale nejen tvorstvo, nýbrž i ti, kteří mají prvotiny Ducha, protože konečná spása je ještě věcí budoucnosti [Ř 8,22nn]. Ale věřící přes všechno utrpení ví, komu uvěřil [2Tm 1,12], že zkouška víry působí blahoslavenou trpělivost [Jk 1,3], že utrpení jej spojuje s celým bratrstvem světa [1Pt 5,9], že v posledních dnech přijdou posměvači [2Pt 3,3]. Zvláště 1J je pln těchto spasitelných jistot [2,3.5.14; 5,13.15.18nn]. Tyto jistoty ovšem nejsou jen theoretické; mají praktické důsledky pro život věřících, neboť, jak už bylo připomenuto, vědět v bibli znamená vždy zároveň brát vážně, podrobovat celý život tomuto vědění. To platí o věřícím právě tak jako o Bohu. Praví-li Ježíš, že Otec ví, čeho je člověku potřebí [Mt 6,8.32; L 12,30], znamená to, že Bůh toto své vědění proměňuje v pomocný čin.

Nejtěžší výtkou farizeům a zákoníkům bylo, že nevěděli [nechtěli vědět], odkud Ježíš přišel. Tuto výtku činí nejen Ježíš [J 8,14.19; 14,7, sr. 7,27], ale i uzdravený slepec [J 9,29]. Tím nápadnější je víra Samaritánů, kteří prohlašují: »Již ne pro tvé vypravování věříme; nebo sami jsme slyšeli a víme, že tento jest právě spasitel světa, Kristus« [J 4,42; sr. L 10,22].

Vědomý, stč. = patrný, zřejmý. Mt 6,16 překládá Žilka: »Když se postíte, nehleďte zachmuřeně jako pokrytci, kteří dělají svůj obličej nevzhledným, aby před lidmi měli vzhled, že se postí«, aby tak vystihl slovní hříčku, jež je v řeckém textu. Ježíš tu naráží na židovský zvyk dobrovolného postu v pondělí a ve čtvrtek; kdo se takto dobrovolně postil, »dával to najevo zvláštním oděvem a posypáním hlavy popelem. V ty dny se nemyl ani neupravoval vousy a vlasy, aby tak každému byl nápadný a ostatní aby jej chválili pro jeho horlivost« [Hejčl]. Sr. Mt 9,4-17. *Vetchý.

Vědro. *Věderce.

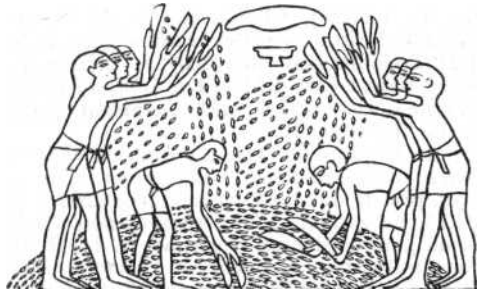

Egypťané provívají lopatkami (véječkami) Obraz z hrobu XVIII. dynastie.

Věječka, lopata na prohazování obilí, aby se oddělilo zrní od plev [Mt 3,12; L 3,17]. U Iz 30,24; Jr 15,7 a patrně i v NZ-ě šlo o vidlicovitou lopatu nebo spíše podávky [vidle], jimiž bylo vymlácené obilí házeno proti větru, aby byly plevy odváty. *Mlácení, str. 433, kde je obrázek egyptské v-y.

Věk (věky, na věky) viz *Věčně [věčnost, věčný].

Věnec. Hebr. *sánîp* [Iz 3,23. U Jb 29,14 je totéž hebr slovo přeloženo výrazem *koruna, u Za 3,5 *čepice], ovínka, turban. Řecké *stemma* ve Sk 14,13 označuje zelený věnec, který byl snad zavěšován na šíje obětních zvířat.

Věník, chomáč větviček s listím [Gn 3,7].

Věno. Ve starém Orientě nedostávala věno nevěsta od svých rodičů, nýbrž naopak ženich anebo jeho otec musel zaplatiti určitý poplatek otci nevěsty, aby svolil k jejímu sňatku. Šlo o pracovní sílu, kterou otec ztrácel [Gn 34,12; Ex 22,16n]. Zdá se, že nejnižším poplatkem bylo 50 stříbrných *lotů [Dt 22,29]. Někdy bylo možno tento poplatek nějak odsloužit [Gn 29,15-20; 1S 18,25]. Stávalo se, že otec dal své dceři svatební dar [Joz 15,19; Sd 1,15; 1Kr 9,16], který ji zajišťoval pro případ, že by došlo k rozvodu. Rozumělo se, že ženich projevil svou náchylnost k nevěstě zvláštními dary jí osobně [Gn 24,53; Est 2,9].

Věrně, věrnost, věrný. Ve SZ-ě jde vesměs o překlad slov, jež souvisí s hebr. kořenem *'-m-n:* býti pevný, nepohnutelný; přeneseně: spolehlivý, pravdivý, pravdomluvný [sr. Dt 7,9; 32,4 o Bohu]. Je to pojem, příbuzný výrazům, označujícím celost, spolehlivost, *spravedlnost, normální stav, jehož pevnost, stálost a trvalost je zvlášť zdůrazněna. V 1 S 26,23 jde o pravdivost ve slovu i skutku. Praví-li se ve 2Kr 12,15; 22,7, že se od dělníků a řemeslníků při chrámě nevyžadovaly výkazy ani účty za práci, protože věrně dělali, je to totéž, jako když se dnes řekne, že někdo pracuje ‚na čest a svědomí', tedy poctivě. Rovněž o vrátných domu se praví v 1Pa 9,22, že byli ustanoveni ‚na čest a svědomí' [Kral. ‚pro věrnost'], že budou konat své práce poctivě. ‚Muž věrný' v Př 28,20 je člověk poctivý, spolehlivý. Podobně v 1S 22,14; Neh 13,13; Př 13,17; 14,5; 25,13; Iz 8,2; Dn 6,4; sr. Ž 89,38. V Př 11,13 je v-m člověkem označen ten, kdo na rozdíl od utrhače dovede dodržet tajemství. Karafiát překládá: „Utrhač, toulaje se, pronáší tajnost, [člověk] pak ducha věrného tají věc« [sr. Lv 19,16; Př 10,12; 1Pt 4,8]. Možná však, že zde v-ý znamená tolik jako poslušný Boha, v-ý Bohu, spolehlivý, důvěryhodný v očích Božích, tedy: zbožný, jenž vytrvá při Bohu přese všecka pokušení a těžkosti a trpělivě na ně očekává [1S 2,35, sr. Nu 12,7; Neh 9,8; sr. Ga 3,9]. V-ý ‚prorok Hospodinův' [1S 3,20] může také znamenat důvěrník Hospodinův [sr. Nu 12,7], ten, jemuž byl svěřen důvěrný úkol. ‚Stane se vám v-ě' [2Pa 20,20] =

budete utvrzeni, obstojíte, budete stát pevně.

Praví-li se o Bohu, že je v-ý, myslí se tím, že je ručitelem náboženských a mravních norem, že dodržuje své smlouvy a plní svá zaslíbení, dohlíží na smlouvy jako svědek [Jr 42,5], a že je tedy možno plně na něho spoléhat [Ž 31,6; Iz 49,17]. Jeho úradky jsou osvědčená spolehlivost [Kral. ‚věrná pravda', Iz 25,1]. Ale právě proto, že sám je v-ý, vytýká nevěrnost svému lidu [Oz 4,1; 11,12; Ž 78,8.37] a srovnává ji s manželskou nevěrou [Iz 1,21]. Žalmista naříká, že vyhynuli v-í ze synů lidských, při čemž v-ost je mu souznačná s milosrdenstvím. Ale Bůh slibuje, že obnoví svůj lid, takže Jerusalem bude opět slouti městem v-ým [Iz 1,26], protože sám bude v tomto městě přebývat [Za 8,3].

V NZ-ě jde vesměs o překlad výrazů *pistos, pistis,* jež odpovídají hebr. kořenu *'-m-n,* takže obdoby toho, co bylo řečeno o *'-m-n*, najdeme v NZ-ě. Především jde o význam spolehlivý, pevný, stálý, kterého lze užíti o věcech i o osobách. Tak se ve Sk 13,34 na základě Iz 55,3 a Ž 89,4.29 mluví v překladu Žilkově o ‚posvátných zárukách', daných Davidovi [Škrabal: ‚Dám vám svaté věci Davidovy, věci jisté']. Myslí se tu na mesiášské zaslíbení, jež se měla uskutečnit v Davidovci, ale pevná, jistá, spolehlivá mohla být jen u Toho, který sice prošel smrtí, ale byl vzkříšen z mrtvých. 1Tm 1,15 prohlašuje slovo [Kral. ‚řeč'], že Kristus Ježíš přišel na svět spasit hříšníky, za spolehlivé a naprostého uznání hodné. O jiném takto naprosto spolehlivém slově se mluví ve 2Tm 2,11 a Tt 3,8. Také slova Zj jsou prohlašována za spolehlivá a pravdivá [Kral. ‚věrná a pravá', Zj 21,5; 22,6]. Podle Tt 1,9 se vyžaduje na biskupovi dbalost slova podle spolehlivého učení [Kral. ‚věrné řeči'], aby byl schopen jednak povzbuzovati lidi ve zdravé nauce, jednak usvědčovati odpůrce. 1Tm 3,1 cituje nějaké běžné úsloví, že ten, kdo se uchází o biskupství, touží po dobrém díle, a prohlašuje je za správné a pravdivé [Kral. ‚věrná řeč'].

Mluví-li se o lidech ve spojení s věrností, myslí se na jejich naprostou pravdivost a spolehlivost [Žd 3,5], ať už jde o služebníka [Mt 24,45; 25,21.23; L 19,17] nebo o správce [Kral. ‚šafář', L 12,42; 16,10-12] nebo o apoštoly, kteří jsou služebníky Kristovými a správci Božích tajemství, s nimiž musejí poctivě hospodařit [1K 4,2], nebo o Timotea [1K 4,17], nebo o jiného pracovníka v církvi [Ef 6,21; Ko 1,7; 4,7; 2Tm 2,2; 1Pt 5,12] nebo o ženy jáhnů [1Tm 3,11]. Ap. Pavel v 1K 7,25 dává o pannách radu jako někdo, »komu se dostalo od Pána milosrdenství, že zasluhuje důvěry« [Žilkův překlad; podobně Škrabal. Hejčl překládá: »jemuž se dostalo od Pána milosrdenství, abych byl spolehlivý (rádce)«]. Podobně v 1Tm 1,12 děkuje Kristu Ježíši, že ho uznal za tak hodného důvěry, aby mu mohl svěřiti službu, ač byl dříve ruhač, pronásledovatel a násilník. Ve Zj 2,10 se mluví o pevnosti, vytrvalosti ve víře až do smrti [sr. Zj 2,13; Mt 10,22; 24,13; Mk 13,13].

O Bohu se užívá řeckého výrazu *pistos,* když se chce vyjádřit, že člověk může na něho úplně spolehnout, že mu smí plně důvěřovat. To, že korintští věřící mohou s nadějí očekávat výsledek posledního soudu, nespočívá v jejich nynějším duchovním stavu, nýbrž v Bohu, který zůstane věren svému započatému dílu mezi nimi a také je spolehlivě dokončí [1K 1,8n]. Právě tak se mohou Korintští plně spolehnout, že s pokušením jim dá i východisko, aby všecky zkoušky mohli unésti [1K 10,13]. Stejně se dovolává Pavel Boží spolehlivosti v 1Te 5,23, když vyslovuje přání, aby je Bůh posvětil skrz naskrz, a je přesvědčen, že to učiní, protože je povolal a svého díla neopustí. Podobně je tomu ve 2Te 3,3; Žd 11,11; 1Pt 4,19; 1J 1,9. Ve 2Tm 2,12n se zdůrazňuje myšlenka, že Bůh je věrný, t. j. nemůže zapřít svou podstatu. Zůstává věrný, spolehlivý ve svých slibech [sr. Žd 10,23], ale také ve svých hrozbách, že potrestá zlé. To znamená, že se oddělí od těch, kteří se k němu obracejí zády a jeho věc zrazují. Proto se může Pavel zapřísahat věrností Boží, jež nekolísá mezi ‚ano' a ‚ne', a jež bdí nad tím, aby jeho služebník nekolísal mezi ano a ne a lehkomyslně nic nesliboval: »Jak je Bůh věrný, v našich slovech k vám není ‚ano' i ‚ne'« [2K 1,18 v překladu Škrabalově].

Aby Ježíš Kristus mohl být veleknězem v záležitostech u Boha, t. j. k usmiřování hříchů svého lidu, věrným veleknězem, na nějž lze spolehnout, musel se podle Žd 2,17 stát člověkem. Tak se stal schopným přispěti člověku na pomoc. Ale i Otec na Syna spolehl a Syn jeho důvěru nezklamal; byl věrný tomu, kdo jej ustanovil, až do sebeobětovné smrti [Žd 3,2; 9,12.14n]. Proto je ve Zj 1,5 [sr. 3,14] nazýván svědkem ‚věrným a pravým' [sr. 2,10.13]. Ale i v tomto označení je obsaženo nejen to, že vytrval až do konce, nýbrž i přesvědčení o jeho naprosté spolehlivosti, jež musí vést k vítězství [Zj 19,11].

Někdy výraz v-ý má význam důvěřující, věřící v protikladu proti pochybování [J 20,27] nebo nevěře v Krista. ‚Věrná Pánu' [Sk 16,15] = věřící v Pána [neklamající Pána? Sr. Iz 1,21.26], přiznávající se ke Kristu. ‚Věrní v Kristu' = věřící křesťané [Ef 1,1; Ko 1,2]. Podobně samotné ‚věrný' = přiznávající se ke Kristu [2K 6,15; 1Tm 4,12; Zj 17,14]. ‚Věrně děláš' ve 3J 5 může znamenat ‚jednáš podle víry' [Hejčl].

Řecké *pistis,* překládané obvykle výrazem *víra, může znamenat také věrnost, spolehlivost, pravdivost. Ježíš vytýká zákoníkům u Mt 23,23, že zapomínají na spravedlnost [Kral. ‚soud'], milosrdenství a věrnost. L 11,42 shrnuje milosrdenství a věrnost ve výraz ‚láska Boží' [= láska k Bohu], z níž všecky tyto tři mravní vlastnosti plynou. Tt 2,10 staví věrnost v protiklad kradení. Ga 5,22 počítá v-ost mezi dary Ducha sv. Ř 3,3 se praví, že nevěra, ne-

spolehlivost, neposlušnost některých Izraelců, jejich jednání proti smlouvě nebyly s to zmařit Boží věrnost ke smlouvě a zaslíbením. On nezůstane žádný slib dlužen [sr. Ř 11,25n; Ž 33,4], zůstane pravdivým, i kdyby každý člověk byl lhář. Ve Zj 2,19 jde nejspíše o víru, stojící v jedné řadě s láskou, službou a trpělivostí.

Věřící. V Ž 31,24 jde o věrné, spolehlivé [sr. 2S 20,19; Ž 12,2]. V NZ-ě je někdy v. označením těch, kteří přijali poselství o spáse a veřejně se přiznali ke Kristu, t. j. kteří se přihlásili do křesťanské církve, řecky *pistoi.* Jsou to ti, kteří učinili první krok na cestě k ‚poslušnosti víry' [Ř 1,5; 16,26]. *Věrně, věrnost, věrný. V tom smyslu čteme o v-ch ze Židů [obřezaných] ve Sk 10,45; 16,1; zvláště pak v pastorálních epištolách je tohoto ustáleného názvu pro příslušníky křesťanské církve užito častěji [1Tm 4,3.10, sr. v. 12; 5,16; 6,2]. Tt 1,6 mluví o v-ch dítkách. Myslí se spíš na poslušnost [sr. 1Tm 3,4] než na víru v plném smyslu. *Věřiti. *Víra.

Věřitel, ten, kdo něco půjčil a čeká právem splacení dluhu [2Kr 4,1; Iz 50,1; L 7,41]. *Dlužník, dluh.

Věřiti (dověřiti se, uvěřiti), víra.

(I. SZ: a) Základní význam slovesa věřiti. b) Osobně důvěřovati v Boha. c) Zvláštní náplň pojmu, d) Podstatné jméno víra. II. NZ: 1. Celkový přehled o významu termínů. 2. Synoptická evangelia: a) základní význam; b) důvěra v Ježíše; c) víra v Ježíšovo mesiášství. 3. Skutky apošt. 4. Pavel: a) víra v misijní zvěst; b) víra poznáním pravdy; c) ospravedlňující víra; d) víra cestou života; e) víra rozhodnutím i darem; j) zúžené významy slova. 5. Janovy spisy: a) užívají slovesa věřiti; b) základní významy; c) osobní důvěra v Ježíše; d) přesvědčení o jeho původu a poslání; e) věřiti, viděti, poznávati; j) základ, původ a dosah víry. 6. Jiné nz spisy: a) Žd; b) pastorální epištoly; c) Jk; d) 1Pt, 2Pt, Ju, Zj. 7. Shrnutí.

I. Starý Zákon. a) V SZ je slovo věřiti poměrně řídké. Spolu s uvěřiti [dověřiti se] je pravidelným překladem t. zv. kausativního kmene slovesného kořene *'-m-n* »býti pevný, spolehlivý, pravdivý«. Znamená tedy: pokládati někoho nebo něco za spolehlivé a podle toho se chovati, tedy důvěřovati, spoléhati se. Za základ lze považovati prostý význam: věřiti tomu, co mi někdo říká, neboli důvěřovati jeho pozorování a úsudku, jeho pravdomluvnosti a spolehlivosti. Jákob nevěřil, když mu jeho synové vypravovali o setkání s Josefem Gn 45,26, Godoliáš nevěřil těm, kteří ho varovali před úklady Jr 40,14, královna ze Sáby nevěřila zprávám o moudrosti Šalomounově 1Kr 10,7. Hloupý naopak věří všemu, co slyší Př 14,15; před takovou pošetilou lehkověrností varuje Př 26,25; sr. Jr 12,6; Mi 7,5. Někdy ovšem nejde jen o uvěření jednotlivé zprávě, nýbrž o celkový vztah důvěry k druhému člověku. V tomto smyslu věřil Achis Davidovi 1S 27,12, kdežto služebníci assyrského Senacheriba navádějí lid judský, aby nevěřil svému králi Ezechiášovi 2Pa 32,15.

b) Tato prostá náplň slovesa věřiti je jeho 0 základním významem i tam, kde se ho užívá o vztahu k Bohu, k jeho slovu, k jeho poslům. Je to dobře patrné na příběhu Ex 4. Mojžíš se obává, že ho lid neuposlechne, protože neuvěří, že se mu vskutku ukázal Hospodin [v. 1.5]. Zde už nejde jen o jeho osobní pravdomluvnost, nýbrž též o důvěru, že se nemýlil, t. j. že setkání s Hospodinem, o němž svědčí, bylo skutečností. V pojmu věřiti se tu objevuje nová složka, která není tak patrná, kde jde jen o věření běžnému slovu lidskému. Věřiti znamená také býti přesvědčen o skutečnosti Božích projevů. Víra je tedy způsobem, jímž se člověk setkává s Boží skutečností a poznáva ji; je to »náboženská víra« ve vyhraněném slova smyslu. Tato stránka přesvědčenosti o skutečnosti Božích projevů však v sz pojetí víry není nikdy isolována, ano ani nemá ústřední místo. Sz zbožnost nemá výrazného theoretického zájmu, skutečnost Boží je jí příliš samozřejmá, než aby se soustřeďovala na to, co bychom mohli nazvat poznávací [noetickou] složkou víry. Mnohem důrazněji se uplatňuje jiná, základnější složka tohoto pojmu: věřiti znamená osobně důvěřovati Hospodinu, spoléhati na jeho slovo, na jeho milosrdenství, na jeho moc a na základě tohoto spolehnutí jednati [Dt 9,23; Ž 27,13; 106,12.24]. Osobní důvěra, nikoli theoretické přesvědčení je také smyslem vazby »věřiti v Hospodina« [2Kr 17,14; 2Pa 20,20; Dn 6,23]. V této osobní víře bývá zahrnuta i důvěra k Božím prorokům [2Pa 20,20]. Někdy se mluví o tom, že se věří předivným skutkům Hospodinovým neboli pro jeho mnohá *znamení [Nu 14,11; 20,12; Dt 1,32; Ž 78,32; sr. Ex 4,8n.30n]. Nebylo by správné chápati to tak, že zde spoléhání na vnější viditelné skutečnosti nastupuje na místo osobní důvěry, není výstižné mluviti o znameních jako o základu nebo důkazu víry. Jde tu o to, aby Izrael nešel okolo projevů Boží lásky a pomoci nechápavě a nevděčně, aby jim porozuměl, aby se o ně opřel uprostřed přítomných zkoušek a úzkostí a aby s vytrvalou důvěrou očekával nové projevy jeho blízkosti, čili aby se Bohu cele dověřil [Ž 27,13; 78,22]. V takovéto víře je zahrnuta i poslušnost Boží vůle, jeho přikázání [Ž 119,66, sr. 106,24n]. Že věřit znamená osobně se odevzdat Hospodinu, uposlechnout ho a postavit se pod jeho soud, je zřejmé Jon 3,5, kde »uvěřili« znamená tolik jako »činili pokání«. Neuvěří-li pak lidé prorokovým slovům o Hospodinově díle v jejich dnech konaném [Ab 1,5], je to proto, že nedovedou v nastávajících pohromách viděti soudy Boží, neboť se nechtějí sami pod tyto soudy sklonit. Je tu zřejmé, že podstatnou složkou poznání víry je osobní, kající uznání Boží svrchovanosti i vlastní viny.

c) Protože jádrem sz pojetí víry je osobní důvěra a poslušná i kající odevzdanost Bohu, není divu, že se slova věřiti, víra střídají se slovy *doufati v Hospodina, *očekávati na Hospodina nebo také báti se ho [*Bázeň

Hospodinova]. Tato ostatní slova jsou v SZ dokonce mnohem hojnější; nelze říci, že by věřiti, víra byly charakteristické nebo dokonce ústřední sz pojmy na vyjádření celkového vztahu věrného Izraelce k Hospodinu. Protože však při slovech věřiti, víra je přece jen zvláštní významový odstín, totiž větší důraz na osobní přesvědčení o Boží pravdivosti a o spolehlivosti jeho ujištění, mohou tato slova na nečetných sice, ale obsahově významných sz místech nabýti osobitého a závažného obsahu a poslání. V příběhu *Abrahamovu, tak významném pro sz zvěst, se zdůrazňuje, že Abram nejen uposlechl rozkazu vyjíti ze svého domova a jíti do daleké a neznámé země [Gn 12,1], nýbrž že spolehl na Boží zaslíbení velikého potomstva, i když dosud neměl dětí a podle vší lidské pravděpodobnosti je už nemohl očekávat [Gn 15,2nn]. O tomto jeho bezvýhradném spolehnutí na Boží slovo se říká: »i uvěřil Hospodinu, a počteno mu to za spravedlnost« [Gn 15,6]. Víra jakožto spolehnutí na Hospodina je tedy základem a podstatou spravedlnosti, to jest řádného, normálního vztahu k Bohu. - V kritické chvíli obležení Jerusalema syrsko-efraimským spojenectvím vyzývá prorok Izaiáš krále Achasa, aby se ustrašeně neohlížel po lidské pomoci, nýbrž aby spolehl v moc Hospodinovu. Slovní hříčkou s kořenem *'-m-n* [věřiti, ostáti] prorok zvěstuje, že neuposlechnout, nechtít spolehnout na Hospodina proti všemu zdání a proti všem výpočtům lidské chytrosti, neboli nevěřit, znamená podkopati základ, na němž jediném Izrael může obstáti [Iz 7,9]. Obšírněji je totéž řečeno Iz 28,16: jde o to, spolehnouti se, že Hospodin bude věrný své smlouvě, postaviti se na pevný kámen, jejž on sám položí na Siónu, místu svého přebývání, a v této víře se ničeho nebát a před ničím neutíkat. Aniž užívá přímo slova věřiti, první část knihy Iz častěji varuje před spoléháním na lidskou chytrost a sílu [8,12nn; 30,1-3; 31,1-4] a nabádá ke ztišenému doufání v Hospodina [Iz 8,6; 30,7.15]. Podobné výroky, vyslovené arci v jisté dobové situaci, vyjadřují prohloubené a trvale platné pochopení vztahu k Bohu. Jde o to, spoléhat se na Boží *pravdu a na jeho rozkazy i zaslíbení proti všemu zdání, nespustit se ho ani v největší zkoušce, pochopit, že pohromy Izraele nejsou dokladem Božího selhání, nýbrž projevem jeho soudu [26,8], dověřit se, že on obnoví svůj lid, i když oko lidské vidí jen konec a záhubu, ano že právě tehdy je Hospodinova moc nejpodivuhodnější a jeho milosrdenství nejbližší [Iz 25,8; 26,19-21]. Tato prorocká zvěst připravila Izraele, aby přečkal nejtěžší pohromy a ustavil se znovu na základě osobní víry. - Podobné pozadí i smysl mají také známá slova Ab 2,3-4. Uprostřed pohrom, jejichž velikost a trvání jej svírá a vede k úzkostným výkřikům a otázkám [Ab 1,2.13], stojí prorok jakoby na stráži, aby mu neušlo vysvětlující a posilující slovo Boží. Slyší i tlumočí přitom výzvu ke ztišení a k nadějnému očekávání na jistotné naplnění mocných a spolehlivých slibů i hrozeb Božích. O tomto vytrvalém očekávání na skutky Hospodinovy čili o této víře prohlašuje prorok, že z ní spravedlivý živ bude. V první řadě to znamená, že bude v nebezpečenstvích zachován pro svou věrnost Hospodinu. Nejde však jen o vnější odměnu za vytrvalost; prorocké slovo chce také říci, že víra, věrnost, oddanost Hospodinu uprostřed všech zkoušek je podstatným znakem pravého spravedlivého, ano že se touto vírou spravedlnost uskutečňuje, že v ní pozůstává. Řecký překlad LXX však rozumí tomuto výroku poněkud jinak. Místo »z víry své« čte »z víry mé«; má tedy na mysli věrnost Hospodinovu, která je zajisté zdrojem života člověkova. Původní hebr. znění však jasně mluví o věrnosti čili víře lidské.

d) Na rozdíl od většiny jiných výroků, kde se užívá slovesa věřiti, se v Ab 2,4 objevuje podstatné jméno víra, hebr. *ᵉmûná.* Toto slovo je v Kralické bibli obvykle překládáno českým *věrnost nebo *pravda. Stejné slovo je v hebr. znění Ž 119,138 a Oz 2,20; v obou případech jde o věrnost nebo hodnověrnost Boží. V Dt 32,20 se jinou odvozeninou kořene *'-m-n* mluví o spolehlivosti lidské. V Ž 85,11-12 je hebr. *ᵉmet,* obvykle překládané *pravda. Souvislost ukazuje, že jde o věrnost člověka pravdě Hospodinově, takže je zde překlad »víra« dobře na místě. - Přesto však nutno říci, že pojem víry není v SZ zdůrazňován. Není ještě souhrnným slovem, vyjadřujícím vztah člověka k Bohu.

II. Nový Zákon. 1. V LXX je kausativ *'-m-ni* zpravidla překládán řeckým *pisteuein,* jmenné odvozeniny téhož hebr. kořene řeckým *pistis.* Původní význam těchto řeckých slov je důvěřovati, spoléhati; důvěra. Také však věrnost, spolehlivost. Později však znamenala také »být o něčem přesvědčen«, »přesvědčení«, v oslabeném smyslu »domnívati se, míti za to«, »domněnka«. Vedle toho podstatné jméno *pistis* někdy nabývá rozmanitých významů druhotných: ověření, záruka, zástava, rukojmí; slib, úmluva; hodnověrnost, důkaz, důkazový prostředek. Oba základní významy spolu ovšem souvisí: důvěřuji-li někomu osobně, jsem zpravidla zároveň přesvědčen o věcné správnosti jeho údajů. Stejné významové složky jsou už v hebr. kořenu *'-m-n*, jenže v řečtině je ve shodě s theoretickým sklonem řeckého myšlení větší důraz na přesvědčení o pravdivosti výpovědi nebo na skutečnost stavu věcí. Svou šíří a pružností se však slova kořene *pist-* dobře hodila k vystižení významu uvedeného hebr. kořene i k vyjádření rozličných stránek důvěřivého vztahu k lidem, k Bohu i k jeho pravdě.

NZ užívá těchto slov v míře neobyčejně hojné, aby jimi zpravidla vyjadřoval životní odevzdanost člověka Bohu nebo stejně životné přesvědčení o skutečnosti jeho bytí, o spolehlivosti jeho ujištění, o závaznosti jeho příkazů. Jen výjimkou a na okraji mají tato slova význam méně závažný. Sloveso *pisteuein*

někdy označuje prostou důvěru k druhému člověku [Sk 9,26] nebo předběžné a jakoby zkusmé přesvědčení o pravdivosti slyšené zprávy [1K 11,18, sr. i 2Te 2,11; 1J 4,1]. Závažnější, ne však ještě přímo náboženskou funkci má totéž sloveso, je-li ho užíváno ve významu »svěřiti« někomu něco nebo někoho [J 2,24; L 16,11; Ř 3,2; 1K 9,17; Ga 2,7; 1Te 2,4; 1Tm 1,11; Tt 1,3]. Podstatné jméno *pistis* několikrát znamená *věrnost, ať lidskou [Mt 23,23; Ga 5,22; Tt 2,10; Zj 2,19], ať Boží [Ř 3,3]. Je možné, že motiv věrnosti Boží aspoň spoluzaznívá i v některých jiných výrocích [Ř 1,17; 3,22.26]. V lidské víře je ovšem vždy obsažena složka věrnosti Bohu, jeho smlouvě a jejím závazkům. Přesto ve veliké většině případů mají tato slova na mysli docela osobitý akt i vztah důvěry, oddanosti, poslušnosti a osobního přesvědčení ve vztahu člověka k Bohu. Tento vztah víry je v jednotlivých nz vrstvách a výrocích chápán s rozmanitých stránek a vyjadřován s rozličnou mírou vytříbenosti a zásadní promyšlenosti. Pokusíme se v dalším nastínit hlavní z těchto nz výkladů a pojetí pojmu víry.

2. a) Podle nejstaršího ze synoptických evangelií vystoupil Ježíš se zvěstí: Naplnil se čas, a přiblížilo se království Boží; čiňte pokání a věřte evangeliu [Mk 1,15]. Předpokladem a původem víry je tu přelom *věků, Bohem způsobený a slovem evangelia zvěstovaný. Věřit znamená přijmout toto slovo, Ježíšem přinášené, vzít vážně přelom věků a orientovat se podle něho v celém životě; proto je víra nerozlučně spojena se životním obratem, s pokáním. Je odpovědí na Boží čin a spolehnutím na slovo zvěsti, nikoli projevem niterných náboženských schopností a sklonů lidských. Je osobně zavazujícím rozhodnutím, ne pouhým theoretickým názorem, má však při sobě důležitou složku osobního přesvědčení o skutečnosti Božích činů a o pravdivosti zvěstovaného slova evangelia. V tomto výroku Ježíšovu je tedy již v základu naznačen celý obsah nz pojmu víry.

b) V synoptických evangeliích mají pojmy věřiti, víra místo důležité, přesto však jen málokde tak ústřední a obsahově bohaté jako ve výroku Mk 1,15, jejž lze pokládati za jakési shrnující vyjádření zvěsti Ježíšovy, formulované evangelistou pod vlivem celého dalšího rozvinutí pojmu víry v životě a myšlení prvotní církve. Jinak je u synoptiků víra předně důvěřivým, oddaným a poslušným spolehnutím v Boží moc a lásku. Takové víře se zaslibuje moc pohnouti nejnehybnějšími skutečnostmi tohoto světa: víra přenáší hory Mk 11,23; Mt 17,20, sr. 21,21n; L 17,6. Tuto moc ovšem nemá víra sama v sobě; není jakousi magickou silou. Jde o moc Boží, která bude z jeho svrchované vůle dána tomu, kdo o ni důvěřivě prosí: proto je toto slovo spojováno se zaslíbením o vyslyšení modlitby [Mk 11,24n; Mt 21,22, sr. Mt 7,7-11]. Jde o to, počítati prakticky s Božími zaslíbeními i rozkazy; i výzvy nepečovati [Mt 6,25-34] a nebáti se žádného nebezpečí ani hrozby [Mt 10,19.31] lze právem považovati za pozvání k takové víře. Konkrétně se tato víra v Boha projevuje vírou jeho svědkům, zejména Janu Křtiteli Mt 21,25.32; Mk 11,31; L 20,5. Protože předním svědkem, ano nositelem království Božího je Ježíš, je víra důvěrou v něho, spolehnutím na Boží moc skrze něho působící, nejkonkrétněji vírou v jeho moc uzdravovati nemocné a odpouštěti hříšným. Tuto víru Ježíš požaduje Mk 5,36; L 8,50, po ní se ptá Mk 4,40; Mt 9,28, přijímá ji jako předpoklad svých mocných činů Mt 8,13; 9,2; Mk 2,5 s radostí a pochvalou Mt 8,10; L 7,9. Naproti tomu nevěra mu znemožňuje konati mocné činy pomoci a uzdravování Mk 6,5n; Mt 13,58. Tento vzájemný vztah víry a mocných činů skrze Ježíše konaných je nejjasněji vysloven v rozhovoru Mk 9,23n: Všecko je možné věřícímu. Lidská víra není ovšem nikdy plná a dokonalá, potřebuje posily Kristovy a je na této pomoci závislá: věřím, Pane, spomoz nedověře mé [sr. prosbu »přispoř nám víry«]. Víra tedy není nějakým kouzelným proutkem, jímž by člověk mohl svémocně dosáhnouti, čehokoli by se mu zachtělo, nýbrž je důvěřivou a poslušnou otevřeností vůči svrchovanému rozhodnutí Božímu. Proto se také pravá víra nezakládá na vnějších zázracích, které by udolaly naše smysly i naši mysl a zbavily víru charakteru osobního, ničím vnějším nevynuceného přisvědčení pravdě Boží. Proto Ježíš odmítá žádost farizeů o znamení s nebe jako pokušení [Mk 8,11n; Mt 16,1-4; L 11,16]. Volání velekněží: »Kristus, král Izraele, nechť sestoupí nyní s kříže, ať uzříme a uvěříme« [Mk 15,32] je vrcholným projevem nevěry, která chce žít z vlastní moudrosti a síly, z toho, co je před očima, a která odmítá skloniti se v pokání před soudem Božím, vysloveným v kříži Kristově nad námi všemi. Pravá víra se drží Ježíše přes pohoršení kříže, navzdory pokušením a nápořům satanským, nad nimiž vítězí v síle Boží, na základě přímluvy Ježíšovy [L 22,32].

c] Posměšný výrok veleknězi a zákoníků pod křížem [Mk 15,32] je v synoptických evangeliích takřka jediný, kde je víra výslovně chápána jako víra v Ježíše Krista v plném slova smyslu, t. j. také jako přesvědčení, že je Mesiášem. Podobný, ač méně výslovný, je výrok Mt 18,6: »…z maličkých těchto, věřících ve mne«; srovnání s Mk 9,42 v původním textu však ukazuje, že jde o vložku, jíž chtěl Mt objasnit a upřesnit smysl výroku. Jinak však se v synoptických evangeliích životní oddanost Ježíšovi obvykle neoznačuje slovem víra [věřiti], nýbrž se o ní mluví jako o následování Ježíše [Mk 2,14; 8,34; 10,21.28. 51 a mn. j.] nebo jako o slyšení a činění jeho slov [Mt 7,24.26] a pod. Tím se projevuje konkrétnost a jistý nezájem o pojmové zevšeobecňování, což mají synoptická evangelia společné se sz myšlením. Jako v SZ, ani v synoptických evangeliích pojem víry, ač důležitý, sám o sobě

neoznačuje celek nového, pravého vztahu k Bohu.

3. Pojetí víry v knize Skutků apoštolských je v podstatě určeno misijní situací. Apoštolé přinášejí všem lidem zvěst, že se Bůh přiznal k Ježíši Nazaretskému, zavrženému od vůdců izraelských i od vládců pohanských, a to tím, že jej vzkřísil z mrtvých a učinil jej Pánem i Kristem k záchraně všech, kteří učiní pokání a přihlásí se k němu křtem v jeho jméno. Tato zvěst je tedy výzvou k osobnímu rozhodnutí, k oddělení od ostatních, k závaznému přijetí nabídky Boží v Kristu neboli k víře [Sk 2,22-40]. Proto se ve Sk často užívá tvaru uvěřiti [4,4; 8,13; 11,21; 13,12.48; 14,1; 15,7; 17,12.34; 18,8 a j.]. O těch, kteří se závazně přihlásili k Ježíši Kristu a přičlenili se křtem k jeho lidu, se mluví jako o uvěřivších [2,44; 4,32; 11,21; 15,5; 19,18; 21,20-25]. Zajímavé je, že se tohoto slova často užívá bez bližšího vymezení [absolutně], ale konkrétně jde vždy o víru v Ježíše Krista [3,16; 9,42; 10.43; 11,17; 16,31; 20,21; 24,24; 26,18]. Víra je tak těsně spjata s tímto svým obsahem, že i sama zvěst o Ježíši Kristu může být nazvána vírou, jíž lidé poslouchají [6,7]. V podobném smyslu se říká, že víra je objektivní možností nového života, kterou všem, i pohanům, otvírá Boží čin v Kristu [14,27, sr. 17,31]. Zároveň bývá stejně jako u synoptiků víra předpokladem mocných skutků Boží pomoci [3,16; 14,9]. Někdy se zdá, že je víra chápána způsobem hodně vnějším jako pouhé uznání Ježíšovy hodnosti nebo jen jako příslušnost k jeho lidu. Vždyť i o Šimonovi kouzelníkovi, který hned potom projevil tak málo pochopení pro to, co je v Kristu přípustné [8,18-23], čteme 8,13, že uvěřil. Také víru prokonsula Sergia Pavla, vzbuzenou patrně jen mimořádným mocným činem apoštolovým [13,12], lze sotva považovati za víru ve smyslu kající životní oddanosti Kristu. Jinde však je i v Sk patrno, že víra je hlubší a životnější mocí než je pouhé přisvědčení k hodnosti Ježíšově nebo vnější příslušnost k jeho lidu. Víra je spjata s Duchem svatým [6,5; 11,24; 19,2], je zakotvena v odvěkém Božím předzřízení [13,48], spojena s vyznáním hříchů a přelomem v životě [19,18n; sr. 2,38; 3,19; 20,21], přináší očištění 15,9, spasení 15,11, ospravedlnění 13,39, odpuštění hříchů a podíl mezi posvěcenými 26,18. Víra je tedy celkovým životním směřováním, v němž je třeba utvrzovati se 16,5 a zůstávati 14,22. Toto pojetí víry jako středu křesťanova života je asi již pod vlivem učení Pavlova, jenže Pavel sám jen rozvíjí a přesně formuluje motivy, které byly živé již v prvotním sboru.

4. a) I v listech apoštola *Pavla je pojetí víry určováno v prvé řadě misijní situací. Uvěřit znamená přijmout zvěst o skutcích Božích v Ježíši Kristu 1K 15,11, »slovo víry«, které je kázáno posly Kristovými Ř 10,8, sr. 1K 3,5; 2K 2,14-16. Jindy se v témž smyslu říká uposlechnouti zvěstovaného evangelia Ř 10,16. Uvěřit znamená odvrátit se od dosavadního způsobu života: pohan se odvrací od model, aby sloužil Bohu živému a pravému 1Te 1,9, pobožný farizejský Žid od spoléhání na své vlastní přednosti a zásluhy, aby všecko očekával jen od spravedlnosti darované v Kristu F 3,7-9. Víra je tedy poslušností Ř 1,5; 15,18; 16,26 sr. Ga 5,7, přijetím Ježíše Krista za pravého Pána Ř 10,9 sr. 2K 4,5. Toto přijetí se neděje jen myšlenkou nebo citem [»srdcem«], nýbrž vždy také *vyznáním, které je vysloveno před ostatními lidmi a jímž se člověk závazně přihlašuje k oddanosti Ježíši Kristu Ř 10,9-10, sr. 2K 4,13; 9,13. Vírou takto závazně vyznanou člověk vystupuje z řad těch, kteří zvěst o Kristu neznají nebo nepřijímají [Ř 11,30-32; sr. 2,8; 15,31], a připojuje se k lidu očekávajícímu na Ježíše Krista. Z ostatních spisů nz i z některých zmínek u Pavla je zřejmé, že se toto připojení k lidu Kristovu dálo při křtu. Proto apoštol může o synovství Božím v Kristu zároveň říci, že je skrze víru i že je dáno oblečením Krista ve křtu [Ga 3,26-29]: je přivlastněno vírou, jež byla vyznána a potvrzena křtem. Proto je také možné užívati někdy slov víra, věřiti tak, jako by šlo jen o vnější příslušnost k církvi. Tak se Ga 6,10 mluví o »domácích víry«, t. j. o příslušnících církve jako domu víry, nebo slovo věřící znamená 1K 14,22 v prvé řadě členy církevního obecenství; sr. i 1Te 1,7.

b) Protože víra je přijetím zvěsti o díle Božím v Ježíši Kristu, je zároveň vždy také uznáním pravdivosti této zvěsti. Kdo věří, vyznává, že Bůh vzkřísil Ježíše z mrtvých Ř 10,9, sr. 1Te 4,14; Ř 4,24; 6,8; 2K 4,13-14. Víra není pouhým stavem duše, náboženským povznesením nebo náladou, nýbrž je odpovědí na eschatologické jednání Boží, zvěstované v jeho slovu, a proto má vždy jistý předmětný obsah. Je »vírou v ...« [v Boha 1Te 1,8, v Ježíše Krista Ř 3,22; Ga 2,16; F 3,9, v evangelium F 1,27, v mocné působení Boží Ko 2,12]. Jinak řečeno, víra je vždy také poznáním pravé skutečnosti. Evangelium zvěstuje a víra přijímá poznání slávy Boží v Kristu 2K 4,6, sr. 2,14; F 3,8; Ga 4,9. Proto se místo věřiti může někdy ve smyslu skoro zcela totožném říci věděti [2K 5,1; 8,9; Ř 6,3; 1Te 5,2]: tu všude jde o vyjádření jistoty víry. Poznati Boha a jeho pravdu ovšem nelze nikdy jen tak, že bychom svými smysly narazili na jisté skutečnosti a vzali je prostě na vědomí. Zvěst evangelia žádá, abychom ji přijali tak, že zrevidujeme celý dosavadní život, přestaneme žít z vlastní síly a dokonalosti a začneme očekávat na milosrdenství Boží v Kristu [Ga 2,16; Ř 4,5]. V tomto smyslu se věří srdcem [Ř 10,9n]. Vědění víry je osobní důvěrou v Boha [Ř 8,28], spolehnutím na Kristovo vítězství nad smrtí a hříchem [1K 15,58], pochopením smyslu a důsledků milosti Boží, z níž ve víře žijeme [Ř 14,14; 1K 3,16; 6,9]. Poslední pravdy Boží se nelze zmocnit neutrálním zkoumáním a nezávazným diváctvím, nýbrž jen tak, že člověk celý svůj život

odevzdá lásce i přísnosti Boží, která k němu bez vnějších záruk přichází v kříži a oslavení Ježíše Krista. To je nejhlubší smysl věty »skrze víru chodíme, ne skrze vidění« 2K 5,7, i věcně příbuzné věty, že jsme spaseni nadějí Ř 8,24. Lze to říci tak, že se poznání víry orientuje na eschatologickém jednání Božím v Ježíši Kristu a je jím určeno ve své podstatě a povaze. Víra jakožto přiznání k pohoršení kříže je zároveň pravou moudrostí [1K 1,18 - 2,16]. Totéž říká jinými slovy výrok, že cesta k pravému poznání se otvírá láskou, nikoli hloubáním do sebe soustředěným [1K 8,3, sr. 1K 13,12, kde je patrná eschatologická zaměřenost poznání víry i jeho podmíněnost životem v lásce].

c) Podstata víry v Pavlově pojetí je nejzřetelněji patrná na tom, že je to víra v *ospravedlnění [Ř 1,16n; 3,20-5,11; 9,30-10,21; Ga 2,16-5,12; F 3,3-11]. Věřit v ospravedlnění neznamená jen myslí přijímat zvěst o spravedlnosti Boží v Kristu zjevené [Ř 3,20nn], víra je celý způsob a pohyb života [Ř 1,17]. Věřit znamená nehledět na to, co je před očima, nýbrž držet se zaslíbení Božích [Ř 4,18], žít z věčných skutečností, které se nevidí [2K 4,18], nezakládat si na vlastních zásluhách a přednostech, nýbrž od toho všeho odhlížet, ano utíkat a chvátat k milosrdenství Božímu, které samo k nám spěje v nadějně očekávaném příchodu Ježíše Krista [F 3,3-21]. Jestliže se Ř 8,4.12n mluví o chození nebo žití podle Ducha, nikoli podle těla, vystihuje se tím jinými slovy táž skutečnost, která se v dřívějších kapitolách Ř označuje pojmem spravedlnosti z víry. Jde tu stále o eschatologické zakotvení křesťanova života, které je jednou vystiženo jako očekávání naděje spravedlnosti z víry a Duchem [Ga 5,5]. Tím se nijak neoslabuje plná jistota, která umožňuje mluvit o spravedlnosti z víry také v přítomném čase [Ř 5,1.9]. Věřící už nyní docházejí spasení [1K 1,18; 2K 2,15]. Tím, že opravdu věří v darovanou spravedlnost, je člověk vskutku spravedlivý v očích Božích, tedy v nejhlubším rozměru skutečnosti. Víra je tedy způsobem, jímž křesťan už nyní žije z moci nového věku.

Jinak řečeno: vírou má člověk už nyní účast na životě Syna Božího [Ga 2,20]. Žije ještě v těle, ale v těsném obecenství s Kristem, takže Kristus se svou láskou, se svou obětí, se svým pravým životem vstupuje na jeho místo, je živ v něm. Nejde o mystický prožitek, nýbrž o vztah, který je uskutečňován právě vírou, ne viděním. Protože je tímto úzkým osobním obecenstvím s Pánem, v němž nalézá spravedlnost, pokoj, příslib a moc nového života, není víra donucením, povinností, jhem, nýbrž vykročením z dosavadního sevření [Ga 3,22-23], *svobodou [Ga 5,1.13; Ř 8,2.21], radostí [F 1,25; 2K 1,24].

d) Víra je také zcela osobní cestou ž i v o t a, kterou určuje Bůh. To je smyslem slov o »míře víry«, kterou Bůh vyměřuje každému věřícímu [Ř 12,3]. Tento výrok je třeba chápat v souvislosti s celým oddílem Ř 12-14 i s pohledem na 1K 8-10. Apoštol má na mysli dvojí stránku věci. Na jedné straně Bůh každému určuje zvláštní místo v církvi, spojené se zvláštními dary [charismaty] a úkoly [Ř 12,6]. Proto každému také ukládá zvláštní úkoly a stanoví zvláštní příkazy, které nejsou nutně téhož obsahu jako závazky určené druhému. Druhou stránkou věci je, že víra není u všech stejně silná [Ř 14,1; sr. 1K 8,7-12], t. j. není stejně ujasněna a nepostihuje stejně správně smysl Božího zjevení a obsah jeho vůle. Rozdíly mezi cestou jednotlivých údů církve jsou tedy založeny jednak v objektivním rozhodnutí Božím a v místě, jaké z tohoto rozhodnutí zaujímají v obecenství církve, jednak v rozličném stupni jejich subjektivního pochopení Boží vůle. Vždy však platí, že nikdo nemá jednati proti světlu té míry víry, která mu byla vyměřena, a že nemá ani druhého k podobnému jednání nutit ani svádět. Každý sám ve své vlastní víře stojí i padá přímo svému Pánu [Ř 14,4, sr. 11,20], nikdo, ani apoštol, nemůže panovat nad vírou druhého [2K 1,24]; každý smí a má být ujištěn o té cestě, kterou mu ukazuje jeho víra [Ř 14,5], neboť jednati proti ní je hřích [Ř 14,20]. Tento respekt k *svědomí vlastnímu i bratrovu [1K 8,7.12; 10,25.29] neznamená, že by míra víry jednomu každému vyměřená byla neměnná a že by jeden druhému nemohl pomáhat k jejímu růstu. Naopak, ve víře je třeba nejen zůstávat a upevňovat se [Ko 1,23; 2,7], nýbrž je možno a nutno v ní také růst [2K 10,15], pokračovat [F 1,25], doplňovat její nedostatky [1Te 3,10]. Víra je stálým růstem v postižení milosti i vůle Boží, v porozumění vlastní životní situaci i v pochopení bližních. Při nedostatcích, které se při tom objeví - ne všichni mají přece totéž poznání 1K 8,7 - je možno a nutno pomáhat bratru poučováním [1Te 3,10], učením a napomínáním [Ř 15,14; Ko 3,16] a povzbuzováním [1Te 3,2], i když ovšem pravý pokrok v pochopení víry dává sám Bůh [F 1,9n].

Víra je však v tomto životě stále ohrožena vlastní slabostí, pochybnostmi a poklesky i pokušením spoléhati sám na sebe, na vlastní dokonalost a sílu. Souvisí to s tím, že víra je vždy překonáním pohoršení, přiznáním k ukřižovanému Kristu proti lidské žádostivosti znamení a moudrosti [1K 1,18-25]. Jde proti všemu vnějšímu očekávání, je chozením v naději proti naději [Ř 4,18, sr. 8,24; 2K 5,7]. Věřit znamená býti hotov připodobňovati se kříži Kristovu [F 3,10; Ga 2,19; Ř 6,6; 8,17]. Víra proto nikdy není samozřejmostí, věřící proto musí stále sám sebe zkoušet, zda je ve víře [2K 13,5, sr. 1K 11,28; Ga 6,4], a musí stále zápasit s náporem, jejž nemůže chápat jinak než jako útok pokušitelův [2K 2,11; 1Te 3,5; Ef 6,10nn]. O této stálé bdělosti před nebezpečím pádu [1K 10,12, sr. 16,13; Ga 5,1; F 1,27; 4,1] apoštol mluví také jako o bázni [Ř 11,20, sr. 1K 2,3]. Nejde tu o nejistotu, nýbrž o výraz toho, že víra má jistotu a dokonalost jen tak, že věřící ode všeho, co má sám v sobě, běží

k zakotvení, které je mu připraveno v cíli, totiž v povolání v Kristu Ježíši [F 3,12-14].

Víra takto pojatá jako osobně pochopená a uchopená cesta života [»chození podle Ducha« Ř 8,4 a j.] je podstatným motivem křesťanské ethiky. Vždyť žít vskutku křesťansky znamená odvraceti se od soustředěnosti na sebe samého a otvírati se tomu, co nám Bůh nabízí a k čemu nás zavazuje ve svém milosrdenství, přicházejícím k nám v Ježíši Kristu, čili žíti ve víře, v naději a v lásce. Víra je tedy pravý opak pouhého theoretického přesvědčení, jež k ničemu nezavazuje. Je chápajícím, poslušným i radostně dobrovolným zařazením do pohybu Božího milosrdného sklonění k člověku, je hledáním a přijímáním bratra, za kterého také Kristus zemřel [Ř 14,15, sr. 14,1.3.10-14; 15,7]. Vše lze shrnout tak, že víra je v pochopení Pavlovu vždy vírou skrze lásku dělající [Ga 5,6].

e) Víra je, jak jsme viděli, osobním rozhodnutím přijmout zvěst kříže a vzkříšení Kristova a žít v jeho následování. Toto rozhodnutí však není činem lidské svrchovanosti a libovůle. Je možné jen na základě toho, že Bůh k němu otevřel cestu v příchodu a díle Ježíše Krista. V tomto smyslu se Ga 3,23.25 říká, že víra »přišla«. Nadto je víra poslušností, odevzdáním Ježíši Kristu, které není působeno radou »těla a krve«, t. j. lidskými výpočty a důkazy, nýbrž tím, že se Kristus s člověkem setká a podmaní si jeho srdce i mysl [sr. Ga 1,15-16; 2K 10,5]. Když věřící uvažuje o své víře, je si bezprostředně vědom, že si ji sám nevytvořil ani nevynutil, nýbrž že mu byla dána. Proto Pavel mluví o víře jako o daru [F 1,29; Ef 2,8], jako o něčem, co Bůh sám člověku vyměřil [Ř 12,3]. Podobný smysl má snad i obrat »z víry ve víru« Ř 1,17, jestliže se jím totiž chce říci, že víra lidská je odpovědí na věrnost Boží. Je však možné, že jde spíše jen o slohový obrat bez přesněji postižitelného významu. Nejvýraznějším vyjádřením zakotvenosti víry v jednání a daru Božím jsou úvahy, v nichž apoštol spojuje ospravedlňující víru s odvěkým věděním a určením Božím [Ř 8,29n, sr. 9,10-24]. Tím neprohlašuje, že člověk ve víře jen pasivně podléhá moci Boží, která by měla povahu jakési přírodní síly, nepopírá, že víra je odpovědným rozhodnutím lidským. Vyjadřuje tím však, že se toto rozhodnutí neopírá o důvody a výpočty lidské, nýbrž jen o vnitřní moc pravdy evangelia. V 1K 2,4-5 se o této vnitřní moci mluví jako o »důkazu Ducha a moci«. Je to vlastně jediný výrok, v němž Pavel vznik víry výslovně spojuje s Duchem sv. - běžného obratu o víře jako o daru Ducha apoštol neužívá. Výroky Ga 3,2.5 a Ef 1,13 říkají spíše naopak, že Duch je dáván na základě víry, kterou člověk při křtu závazně vyzná, »duch víry« 2K 4,13 není Duch, který víru působí, nýbrž Duch, který je víře dáván, jest jí vlastní, určuje její způsob a ráz.

f) Mimo hlavní proud Pavlových výkladů o víře je několik výroků, kde toto slovo zřetelně označuje něco užšího a speciálnějšího než celkovou osobní oddanost Ježíši Kristu a žití z jeho milosti. V 1K 12,9 je víra uvedena jako jedno z charismat [zvláštních darů Ducha], jež mají jen někteří údové těla Kristova. Nevysvětluje se blíže, co se tímto slovem míní, souvislost však naznačuje, že asi jde o víru v docela zvláštním smyslu, totiž o víru, která působí mimořádné skutky uzdravování a činění divů. Je to tedy totéž jako víra hory přenášející, o níž čteme 1K 13,2; toto pojetí víry je blízké synoptickému. Podobně uvádí apoštol Ga 5,22 víru jako jeden člen v řadě ovoce Ducha. I zde by mohlo jít o víru činící znamení, ale spíše mají pravdu Kraličtí, kteří tu *pistis* překládají věrnost. Už jsme se zmínili, že 1K 11,18 užívá apoštol slova »věřiti« ve smyslu »částečně se spoléhati na pravdivost slyšené zprávy«. Tyto okrajové případy jsou dokladem toho, že apoštol svých pojmů neužíval s pedantskou důsledností, nijak však nepřispívají k objasnění jeho pojetí víry v ústředním náboženském smyslu.

5. a) V evangeliu a v epištolách nesoucích jméno Janovo je sloveso věřiti časté, avšak podstatné jméno víra se vyskytuje jen jednou [1J 5,4]. Je to ve shodě s celkovým rázem biblického, zejména sz myšlení, které se pohybuje spíše v dějových než zpředmětňujících pojmech. To však neznamená, že bychom při svém pokusu o vystižení janovského pojetí vůbec nesměli použít abstraktnějšího podstatného jména víra.

b) Vyjdeme od výroků, v nichž se sloveso věřiti váže s 3. pádem. Ježíš žádá, aby mu lidé věřili [4,21; 6,30, sr. 8,31.45n; 10,37n]. Podobně čteme: věřiti Mojžíšovi 5,46, Písmu 2,22; 5,47, slovu Ježíšovu 2,22; 4,50, tomu, kdo Ježíše poslal [Bohu] 5,24.38. V oddílu 8,31-47 má obrat »věřiti Ježíšovi« zřetelně vztah k »mluvení pravdy« [v. 45] a střídá se s obratem »slyšeti slovo mé« [43], po př. »slyšeti výroky Boží« [47]. Při pronikavějším promýšlení všech těchto výroků je patrno, že jsou tu spojeny dvě stránky pojmu věřiti: jednak osobně někomu důvěřovati a na něj spoléhati, jednak býti přesvědčen o hodnověrnosti a pravdivosti jistých myšlenek a skutečností. Základním úkolem vystižení janovského pojetí víry jest pochopiti, jak tyto dvě stránky spolu souvisí a v jakém jsou vzájemném poměru. Nelze to vyjádřiti jednoduchou a přehlednou formulí, protože pojem víry stejně jako jiné pojmy se u J vyznačuje zvláštní proměnlivostí a mnohobarevností, lze se však pokusit na několika příkladech znázorniti, jak J osvětluje tento pojem s různých stran.

c) Moment osobní oddanosti a důvěry je zřetelný při některých výrocích, kde se vyskytuje obrat »věřiti v ...«. Tak na př. slovo »věříte v Boha, i ve mne věřte« [14,1] má jistě na mysli důvěrné životní spoléhání na Boha i na Ježíše. Snad ještě zřetelnější je to při obratu »věřiti ve jméno ...« 1,12; 3,18. V pozadí tu asi je používání obratu »ve jméno« při prvokřesťanském křtu: věřiti ve jméno Ježíšovo